

652
1968

ნოვ 1-2
თავისუფალი
მედიისთვის

საქართველო

საქართველო

1968 3

ლიტერატურული

3

საქართველო

1968

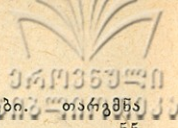
მ ა ი ს ნ ი — ი ვ ნ ი ს ი

ლიტერატურულ-მსაჯვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს მშვიდობა კავშირის
აჭარის განყოფილების ორგანო

3 ა თ უ მ ი

ბ. ტაბიძე — გულო ჩემო, აი მი- ზეის!	3
ბ. შერვაშიძე — პირველი დამარცხე- ბა (მოთხრობა)	4
მ. ვარშანიძე — ათი გალობა (ლი- რიკული პოემა)	12
ჯ. ქათამაძე — (ლექსები)	18
რ. ჩხარტიშვილი — (ლექსები)	19
ბ. ბაბუჯი — (ლექსები)	20

„ალუბარ“ სტუმრად
„ლიტერატურული აპარის“
ფურცლებზე

ნაყოფიერი მუშაობის რწმენით	22
ბ. შინაშა — (ლექსები, თარგმანა მ. ვარშანიძემ)	24
მ. ჯონა — თეთრი კლდე (მოთხრო- ბა, თარგმანა გ. მაჭუტაძემ)	26
ი. თარბა — (ლექსები, თარგმნეს კ. კალაძემ, ნ. მაღაზონიამ, ნ. გვარ- თიშვილმა)	37
ბ. ჯანი — მუხნარი იწვის (მოთხრო- ბა, თარგმანა ა. სამსონიამ)	39
კ. ლომია — (ლექსები, თარგმანა შ. აკობიამ)	50
ბ. ჯონა — მშობლიური ენა (ლექ- სი, თარგმანა შ. აკობიამ)	52
მ. ლახური — (ლექსები, თარგმანა ზ. გორგილაძემ)	52
შ. წიშა — (ლექსები, თარგმანა შ. აკობიამ)	54

რედაქტორი ნანა გვარიშვილი.

სარედაქციო კოლეგია:

ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მდივანი), პ. ლორია,
ალ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 2/VII 1968 წ. საბეჭდო 6, საგამომცემლო 5
თაბახი, შეკვეთის № 3203 ემ 00593, ქალაქის ზომა 60×90, ტირაჟი 1800.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის
მთავარპოლიგრაფბრეწვის ბათუმის საბჭო № 9 (ლუქსემბურგის. 22).

აპარის შუენალ-გაზეთების გამომცემლობა

შ. კვიწინია — (ლექსები, თარგმანა ზ. გორგილაძემ)	55
ვაჟპიტესი პატარავს	
ნ. მაღაზონია — (ლექსები)	56
დ. კობალაძე — სისხლიანი ჩეგმი (ნარკვევი)	57

სახალხო გმირები

ხ. ახვლედიანი — სამშობლოსათვის თავდადებული	61
კრიტიკა და კუმბლიცისტობა	
ბ. ჩაველიშვილი — ლიტერატურულ- მხატვრული ოსტატობის ცნებისათ- ვის	66
პ. ნაცვლიშვილი — გალაკტიონ ტა- ბიძე ნიკოლოზ ბარათაშვილის შე- სახე	78
ზ. თანდლიშა — ლაზური ზეპირ- სიტყვიერების გავრცელების ძირი- თადი არე	81
მ. გოცირიძე — მასწავლებელ ქალთა პირველი სამეცდლო	86
თ. კომანია — აჭარის ზღვისპირა და- სახლებული პუნქტების განაშენი- ების ზოგიერთი საკითხი	89
კუმბლიცობა	
ბ. სურბულაძე — გულო კაიკაციშვი- ლის უცნობი სიტყვები	92
ხელმოწერა	
ბ. მსხალაძე — ხალხური მუსიკა აჭა- რაში	95

ბალახიონ ზაზიკი

გულო ჩემო, აი მიზეზი!

ვინაც მებრძოლთა უშიშართა რიგებში ჩადგა,
კიდევ ცოცხალი ახლაც ჩვენში ბევრია მათგან.
მათ რომ იხსენებ, ვისიც მარად მძლავრობს ძირ-ფესვი —
ეს მიზეზია სიმხნევისა, დიდი მიზეზი!
უცებ მოვარდნილ სამამულო, მსოფლიო ომის
საშიშროება, ველურობა მომხდურთა ტომის...
რა იყო ქვეყნად უფრო მძლავრი ჩვენს სიმტკიცეზე?
აი, მიზეზი, გულო ჩემო, აი, მიზეზი!
ო, ჩემო ჩანგო, ო, სულისდგამე და იარაღო,
იმ გამარჯვებით, მითხარ, როგორ არ ვიამაყო?!
გაისმოდა ხმა სიმათლის და სინათლის მთესი—
აი, მიზეზი, გულო ჩემო, აი, მიზეზი!
ჩანგო, აღსავსე კვლავ მტრისადმი მკაცრ მრისხანებით,
გმადლობთ იმ შენი მაშინდელი ახმოვანებით,
სამშობლოს თვისას დარაჯობდეს ერთგული მწყემსი,
თუ უნდობარი კვლავ თავდასხმის იქნა მიზეზი.
ასე ბრწყინვალე, ასე ლაღი, ასე სახალხო,
დღე რომ თენდება, გულო, როგორ არ ვიამაყო?!
ჩვენია იგი მომავალი, უუდიდესი —
აი, მიზეზთა მიზეზი და კიდევ მიზეზი!

პროფესორი გელდენბრანტი

22 სექტემბერს დილით ბაგრატიონი უკეთ გრძნობდა თავს. იგი საშინლად სწუხდა, რომ სამშობლოსათვის ასეთ საჭირო დროს ლოგინზე იყო მიჯაჭვული. როგორც კი თვალი გაახილა, სამი კაცი შენიშნა: პროფესორი გელდენბრანტი, მკურნალი ექიმი განგარტი და ექიმი გოგოროვი.

ბაგრატიონი პროფესორ გელდენბრანტს მიაჩერდა... და ღელვით ჰკითხა:

— რას იტყვით პროფესორო, მალე მომირჩება ჭრილობა?

პროფესორმა თავი დახარა.

— რა გადაწყვეტით? მკაცრად შეეკითხა ბაგრატიონი.

— დაჭრილი ფეხის ამპუტაცია აუცილებელია, — მორიდებით დასძინა პროფესორმა.

— თქვენ ხუმრობთ, პროფესორო! — ხმა გაეზარა ბაგრატიონს.

— მე ბედნიერი ვიქნებოდი, რომ ეს მხოლოდ ხუმრობა იყოს, — მოიბოდიშა გელდენბრანტმა.

— არა, ვერ დავიჯერებ! ეს ტყუილია... ვერ წარმომიდგენია უფრო ბაგრატიონი...

— უმჯობესია გამოეთხოვოთ ფეხს, ვიდრე სიცოცხლეს!

— არა, ჩემო ძვირფასო, უმჯობესია სიცოცხლეს გამოვეთხოვო... მტერს ვხედავდი, და დაღევნების საშუალება აღარ მქონდეს?! მერანა მყავდეს და საცოდავი, ცალფეხა მეომარი ვიყო. არა და არა! გესმის!

გელდენბრანტმა შესწოთებით გადახედა განგარტს. ბოლოს, როგორც კი ნებისყოფა მოიკრიფა, გაბედულად მიმართა:

* გბეჭდავთ ნაწყვეტს რომანიდან „ბაგრატიონი“.

— თქვენო ბრწყინვალეებავ, დრო არ იცდის, უნდა დაგვემორჩილოთ...
ბაგრატიონი მოტყდა, გილდენბრანტის მტკიცე წინადადებამ შეაგო-
თო კიდეც და ახლა უკვე ხმაგაბზარული შეეკითხა:

— ნუთუ არავითარი იმედი არა გაქვთ, პროფესორო? იქნებ განვი-
კურნო ისე, რომ ფეხი შემრჩეს!

— სამწუხაროდ, ფეხის ამპუტაცია აუცილებელია! — ისევ მოისმა
გილდენბრანტის მტკიცე პასუხი.

ბაგრატიონი ფიქრებს მიეცა, იგი უკვე ველარ ამჩნევდა მკურნალებს
და თავისთვის ჩურჩულებდა: „ცალფეხა მხედართმთავარი. ფრთებმო-
ჭრილი ფრინველია!“.

— თქვენო ბრწყინვალეებავ, დრო არ იცდის!

ტყვიასავით მოხვდა ბაგრატიონს გილდენბრანტის სიტყვები და ფიქ-
რებიდან გამოერკვა, ჯერ უკმაყოფილოდ შეხედა გილდენბრანტს, მერე კი
თვალებში ბაგრატიონისებური რისხვა აენთო და მოურიდებლად შეუტია:

— მე თქვენ ამის ნებას არ მოგცემთ, გთხოვთ, აღარ გაიმეოროთ!
გთხოვთ კი არა, გიბრძანებთ!..

მაგრამ ბაგრატიონის სიტყვებმა ახლა უკვე აღარ იმოქმედა გილ-
დენბრანტზე.

— თქვენო ბრწყინვალეებავ, ბრძანება თქვენი არმიაში სრულდება, იქ
ხარტ გენერალი!.. აქ კი მე გახლავართ. და ვერ დავეშვებ, რომ თქვენი
სიცოცხლე საფრთხეში ჩავადგო; ამას არავინ არ მაპატიებს!..

ბაგრატიონს უცებ სახეზე აღმუჩი მოედო და სიბრაზისაგან კბი-
ლები გააყრაჭუნა.

— თავი დამანებეთ! მომშორდით, აღარ დამენახოთ, მამიდა!...—უკა-
ნასკნელი სიტყვა. ბაგრატიონმა ქართულად წამოიძახა, როცა კარებთან
ჩამიდა დალანდა.

— აქა ვარ, გენაცვალე! — მოესმა მისი ალერსიანი ხმა.

— უბრძანეთ, გაიყვანონ ეს შეუბრალებელი ადამიანები!..

— ნუ ღელავთ, თქვენო ბრწყინვალეებავ! ჩვენ ახლავე დაგტოვებთ.
მხოლოდ უმორჩილესად გთხოვთ დაფიქრდეთ, თავადო პეტრე! თქვენი სი-
ცოცხლე ყველასათვის ძვირფასია და სანუკვარი... — დაყვავებითა და
თხოვნით მიმართა გილდენბრანტმა ავადმყოფს და განგარტისა და გოვო-
როვის თანხლებით ფეხაკრეფით გავიდა ბაგრატიონის ოთახიდან.

მამიდა და ძმისშვილი ერთხანს უსიტყვოდ შესცქეროდნენ, მერე ბაგ-
რატიონმა თვალები მილულა და სასოწარკვეთით წარმოთქვა:

— მამიდა, რალაც საშინელს ვგრძნობ, ჩემო ძვირფასო! ნუთუ სიკვ-
დილი მიახლოვდება... ბედნიერ მეომარს და უბედურ ადამიანს... — უცებ
შთელი სხეული აუთრთოლდა, და ხმამაღლა წამოიძახა: ბაგროვ!

— აქა ვარ თქვენო აღმატებულებავ, — მოისმა ბაგროვის ხმა.

— მოსკოვიდან ხომ არავინ ჩამოსულა? ფრონტის რა ისმის? მესიზმ-

რა. თითქოს ელიზავეტას წერილი მიიღეთ... ელიზავეტა... უღელსკივლით
რეზულო ჩემო მეუღლევ!.. — ბაგრატიონს ხმაში თანდათან ძალა ელ-
ოდა, თვალები მილულა და მიყუჩდა.

— ჩაეძინა, — წაიხურჩულა ანამ და შიშით დააცქერდა საყვარელ
ძმის შვილს.

— დიახ, ჩათვლიმა, — დაემოწმა ბაგროვი.

ანამ ბაგროვი გვერდზე გაიხმო და გააფრთხილა:

— სასტიკადაა ნაბრძანები. მოსკოვის დაკარგვა გენერალმა არ უნდა
გაიგოს, გესმის? მასთან საუბრის დროს იცოდე, არაფერი წამოგცდეს!

ბაგროვი გულდასმით ისმენდა ანას სიტყვებს. ამ დროს ფანჯრიდან
თვალი მოჰკრა მდიდრულ კარეტას, რომელიც ცხენოსანი ამალით ეზოში
შემოვიდა. ბაგრატიონმა თვალი გაახილა.

— გესმის? მგონი ვილაც ჩამოვიდა პეტერბურგიდან, იქნებ, ელიზავე-
ტა პავლოვნაა...

კარებში კამერდინერი გამოჩნდა და ანას მოახსენა:

— თქვენო ბრწყინვალეზავ, ხელმწიფის ფლიგელ-ადიუტანტი, მისი
იმპერატორობითი უდიდებულესობისაგან.

— სთხოვეთ! — სთქვა ანამ.

ოთახში სახეიმოდ მორთული ფლიგელ-ადიუტანტი შემოვიდა. ბაგრა-
ტიონმა შეათვალიერა და თავაზიანად მიიპატიჟა.

— მოხარული ვარ, მობრძანდით!

— გმადლობთ თქვენო ბრწყინვალეზავ!

— მაქვს პატივი გადმოგცეთ, მისი იმპერატორობითი უდიდებულე-
სობის რესკრიპტი!

— ბაგროვ, წაიკითხე!

ბაგროვმა მოწიწებით ჩამოართვა ხელმწიფის ფლიგელ-ადიუტანტს
ბაგრატიონისაკენ გაწვდილი რესკრიპტი და კითხვა დაიწყო: „თავადო პე-
ტრე ივანეს-ძევ! გავიგე რა თქვენი გმირული თავდადება და ერთგული სა-
მსახურის კიდევ ერთი მაგალითი, შეშფოთებული ვარ თქვენრ ჭრილობის
გამო, რომელიც დროებით არ გაძლევთ საშუალებას იყოთ ბრძოლის ველ-
ზე, სადაც ამჟამად უაღრესად საჭირო ხართ. მსურს და მწამს, რომ ღმერ-
თი მოგცემთ ჯანმრთელობას ახალი დიდებისა და სახელის მოსახვეჭად.
ამასთან ერთად, არა ჯილდოს ნიშნად, რომელსაც თქვენ უახლოეს ხანში
მიიღებთ, არამედ ერთგვარი დახმარების სახით გიგზავნით ორმოცდაათი
ათას მანეთს ოქროთი.

ვრჩები თქვენი კეთილისმსურველი ალექსანდრე“.

პეტრემ სავარძლიდან წამოიწია, ბაგროვს გამოართვა რესკრიპტი,
მადლიერებით დააცქერდა და აკოცა.

— გმადლობთ, დიდებულო სამშობლოვ! — ხმამაღლა წარმოთქვა

მან. — ახლა ჩემს არწივებთან უნდა ვიყო, ბაგროვ! გაგზავნე წერილი დოხტუროვის სახელზე მოსკოვში.

ბაგრატიონის სიტყვებმა განცვიფრებაში მოიყვანა ხელმწიფის ფლი-გელ-ადიუტანტი, რომელმაც გაცივებით წამოიძახა:

— როგორ? ნუთუ თქვენმა ბრწყინვალეობამ არ იცის, რომ მოსკოვი დაგ-ტოვეთ?! იქ ნაპოლეონია და მოსკოვს ცეცხლი უკიდია! — შეშფოთებულმა ანამ და ბაგროვმა ანიშნეს ფლიგელ-ადიუტანტს გაჩუმებულიყო, მაგრამ... და მოხდა ის, რაც ბაგრატიონის ჯანმრთელობისათვის ყველაზე მეტად სა-შიში იყო. იგი ჯერ გაშეშდა, მერე თვალები ჭერისაკენ გაექცა და სასო-წარკვეთით ალაპარაკდა:

— მოსკოვში ნაპოლეონია?! მოსკოვი იწვის?! — და უცებ ბაგრატიო-ნისებური რისხვით დასჭექა, — ვინ შეურაცხყო ჩემი სამშობლო, ვინ?! ოთახში ექიმები შემოცვივდნენ. ბაგრატიონმა პახომი იხმო.

— პახომ, შენ ხომ ჩემი ძველი მეგობარი ხარ, ჩვენ ერთმანეთისათვის ბევრი კარგი გაგვიკეთებია, ნუთუ ახლა ჩემთვის ერთ ტყვიას დაიშუ-რებ! ჩემო მეგობარო, მომკალი! გადამარჩინე! ყველაფერი დაკარგულია! იმედიც ჩაქრა, სიცოცხლე სირცხვილად დამაწვა, პახომ!..

ბაგრატიონი ყველასათვის მოულოდნელად ფეხზე წამოდგა, კბილე-ბის ხრჭიალში საშინელი გმინვა აღმოხდა, თმაში ხელები წაივლო, დაჭრი-ლი ფეხი სავარძელს მიარტყა და თითქმის უგრძნობლად დავარდა.

გილდენბრანტმა მაჯაზე ხელი წაავლო. ყველანი სასოებით შეაჩერ-დნენ... როცა პროფესორმა ბაგრატიონის მაჯას ხელი ცივად შეუშვა, მის თვალებში უკვე ყველაფრის ამოკითხვა შეიძლებოდა.

— ნუთუ ველარ უშველით? — ტუჩები აუთრთოლდა მამიდას.

— საუბედუროდ რამდენიმე საათილა შეუძლია იცოცხლოს...

ყველას ყურადღება საშინლად გაფითრებულმა ანამ მიიპყრო...

* * *

ოცდასამ სექტემბერს გაწვიმდა, სუსხმა დაჰკრა, ჰაერში შემოდგომის სუნთქვა იგრძნობოდა.

ბაგრატიონის ოთახში ბუხარი დაანთეს. მშრალი შეშა ტკაცუნით იწ-ვოდა და გავარვარებული მუგუზლები ნაპერწკლებს ხმაურით ისროდნენ.

მალე სანთლები აანთეს.

ბაგრატიონს ეძინა.

ღარბაზი ხალხით იყო სავსე.

გამუდმებით ისმოდა ფრთხილი ნაბიჯის ხმა. მიმოდრიდნენ მემამუ-ლენი, თავადები და სხვა წარჩინებულნი, რომლებიც აქ ვლადიმირიდან, სუზდალიდან, ზოგულობოვიდან და სხვა ახლო-მახლო ადგილებიდან სა-განგებოდ ჩამოსულიყვნენ.

აქ ტრიბუნები მკურნალები ანდრეევის ჰოსპიტალიდან, რომლებსაც გამუდმებით ეკითხებოდნენ ბაგრატიონის ჯანმრთელობის ამბავს.

ლამის ცხრა საათზე გოლიცინის კარმიდამოს მდიდარი კარეტა მოადგა. იგი მტვრითა და ტალახით იყო გასვრილი. კარეტას რამდენიმე ცხენოსანი ახლდა.

სწრაფად გაიღო ეზოს დიდი რკინის ჭიშკარი, ეკიპაჟი შიგ შევიდა და მთავარ სადარბაზოსთან შეჩერდა.

კარეტიდან შუახნის მდიდრულად მორთული შავებიანი ქალი ჩამოვიდა. სახეს ვუალი უფარავდა. ცოტა ხნის შემდეგ იგი უკვე ანას ოთახში იჯდა და დამწუხრებული უსმენდა.

— ოთხი დღე უგონოდ იყო, — თითქმის ჩურჩულით თქვა ანამ, რომელიც უკანასკნელ დღეებში საგრძნობლად მოტყდა.

— მე დიდმა კნინამ, ეკატერინე პავლოვნამ გამომგზავნა, უთუოდ უნდა ვინახულო მისი ბრწყინვალეობა! — დაბეჯითებით მოითხოვდა. მას ვუალი უკვე მოეხსნა და მაღალ შანდლებში მოლაპლაპე სანთლებს განსაკუთრებული იერი მიეცა მისი ლამაზი სახისათვის.

ნახევარი საათის შემდეგ ანას მოახსენეს: პეტრემ გამოიღვიძა და დაბეჯითებით გიხმობსო.

ანა დაუყოვნებლივ გაეშურა და სტუმარი ქალიც გაიყოლია.

ბაგრატიონმა უმალ იცნო ანა ბრიუსი, ავადმყოფის თვალებში სიცოცხლის ნაპერწკლებმა გაიელვა.

ქალი დაიხარა და ნაზი ხმით ავადმყოფს ეკატერინე პავლოვნას გულთბილი სალამი და ადრე გამოჯანმრთელების სურვილი გადასცა. მადლობის ნიშნად ბაგრატიონმა ოდნავ შეარხია ტუჩები, სახეზე ღიმილმა გადაურბინა და დამნაშავესავით გახედა მამიდას, რომელიც სიყვარულით დასცქეროდა თავის ძვირფას ძმისწულს. ბაგრატიონმა სხეულში სიცოცხლის მოზღვაება ისევ იგრძნო, როცა ანა ბრიუსმა დიდი ეკატერინეს გამომგზავნილი მინიატურული სურათი და წერილი გადასცა.

ბაგრატიონმა წერილს აკოცა, გრძნობამორეულმა თვალები დახუჭა და ტუჩზე ღიმილი აუთამაშდა, რომელიც სიამოვნებასა და კმაყოფილებას გამოხატავდა. უცებ თვალწინ განშორებული მეუღლის ელიზავეტას სახე დაუდგა... რომელიც ღიმილით, თავისკენ უხმობდა, ავადმყოფი ანა ბრიუსს არ მორიდებია, ბაგროვს უბრძანა დაეწერა.

ბაგროვი იმწამსვე მოემზადა.

ბაგრატიონმა თავისი ანდერძი ასე დაიწყო:

— მისი ბრწყინვალეობა თავადი მთავარსარდალი პეტრე ივანეს ძე ბაგრატიონი, ჩემი ნება-სურვილის აღსასრულებლად, სიკვდილის წინ ნაანდერძევს ვითხოვ აღსრულდეს ასე: უფროს პროფესორს გილდენბრანტს ებოძოს ოქროს სათუთუნე და მიეცეს ასი თუმანი ოქროთი. ექიმებს, გო-

— იური, იყუჩე, ჩემო კარგო! — ბაგრატიონი წამოიწია, რომ გეძღონ და მარგალიტებით მოოჭვილი ოქროს ხმალი ჩამოეღო, მაგრამ სამინელი ტკივილი იგრძნო, მოიკრუნხა და საწოლზე კვნესით დაეშვა. ბაგროვმა ხმალი ჩამოხსნა და ბაგრატიონს გაუწოდა.

— იცი, ვისი ნაჩუქარია?

— იმპერატორისა! — უცებ უპასუხა ბაგროვმა.

— არა, ძვირფასო! — ბაგრატიონი ძლივს შეეხო ხმალს. — სუვოროვმა მიბოძა... საუკუნო სასუფეველი მას... ამ ხმალს დენის დაგიდოვს გადასცემ. და ეტყვი, ბაგრატიონმა დაგიბარათ, მანამ გეჭიროთ ხელში, ვიდრე მტრის ერთი მემომარი იქნება ჩვენს წმინდა მიწაზე.

ბაგრატიონმა ბაგროვის დახმარებით ხმალი ტუჩებთან მიიტანა, აკოცა და ალერსით შეხედა თავის საყვარელ აღიუტანტს.

— შენ კი, იური, მუდამ ისეთ ი ფიცრად დარჩენას გთხოვ, როგორსაც აქამდე ბაგრატიონი გიცნობდა და კიდევ... — ბაგრატიონი უცებ დადუმდა, თვალები დახუჭა და.. მარჯვენა ხელი საწოლზე ჩამოეკიდა. სამარისებურ სიჩუმეს ავადმყოფის მძიმე სუნთქვა არღვევდა. მალე ჩათვლიმა. ღროდადრო კრთებოდა და ჩურჩულებდა: „არწიებო, წინ, სიკვდილი ან გამარჯვება!“. მოულოდნელად ავადმყოფი წამოიწია და ტუჩებს ნატკბრა მოსწყდა — როგორ მინდა უკანასკნელად თვალი შეგავლო, ჩემო ტკბილო მამულო!

ბაგრატიონის მამიდას ქვითინი აუვარდა.

მომაკვდავი კი ისევ აჩურჩულდა:

— როცა ჩადგება ძლიერი ქარიშხალი და შავი ღრუბლები მოშორდება სამშობლოს ცას, მაშინ ვარსკვლავები კვლავ აინთებიან, საკუთარი სისხლის მორევში დაიხრჩობა მტერი. ჩემი სამშობლოს ბედნიერი შთამომავლობა მაშინ მადლიერებით მომიგონებს და გამიხსენებს მე...

* * *

1912 წლის ოცდაოთხ სექტემბერს ცა შავი ღრუბლებით დაიხურა.

ბაგრატიონის ოთახის ფანჯრებში მკრთალი სინათლე შემოდინოდა. ავადმყოფს სული ეხუთებოდა.

შეშფოთებული მეგობრები და მკურნალი ექიმები ერთი წუთითაც არ ტოვებდნენ.

„თავად პეტრეს“, როგორც ჩანს, აგონია დაეწყო. გოლიცინების ეზოსა და კარმიდამოსთან გათენებამდე შეყრილიყო მთელი სოფელი.

გადაუღებლად წვიმდა. იგი სრულებით არ ჰგავდა ზაფხულის უდარდელსა და მხიარულ თქემს. წვეთები ფანჯრის მინაზე იცრემლებოდნენ, ფანჯრის იქით კი ნახევრადშიშველ ხეებს სუსტი ქარი არხევდა და ტოტე-

ბი დროგამოშვებით ფანჯრებს ისე აწყდებოდნენ, თითქოს ემშვიდობებოდნენ ადამიანს, რომელიც ძლივსღა სუნთქავდა.

სადარბაზოში საათმა თორმეტჯერ დარეკა. ბაგრატიონის ოთახიდან უცებ ტირილი და მოთქმა მოისმა. სიკვდილმა პირველად დაამარცხა მუდამ დაუმარცხებელი ბაგრატიონი. უეცრივ ოთახში მზის სხივები შემოიჭრნენ, რომლებსაც ძლივს გაეგლიჯათ შავი ღრუბელი. ისინი ალერსით ათამაშდნენ ბაგრატიონის გაქვავებულ სახეზე და იმ წუთშივე გაქრნენ. ცა ისევ მოიქუფრა, ისევ დაიბურა შავად, შემზარავი ღრუბლებით. ბაგრატიონის ოთახში გრძელი ჩრდილები გაწვა გარდაცვლილი გმირის თავთან, სადაც თავფლის დიდი სანთელი ენთო. ირგვლივ ქვისაგან გამოძერწილივით იდგნენ დამწუხრებული ადამიანები.

გოლიცინების კარ-მიდამოს შორიახლოს ბავშვები ომობანას თამაშობდნენ. ანდრეიკა, რომელიც თითქოს ბაგრატიონი იყო, თავისი რაზმით ელვისებურად ეკვეთა მოწინააღმდეგეს და ომახიანად გაისმა მისი ბალღური შეძახილი: „მომყევით წინ, არწივებო! სადაც ბაგრატიონია, იქ მუდამ გამარჯვება!“

ათი ქალაქი

ბალობა პირველი

ლილისფერმა ცამ რა იცოდა ნახევარმთვარე...
შენს კვერთხს ლოცავდნენ მგალობლები, მშობელო მხარევ!
ომახიანად გუგუნებდა ჩემი მესხეთი,
რეკავდნენ ზარებს, ცისკრის ზარებს სამრეკლოები,
მგოსნის ბავიდან იღვრებოდა ტკბილი ლექსები,
ჩირაღდნებივით ბრიალებდნენ ფერთა კონები.
ხანძთაში ენთო კელაბტარი გიორგი ხანძთელს,
აი, იქ, სადაც მიყუჟულა კლარჯეთის მხარე...
ტბელი ვარსკვლავებს თვალში ცრიდა...
და სიტყვას გამძღეს
კვესავდა ბრძენი... და თესავდა შინა და გარეთ.
საოცრებაა, საოცრება ზარზმა, ხახული,
დიდი ვარძია, დიდი ბანა, დიდი იშხანი.
საოცრებაა ჩუქურთმები გადანახული
და ჩუქურთმებში ჩაკვალთული დილა-სისხამი.
ვერ გაეცლები შეუქად აღმდგარს თაღებს და სვეტებს,
ხატებს ნახავ და იტყვი, ზენას სული ჩაუდგამს.
ნეტავ ოსტატმა სად მოხვეტა ფერთა სიმეტე
და სიყვარულის ცეცხლი გულში როგორ ჩაუთქვა!
ვაზის სიცილი მოსდებოდა ლოყებს სოსნების,
ლალის მდინარე ასკდებოდა კედლებს მარანის,
ჩიხტაკობებში ტკარცალებდნენ მანდილოსნები, —

ნაზები, გულში ტრფიალების შემომპარავნი.
მაშინ აღმოხდა ჰანგი წმინდა, ღვთიური ლარებს...
უპირველესი შენ იყავი ქართული მხარე,
შენ რა იცოდი, ჩემო ცაო, ნახევარმთვარე!

ბალოზა მეორე

ლილისფერი ცა თითქოს უცებ გადაიბზარა, —
ამობარბაცდა სისხლიანი ნახევარმთვარე,
და ჩემს ეზოში სულთანის ხმა გაისმა ზარად,
— ჩემი საუფლო უნდა იყოს მესხეთის მხარეც!

ლილისფერმა ცამ რა იცოდა ნახევარმთვარე!
მამული ჩემი ვაზებისა და საოცნებო,
ჯვარზე გაკრული მაცხოვარი... ცეცხლის მკვესავი...
მამულ-ღედულის თქვენ იყავით ნუგეში, ძმებო!
ბედს დაეჭბდით, მომავლის ბედს, ჩასულს მზესავით!

ბალოზა მესამე

ეჰ, ტაძრები ამიკვამლეს, სამრეკლონი ამიკვამლეს.
იწვის ჩემი ეტრატები — მარგალიტი ხელთუქმნელი,
ჩემო ტკბილო სავანეო, რა გიშველო, გენაცვალე,
გარდამიქრა ჩემი ტბელი, ოზიზარი და რუსთველი.
საღდაც ჩაჰქრა ნაღვერდალი, აღარ ასდის ბუხარს კვამლი,
ვაზი ასჭრეს, და ატირდა ჩემი პაპაც, ჩემი ქვევრიც.
წარიტაცეს, წარიტაცეს ფირუზი და ჩემი ლალი,
ფერფლად იქცა ტაძრები და
სევდად იქცა ყველაფერი.
სუდარაში ჩახვეულნი ლამაზები ამიტირნენ,
თითქოს მიჯნურს გლოვობენ და მოელიან ისევ ნატვრით.
ჰე, დედანო, თქვენი სევდის ცეცხლი გულზე წამიკიდეთ,
ჭრილობად მაქვს დაჩნეული სალოცავი თქვენი ხატი!
თქვენ ხართ ჩემი ტკბილი დედა, პატარძალი, ჩემი სატრფო,
თქვენ ხართ დიდი პოეზია — ლარებს ჰანგი თქვენ ჩაუთქვით.
გული მითრთის... და მე ვყვირი: ვინ მოგვიხდა, ანდა რატომ?!
მარქვით, რისთვის უნდა ვიყოთ ქედღახრილი მონა სულთნის?!
კაცი ჰპოვებს ნავსაყუდარს, ვთქვი თუ სადმე წავალ მალე,
მაგრამ ჩემო სავანეო, შენს ბუხარს ვერ გავეცალე...
მე შენთან ვარ ჩემი ხმალით,
ერთად მოვკვდეთ, გენაცვალე!

დამისხი ღვინო, მეგობარო, მოშეცი თასი,
ყური დამიგდე, მოისმინე ჰანგები ჩემი.
მამულ-დედული არის ჩემი ფიცი და მრწამსი,
მე ტრფიალი ვარ აღმატების და გადარჩენის.
ნუთუ ერთხელაც არ გინახავს ხიხანის ციხე,
ხიმშიაშვილი სელიმიც არ გაგიგონია?!
აქ მოჭრეს თავი...

რატომ?

იმ ქვებს ამბავი ჰკითხე,
მაშინ მიხვდები გულში სევდა რად ჩამწოლია.
ერეკლეს მახვილს გადააჭდო მახვილი ბასრი,
ძმობა შეჰფიცა უმტკიცესი ქართველმა ქართველს.
ჩამოდიოდა მქუხარება მთებიდან ბარში,
შემოდიოდა სურნელებით მწიფე მკათათვე,
და მერე უცებ ჩაინამქრა ჩვენი ცისკარი,
და მიიწურა ჟამი ფიცის, ტკბილი სიზმრების...
მოჰკვეთეს თავი... ვინ აუნთო გმირს კელაპტარი?!
თავს ვით ვადარებთ...

მარქვით კაცი სავსე იმ გზნებით!
მისი ანდერძი ფიცად გქონდა მშობელო მხარევ,
ლილისფერ ცაზე რა უნდაო ნახევარმთვარეს!
მშფოთვარე სული, მეგობარო, ვერ დავიმშვიდეთ;
ღმერთები წერდნენ ჩვენს ბედსა და
ღმერთები შლიდნენ.

ბალოზა მეთოხე.

დამისხი ღვინო დაწურული ჩვენი პატარძლის,
დამისხი ღვინო ჩვენებური, ყელი გამოლბეს,
ამაღლდეს სული ლაყვარებში, როგორც ტაძარი,
მწყურია ძმაო, აბა, ისე ვერ ვიგალობებ.
შენ დალოცვილო, გეხუმრები, რად მივსებ თასებს,
სული აროკდა, მოისმინე ჩემი სიმღერა...

აღსდგნენ ძმები და მომხვდურების კარავნი დასცეს.
ჩემო მამულო, აღსავლისა კარი იღება!
მანდ ჩემი დებიც მახვილს მიწვდნენ, ვით ამორძალნი,
ნახევარმთვარე დაბარბაცდა...
ეჰ, ნეტავ მალე!..

მუხრან-ბატონის სასახლეში ქართველის მოძღვარი
შენს ბედზე ბჭობენ, წამებულო ჩემო სავანე!
ვინ არის იგი? — ჩაეხუტა სტუმრებს ტრფილით,
ვინ არის იგი? — თვალი ცხელი კურცხლით ევსება,
ეალერსება ჩემს აჭარას ორბელიანი,
დიდი აკაკი ჩემს მთა-ველებს ეალერსება.
ხომშიაშვილი შერიფ იტყვის ომახიანად:
— ძმებო, მოგვხედეთ, ჩენს ენაზე სწავლა გვწყურია!
ხომშიაშვილი ნურიც ფიქრებს ამხელს ხმიანად,
შავშეთის სევდა გულის გულში ჩაუწურვია.
ყელს იღერებენ, კისკისებენ მანდილოსნები,
და ჩონგურებზე სიყვარულის ზღაპარს ამბობენ...
და მეც იქ ვიყავ ჩემი ფიქრით, ჩემი ოცნებით
და ლამაზებთან ერთად ჩემს მთებს მეც ვუგალობე.
ლილისფერ ცაზე დაბარბაცდა ნახევარმთვარე,
ამღერებულა საყვარელი მშობელი მხარე!

გალობა მემკვსე

გავიგონია მათა რწევა შვავით, ქარებით,
ლაჟვარდის ხევა, უიმედო სოფლის გოდება?!
ცხრაას თოთხმეტი... ჟრუანტელი... სველი თგალები...
სევდა კლავს, სევდა დედაჩემს რომ მოაგონდება.
მაშ, მოისმინე კვნესა ქარში გასულ ლარების.
მზეო ჯმოდო, მზეო, გორას ნუ ეფარები!

...ლილისფერ ცაზე კვლავ დავლანდე ნახევარმთვარე,
რას ჩაგჩურჩულებს ჩალმიანი მშობელო მხარევი?!
შენ გეუბნება: — „ძმას ესროლე, გულში ესროლე,
ნურც ძმას დაინდობ სულთნის ორგულს,
ნურცა მეზობელს!
რად გაწამებენ, უცოდველო, რას მიზეზობენ?!

ჩემო მამულო, არ დაენდო ნახევარმთვარეს,
დიდი რუსეთის დიდი კვერთხი შენ შეგიფარებს.
ნახევარმთვარე გაცდუნებს და ქვიშაში გაგრეცს,
ნუ დაინდობი გინაცვალე ნახევარმთვარეს!

გალობა მუხვიდე

...და შენ გაცდუნეს ჩემო სისხლო... და შენ გაცდუნეს,
საით მიდიხარ?! მუჰაჯირო, უკან დაბრუნდი!

და მხოლოდ შენი საკუთრებელის იყავ მორწმუნე,
შენი ნაღვერდლის ციდა კვერის იყავ ყაბული.
საით მიდიხარ, ვისთან მიხვალ, ვინ შეგიბრალებს?!
იმედი მხოლოდ მამულია და შენი ძმები...
წახვალ და სადღაც უცხო ცის ქვეშ დადლილ სულს დაღევ,
და მიწაშიც ვერ მოისვენებს იქ შენი ძვლები!

ჩემო აჭარავ, გენაცვალე, მამულო ჩვენო!
შენზე ვფიქრობდი და ვიყავი თითქმის ჯვარცმული.
მალამოდ გულზე ვინ დაედო შენს დიდ იარებს,
ვინ შეგიბრალა სევდით, ბრძოლით გადაქანცული?!
ვინ მოგძახოდა: — მამულ-დედულს ნუ მიატოვებ!
და ვინ გაგიყო ლუკმა, ღვინო და ნაპერწკალი?
დედა თბილისმა... დებმა, ძმებმა შენ რომ გნატრობდნენ,
გახსოვდეს, ჩემო სავანეო, შენც წმინდა ვალი!

ბალოზა მერვე

ჩემო აკვანო, თბილო ბუდევ და ჩემო ცეცხლო,
შენს ნაფუძარზე ვაზთან ერთად მეც გავიხარე.
შენს ცაზე ელავს ჩემი ვარსკვლავი
და შენს მთაზე ქუხს ჩემი ხიხანი.
შენი ხორუმი, განდაგანა მე ისე მიყვარს,
მე ისე მიყვარს ხიხადირი და კახაბერი,
მე ისე მიყვარს შაჟშეთი და ტაო, ლაზიკა,
როგორც სიცოცხლე,
როგორც მზე და
ვაზი და ქვევრი...
ლილისფერ ცაზე აღარ მოსჩანს ნახევარმთვარე,
აღზვიებულხარ, ბედნიერო მშობელო მხარეც!

ბალოზა მეცხრე

მახარებს ჩემი ვაზი ოდეს ჩაყრილი ჩაღმა,
ლერწი აზრდილა და მიიწევეს მალლა და მაღლა,
ვაზის რთველი დუღს, სურნელებით სული ამევსო,
დაწურე ღვინო, ჩემო დაო, უსაყვარლესო!
ქარს დაუფანტავს ჩემი ფერი, ჩემი ჰანგები,
და ჩაფერფლილი ჩემი სულის სალამურები.
გიპოვნე, ჩემო ჰანგო, აღარ დამეკარგები,
საწუთროს მიღმაც, კვამლად ქცეულს შენ მომწყურდები.

ჩემს მთაზე ასე არასოდეს მზე აცხუნებდა,
არასდროს ასე ტკბილად თასი არ დაგვიცლია.
სავანე ჩემი, დედის ენით მეჩურჩულება,
ღარდიმანდი ვარ, და მამულის წმინდა ფიცი ვარ,

გალობა მკათე

მე მიხარია, სალსა კლდეზეც ვაჩენთ ნაპერწკალს
და ჩვენს კერაზე დახვეულა ცისფერი კვამლი,
მე მიხარია, ვარსკვლავები გულზე დამეცა
და დამაჩინა პოეზიის ღვთიური კვალი.
მე მიხარია, ჩვენი სული ტალღად დაგძარით,
მზით სავსე ღღენი მაგონებენ ნატვრას და ზღაპარს.
მე მიხარია, რომ აჭარა არის ტაძარი
და ჩემი გული ტაძრის გულში ანთია ლამპრად.
მე მიხარია ღიმიც, წყრომაც იმ პატარძალის, —
პატარას ნანას რომ უმღერის ნაზი ბავითა...
მე მიხარია, რომ ცხოვრება არის ტაძარი
და მშვენიერთა არსთა ქარნი ვერას აღგვიან.
აღტაცებული შენს დიდებას გულით ვუგალობ,
შენ შეიფარებ ჩემს გალობას, ჩემს გულისნადებს.
მე მიხარია, ჩემო ცაო და ჩემო წყალო,
მარილიანი შენი წვეთი სიცოცხლეს ბადებს!
ლილისფერი ცა მზით გაივსო... და ვრეკავთ ზარებს,
ზარებს ზეიმის, აღზევების.. და მზე გვახარებს...
ვერ დაგამწუხრებს მამულო, აწ, ნახევარმთვარე,
კურთხეულ იყავ დალოცვილო მშობელო მხარე!

ჯამალ ქათამაძე

ლენინის დროშას არხევდა ქარი

ცივი ზამთარი, სუსხი და მკაცრი
ორმოცდაერთის ქარი და ურვა,
ომი, სიკვდილი, გმირობა, მარცხი,
ქვეყნის დაქცევა და გადაბუგვა...
მხიარულება სად იყო, სადა,
ზეცას ფარავდა დარდივით ნისლი.
მტერს გაცოფებულს ებრძოდა ყველა
და იღვრებოდა ცრემლი და სისხლი...
იწვოდა ბალი, იწვოდა ყანა,
მერე ქალებიც წავიდნენ ომში,
ფეხზე წამოდგა მთელი ქვეყანა,
იბრძოდა ყველა იმ სასტიკ დროში,
იყო ტირილი ახლო მეზობლის,
გულისთვის როდი იყო იოლი!..
სევდას, იმედებს, ტკივილს და სიკვდილს
ანაწილებდა ფოსტალიონი...
...მერე სიხარულს არ ჰქონდა ზღვარი,
მზემ გადაყარა ღრუბელი თალხი,
ლენინის დროშას არხევდა ქარი
და იშუშებდა ტკივილებს ხალხი.

ჩემო მხარევ

ქართლის მიწის ერთი პეშვი მიწა მიყვარს,
სხვის ოქროში კენჭს არ გავცვლი ამიტომაც,
ეს პატარა საქართველო — თვალის ჩინი
წინაპარმა მტრის ჯინაზე დაგვიტოვა.
ვის არ სწვავდა ეშხი ჩვენი მინდორ-ველის,
აოხრება ჩვენი ვინ არ მოინდომა.

ჩვენ ეს მიწა, თამარის და რუსთაველის,
მტრის ჯინაზე წინაპარმა მოგვიზომა.
ჩვენ მოვქარგეთ გაზაფხული არნახული
და ლენინის დიდი დროშით მივქრით წინა,
საქართველო წაირფერად დახატული
ახალ-ახალ მიღწევებით ისევ ბრწყინავს.
და ჩვენი მზე არასოდეს დაბინდდება
ჩვენმა მტრებმა რაგინდ ბევრი ტყვია ხარჯონ,
ჩემო მხარე, სიცოცხლე და დიდება,
ჰავიმარჯოს!

რეპაზ ჩხარგიშვილი

შენ ათას რამეს ინატრებ, გულო!

შავი ნალველით არ დაიბურო,
მიყუჩდი, ვით კლდის უბეში ია.
შენ ერთი ვინმე გიწამებს, გულო, —
ნუ გეშინია!
შენ ათას რამეს ინატრებ, გულო
და იტყვი: „მქონდეს მეტის უფლება!“
სევდის სუდარა არ დაიხურო, —
ათასში ერთი შეგისრულდება...

ორი სურათი

ბავშვებს სურთ წაბაძონ ბაბუას, ბებიას,
დადიან წახრილი და ჯოხებს იბჯენენ.
ბებრებს ეს აშინებთ — ბავშვები ხდებიან
და ბავშვის ხასიათს ხელახლა იძენენ.

სინედლის სურვილი აწვალებს არსებას,
მეორედ იხილოს სიცოცხლე აკვანში.
სურათი მსგავსია და ვაი მსგავსებას:
ურთია ტკივილი, მეორე — თამაში.

და სასიმღეროდ მიწვევენ ისევ

შავი ზღვა ისე იდუმლად მიმზერს
რომ სურვილები მიჰყვება წამებს,
მე სასიმღეროდ მიწვევენ ისევ
ბათუმის ცა და ბათუმის ღამე...

პალმების ჩრდილი მოუსხამს ქალაქს,
მაგნოლიები მეგზურად დგანან,
ისე თბილია შავი ზღვა ახლა,
ისე ტკბილია ზღვის პირას გავლა,
ვით დედის ნანა...

დავალ და ცაზე ნისლები თვლემენ,
რაღაც მაწუხებს, რაღაცით ვტკბები...
მხურვალე სუნთქვა ედება ველებს
და შენ გეძებენ თვალები ჩემი...

და შენ გეძებენ თვალები ჩემი,
გადამავიწყდა ძილიც და დაღლაც...
მე ლაყვარლების მომღერლად ვრჩები,
შენ მიწის სუნთქვაზე შეიგრძნობ ხარბად.

* * *

მივდივარ... ვიღაც მომყვება გზაზე,
არაფერს ამბობს... არაფერს ითხოვს...
მიდამოს იის სურნელი ავსებს,
თვალს მიფანჯულებს ყვავილთა ხვითო.

იის სურნელი მეფრქვევა თავზე,
ლურჯი თვალების მახარებს სითბო...
არ ვიცი ვინმე მომყვება გზაზე,
თუ გაზაფხული მომყვება თვითონ.

შემოდგომა... მიწაზე ფრთას შლის
შრიალი ხეთა, სიჭრელე ფერთა,
შუალამისას, წვიმების ღვარში,
შენი ჩურჩული ჩამესმის დედა,

აი, ეს ვერცხლის სირმები თმაში!
(ვერ დავემალე ამ სევდას ვერსად),
შუბლზე, ლაწვებზე, თვალებთან გაშლილს
ჩემთვის საყვარელ ნაოჭებს ვხედავ.

საბუღალრო

АЛАШАРА

ლომინაძე
ქაშის
ფურცლებზე

ნაყოფიერი მუშაობის რწმენით

(ინტერვიუ რედაქტორის მაგიდასთან)

„ალაშარა“ აფხაზი ხალხის საყვარელი ჟურნალია. იგი ორი ათეული წელია ერთგულად ემსახურება თავისი ხალხის მორალურ-ესთეტიკური აღზრდის საქმეს. მის ფურცლებზე დაიბეჭდა ცნობილი აფხაზი მწერლების: დიმიტრი გულიას, ბაგრატ შინკუბას, ივანე თარბას, ივანე პაპასკირის, ალექსი ლასურის, ალექსი ჯონუას, კოსტანტინე ლომიას, ნელი თარბას და სხვათა საინტერესო ნაწარმოებები, რომლებიც წარმატებით აგრძელებენ აფხაზური მწერლობის ტრადიციებს. ჟურნალის რედაქცია ენერგიულად მუშაობს შემოქმედებით ახალგაზრდობასთან, რათა გამოიწერთოს მათი მსოფლმხედველობა და მხატვრული აზროვნება. დიდი პასუხისმგებლობითა და მომთხოვნელობით ეკიდება ლიტერატურულ სარბიელზე ახალი მწერლების გამოჩენას. ჟურნალი ყოველთვის ადვილს უთმობს ახალი ნაწარმოებების გარჩევასა და შეფასებას, ჩვენი ცხოვრების ღირსშესანიშნავი მოვლენების აღნიშვნას, სამეცნიერო სტატიებსა და გამოკვლევებს.

ამას წინათ ჩვენი ჟურნალის რედაქციის მუშაკი ეწვია შიიურ აფხაზეთს და რამდენიმე კითხვით მიმართა ჟურნალ „ალაშარას“ რედაქტორს მწერალ ჭიჭიკო ჯონუას.

კითხვა: როგორია თქვენი გეგმები და ამოცანები?

პასუხი: ჩვენს ჟურნალს დიდი და მნიშვნელოვანი ამოცანები აქვს დასახული. იგი ყოველთვის უნდა იყოს შრომისმოყვარე აფხაზი ხალხის შემოქმედებითი შრომის მდიდარი სულიერი ცხოვრების ამსახველი. ჟურ-

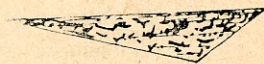
ნალის რედაქცია და აქტივი ძალღონეს არ იშურებს ამ საპატიო მისიონარულ
ხულობის გადასაჭრელად.

კითხვა: როგორია მკითხველთა ინტერესი და რაზე მუშაობთ ამჟამად?

პასუხი: ჩვენი მკითხველები მაღლიერებით შეხვდნენ ისეთ საუკეთესო ნაწარმოებებს, როგორიცაა: — დიმიტრი გულიას ლირიკული ლექსების ციკლი „ჩემი კერა“, ივანე პაპასკირის რომანი „ერცახოს კალთებთან“, ბაგრატ შინკუბას პოემა „კლდეთა სიმღერა“, ივანე თარბას რომანი თანამედროვეობაზე „მზე ჩვენთან ამოდის“ და სხვა, რომელთა მიმართ მკითხველთა ინტერესი ყოველთვის ცხოველი იყო. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს იმ ნომრების წარმატება, რომლებშიც ქვეყნდება აფხაზურ ენაზე თარგმნილი როგორც ქართული კლასიკური, ისე თანამედროვე საბჭოთა მწერლების ნაწარმოებები. ჟურნალის რედაქცია ამჟამად გაცხოველებით ემზადება, რათა ფართოდ გამოეხმაუროს მიმდინარე წლის ღირსშესანიშნავ თარიღებს, კერძოდ, ლენინური კომკავშირის სახელოვან იუბილეს, უნივერსიტეტისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილის იუბილეებს.

რედაქციის მუშაკი: ჩვენი მკითხველების სახელით დიდ წარმატებებს ვუსურვებ აფხაზი ხალხის საყვარელ ჟურნალს „ალაშარას“.

რედაქტორი: გმადლობთ, ვეცდებით ნაყოფიერი მუშაობით, დიდი რწმენით საუკეთესო შედეგებს მივაღწიოთ.

გაგრავ შინაუბა

* * *

როს გავახილე პირველად თვალი,
ეს მთები ვნახე კაშკაშად მჩენი.
როს გავახილე პირველად თვალი,
მთრთოლავ ზღვას შეხვდა თვალები ჩემი.
როცა აკვანში ვერ მოვისვენე,
გამბანეს უმაღლეს წყლის წიაღში.
იმ კლდის რძით ყელი ჩამომისველეს,
რომ ქაფდებოდა იმ შმაგ ნიაღვრით.
ტკბილი ნანათი რულს მგვრიდა ღამით
ზღვა მოგუგუნე და ზღვა მშფოთვარე.
მყარაულობდნენ მთანი მალაღნი
ლაყვარდებში რომ რასმეს მოსთქვამენ.
ზღვაო ვარ შენთან, მთებო ვარ თქვენთან,
მაგრამ გულს ორად ხომ ვერ გავიყოფ?!
ორი დედა მყავს, იცოდეს ღმერთმა,
მე ორივესთვის სულიც გავიღო.

* * *

თითქოს ლურჯ ცაში გამოკიდულა
და მაგიური ძალა აჩერებს,
ციცაბო კლდეზე ჩამობინდულა
ნორჩი ხე და ნორჩ ტოტებს აჩქერებს.
საიდან გაჩნდა იქ ეს მშვენიერება?
კლდეს გადუფრინა არწივმა იქნებ
სად თავის ბუდეს რომ იშენებდა
და დაუვარდა იმ არწივს იქვე.
სიმტკიცე მისი აოცებს ყველას,
არ უფრთხის რკენას უთანასწოროს,
ქვესკნელისაკენ მიიწევს ნელა
სისხლი ქვესკნელსაც რომ ამოსწოვოს.
როცა ნისლშია კაშკაშა ქვები

და მეს ელიან ქვები პიტალნი,
აშრილდება და შემართებით
მეს ერკინება, როგორც ტიტანი.
როს მთებს გრიგალი ზარად დასძახის
და ბერმუხებიც იწყებენ ტყდომას,
ეშიშვლებს უმაღ ხე თავის მახვილს
და უშიშარად კლდეს მიეყრდნობა.
როს ფიქვებს ფიფქი ჩაეჭირხლება,
ჭირს ვერ უძლებენ და ჭრიალებენ,
ხე დგას ამაყად და არ იხრება,
თავს სასიკვდილო ეჭვს არ ანებებს.
რად არ მოსკდა ან ბრუ არ დაესხა?!
თილისმიანი თუა, ის არი!
კლდის ნაშობია, კლდეს ჩაეფესვა,
მოსდევს სიმტკიცე სალი კლდისანი.
თარგმნა მ. ვარშანიძემ.

თოთზი

I

შუალამე გადასულიყო. უქარო ამინდი იდგა, თუმცა გადაუღებლივ ბარდნიდა. უზარმაზარი ციური დოლაბები თეთრ ფიფქებს აფრქვევდნენ დედამიწას. თოვლს მიენამქრა გზები და ბილიკები.

ძილქუში დასცემოდა მდინარე დუაბის ხეობაში მდებარე სოფელს. დიდი ხანია მიწადა სახლების დამთოლავთა შეძახილ-გადაძახილი. სიბნელეს მოეცვა მთელი სოფელი, კაცის ჭაჭანება არსად ჩანდა. მხოლოდ სოფლის გასადევარში გამუდმებით ჰყეფდა ძალი და ლავლავით ავსებდა მთელ ხეობას.

სოფლისაკენ მიმავალ გზას მხოლოდ ერთი მგზავრი დადგომოდა და მუხლამდე თოვლს მიარღვევდა. არაქათგამოღუელსა და გათოშილს იღუმალი ძალა წინ ეწეოდა. მაღლობზე შეისვენა და ნიჩბის ტარს დაეყრდნო, რომლითაც გზას იკვალავდა. დაბლა ხეობაში დათოვლილი სოფელი შეხიზნულიყო.

ჯერ კიდევ რამდენიმე დღის წინ, სოფელი რომ მოაგონდებოდა, ასთანა სიხარულით ფრინავდა. დაგიფიცებდათ ამაზე ლამაზი და მზიანი სოფელი მთელ ქვეყანაზე არ მოიპოვებოდა. ალბათ, იმიტომ, რომ ამ სოფლის ტურფა ასულის მართას გარეშე სიცოცხლე ვერ წარმოედგინა. ერთი სიტყვით, ასთანა შეეყვარებული იყო.

ახლა კი სოფლის ხილვისას შეძრწუნების მეტი არაფერი უგრძნია. ჰირის ოფლში იწურებოდა მომხდარი ამბის გამოუსწორებლობის შეგნება გონებას უწამლავდა. ყველაფერში თავისთავს ადანაშაულებდა. შებრალებას არ ელოდა და არც სურდა. სიცოცხლე უზაროდ ეჩვენებოდა, სიკვდილი სწყუროდა, ნუგეშმიხდილს მხოლოდ იგი მოუტანდა სიმშვიდეს.

სიკვდილზე ფიქრმა ასთანა სინამდვილეს დააშორა და რამდენიმე ხანს ძილფხიზლეულად იყო. ცხადად წარმოუდგა მოელვარე ხანჯალი, რომელიც მაჯამ მკერდში გაუტარა და იგრძნო როგორ იხუვლა თბილმა

სისხლმა. სიკვდილს ნელნელა მიჰყავდა იგი სადღაც და უნანავებდა. ფიქრებმა თავი დაუმიძიმა და გონება წაართვა.

ანაზღად ასთანა შეკრთა, გონს მოეგო და თოვლის ფანტელები შეიფერთხა. მერე მხნეობა მოიკრიფა და სოფლისაქენ გასწია, სადაც, ალბათ, ხანჯალამოღებული ელოდნენ მართას ძმები.

ზოფლის მისასვლელში ასთანა წინ გადაიხარა და კინალამ დაეცა უხმაუროდ, მოჩვენებასავით მილასლასდა პირველივე ჭიშკართან და ზედ ჩამოეკიდა. უნდოდა მოეხმო სახლის პატრონისათვის, ეყვირა, შველა ეთხოვა, მაგრამ ამ ცოცხალმა გვამმაც კი ვერ გაბედა დაერღვია წინაპართა აღათი: ახალმა სიძემ ყურადღება არ უნდა მიიქციოს. სინდისი და ღირსეზა ერთმანეთს შეებნენ ცოცხალ-მკვდარ ასთანას გულსა და გონებაში. ხმა არ ამოუღია, სულმთლად კანკალებდა და ცივ ოფლში იწურებოდა.

სახლის პატრონის ძაღლმა, მთელი ღამე რომ ჰყეფდა, იყნოსა უცნობი. უხარმაზარი ნაგაზი თითქოს გაეხელებინა ღამეული სტუმრის სიმშვიდეს, რომელსაც დარდისაგან ხმაც დაეკარგა და შიშის გრძნობაც. სახლიდან მასპინძელი გამოვარდა.

— ჩუმად, შე სამგლევე შენა! — ძაღლი რომ გააგდო, ჭიშკარზე მიყრდნობილ კაცთან მივიდა, კარგად დააცქერდა, შემდეგ კი გაკვირვებულმა და გახარებულმა შესძახა:

— შენა ხარ ასთანა? ამ დროზე აქ რამ მოგიყვანა? — გადაეხვია სახლის პატრონი და ორთავე თვალი დაუჟოცნა.

ასთანას სიტყვა ვერ დაეძრა, ყელი გაშრობოდა.

— აი, შენ ყაჩაღო, შენა, როგორ გაბედე ჩვენთან მოსვლა, — გაეხუმრა მასპინძელი და კვლავ გულში ჩაიკრა ასთანა. — მაინც რა ქარმა გადმოგაგდო, იქნებ ჩვენს ნახვას არც აპირებდი. — განაგრძობდა იგი.

ხმაგაკმენდილი იდგა ასთანა. თავი უბრუოდა და რომ არ წაქცეულიყო, ისევ ჭიშკარს მიეყრდნო.

— ღმერთმანი, მგონია, მორცხვ სიძედ გინდა თავი მომაჩვენო. — ხუმრობდა ოჯახის პატრონი. — შემოდი, სახლში მარტო მე და ჩემი ქალა ვართ. მითხარი, ჩვენს წინაშე სიძის როლს მართლა ხომ არ თამაშობ?

— უბედურების მაცნე ვარ, ალხას... — მიმქრალი ხმით თქვა ბოლოს ასთანამ და ძლივს შეიკავა ცრემლი

მაგრამ ალხასმა ნათქვამი ვერ გაიგო. მარტო იმაზე ფიქრობდა, როგორ შევიყვანო ასთანა სახლში და პატივი ვცეო.

— აბა, რამდენხანს უნდა იდგე ამ სიცივეში. გაიყინები კაცო. შევიდეთ შინ. ამ ნაბდითა და ყაბალახით ნამდვილი სიძე ეგონები კაცს. — გულიანად გაიცინა ალხასმა და სტუმარს მხარზე ხელი მოუთათუნა.

ასთანას მეტის მოსმენა აღარ შეეძლო. ირგვლივ ყველაფერი ბნელს დაებურა. თვალწინ წარმოუდგა მისი საბედო მართა, სიცივისაგან რომ გათოშილიყო და კანკალს აეტანა...

მიიზღაზნებოდა უსაშველო ზამთრის ღამე. დაუცხრომლად ბარდნიდა ისევ. ალხასის ფაცხაში დიდი ცეცხლი ბირბილებდა. თავჩაქინდრული იჯდა ასთანა და ცეცხლს მისჩერებოდა. ოჯახის დიასახლისს თავი ხელისგულებში დაემალა და გულდამღუღრული სტიროდა.

ალხასი გარეთ გავიდა, რათა სოფელი ფეხზე დაეყენებინა და მღერები ეფრინა...

დარდი სულს უხუთავდა ასთანას, დაჭრილ არწივივით ფართბალებდა და გამოუთქმელად იტანჯებოდა. თვალწინ წარმოუდგა სოიფსარას შემოგარენი და თვალშეუდგამი ამაყი კლდეები.

ერთხელ ასთანა ნადირობიდან ბრუნდებოდა. სადამოვდებოდა. მზე მიდრეკილიყო და მათა მწვერვალები ოქროსფრად გაცეციაგებინა. ასთანამ ტიალი გადაიარა და თავი ფიჭვის ტყეს მისცა. გზა აებნა, დიდხანს იხეტიალა ტყე-ტყე და. ბოლოს ხეობაში აღმოჩნდა. ხეობის ბოლოს წყარო ეგულებოდა. საშინლად სწყუროდა. გზა რომ შეემოკლებინა, ბილიკიდან გადაუხვია და ფერდობიდან წყაროსაკენ ისკუბა.

— ოჰ, როგორ შემაშინა, — გაისმა ქალის შემეკრთალი ხმა. ირმია ნახტომის მანძილზე ასთანამ დაინახა ქალიშვილი, რომელსაც თიხის სურა წყლით გაევსო და წასვლას აპირებდა.

როცა ქალმა ყმაწვილ კაცს თვალი მოჰკრა, გახალისდა და შიშისაგან ფერწასულს ლოყები აეტკრიცა.

— ნუ გამიწყრები... უბრალოდ, ვერ შეგამჩნიე, — ქალიშვილს ფეხი არ მოუცვლია, ტანაშოლტილსა და მწყაზარს შავი ნაწნავები საოცრად შევენოდა. ასთანა მოხიბლული უტკეროდა. მათი მზერა ერთმანეთს შეხვდა.

— მეგონა შეველი თუ გადმოხტა მეთქი, — თქვა ქალიშვილმა და ღრმად ამოისუნთქა.

— სულ არ გავხარებია? — ჰკითხა ასთანამ და მოქნილი ტანის რხევით მისკენ წავიდა.

— პირველად შიშისაგან ლამის გული ამომმივარდა.

— ჯერ შეგეშინდა და მერე გაგინარდა, ხომ?

ქალიშვილმა ნდობით მიაპყრო მაყვალევით შავი თვალები და თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნია.

— სადამო მშვიდობისა, მართა! როგორა ხარ?

— კი მაგრამ საიდან გეცნობი?

— დიდიხანია გიცნობ, ერთხელ მოქვში გნახე დოღის დროს და მას შემდეგ გულში ჩამივარდი.

— მას შემდეგ...

— ხუთი წელი გავიდა. მაშინ სულ ნორჩი იყავი. ახლაც მიკვირს, როგორ გაბედე ქარივით სწრაფ ბედაურზე შეჯდომა.

— აბა, პატარას რა მესმოდა.

— არც მე ვიყავი შენზე დიდით უფროსი, მაგრამ არ დამვიწყებია მას შემდეგ გულით გატარებ და შენს ნახვას ვლამობ.

— კარგი, მაგრამ მას შემდეგ აღარსად შევხვედრივართ?

— ასე ახლოს სიზმარშიც არ მინახიხარ. ასე რომ გელაპარაკები, თავი სამოთხეში მგონია. თურმე ბედნიერ ვარსკვლავზე დავბადებულვარ. ასთანა მკლავზე მიეაღერსა მართას და ეს ორთავემ ბუნებრივად ჩათვალა..

— ბევრჯერ ვყოფილვარ თქვენს მხარეში. სოფლებში ნათესავეები მყავს. კარგად ვიცნობ სანაპიროსაც.

— სანაპიროზე გაიზარდე?

— არა, მთიელი ვარ, დალიდან. ზაფხულს საძოვრებზე ვატარებ, ვნადირობ.

— მაშ, შენ იმ მონადირეთა ჯილგს ეკუთვნი, თოფით რომ მწყემსებს არჩენენ? — გაეხუმრა მართა და ხმამაღლა გადაიკისკისა. ამ დროს თავზე ჩიტმა გადაუფრინათ. ასთანამ უმაღლესი თოფი გამართა და ესროლა. ჩიტი მათ ფეხებთან ჩამოვარდა. ასთანამ იგი ქალიშვილს აჩუქა.

— ღმერთი შეგეწიოს ნადირობაში, — დალოცა ქალიშვილმა ვაჟი და ძღვენი მიიღო. მას ესიამოვნა, რომ ტყვია მიზანში მოხვდა და დაუმატა:

— მარჯვე ყოფილხარ!

ასთანას გაელიმა.

მართამ რაღაცნაირი შვება იგრძნო და გამხიარულდა. თვითონაც უკვირდა ისეთი ნდობით განიმსჭვალა უცნობი ყმაწვილისადმი. შინაგანი ხმა ეუბნებოდა, იგი შენია, შენი საბედოაო, მერე თავისი ფიქრებისა შეცხება და სახლისაკენ მიმავალ ბილიკს დაადგა.

— თუ არ მიწყენ, მართა, კარვამდის მიგაცილებ, — შესთავაზა ასთანამ და წყლიან დოქს ხელი წაავლო.

— რას იფიქრებენ ჩემი ძმები სუზარი და მაჭვა, ერთად რომ დავგი-ნახავენ, — უთხრა მართამ.

— დიდიხანია მინდოდა შენი ძმების გაცნობა. ბევრი მსმენია მათზე. ფიცხი და გულადი ბიჭები არიანო. სულითა და გულით ავუბამდი მხარს უშიშარ ვაყვაცებს.

მართა გაცილებას დაეთანხმა. ისინი მაღალ ფიჭვებთან გაშლილ კარვისაყენ გაემართნენ.

III

ამ ზაფხულს ძმებმა მართა სოიფსარაში წამოიყვანეს. იფიქრეს მთის ჰაერი მოუხდებო. ბუნების წილში მის სულიერ სიმშვიდეს თითქოს არაფერი ემუქრებოდა, ვაყვაცი ძმები ხომ თავზე ადგნენ. მაგრამ ასთანასთან შემთხვევით შეხვედრის შემდეგ მართამ ძილი და მოსვენება დაკარგა. ვა-

ქსაც იგივე ცეცხლი სწავდა. მხოლოდ ერთი სურვილი ამოძრავებდათ, ეხილათ ერთმანეთი. ყოველი შეხვედრის შემდეგ ასთანა ღმერთს ლოცავდა, მართას რომ შემახვედრეო.

ასთანა მართასა და ძმების ხშირი სტუმარი გახდა. ერთად დადიოდნენ სანადიროდ, ვარჯიშობდნენ მიზანში სროლაში.

— ყოჩალი ბიჭია ასთანა, იქნებ ძმად მიგველო, — თბილად თქვა ერთხელ სუზარმა.

— ჯერ ვნახოთ როგორ მოიქცევა, — აგდებით შენიშნა მაჯვამ. იგი თავისი ჭიქური ბუნებით ოჯახში გამოირჩეოდა. შარიანი იყო. უბრალო რამეზე გაფიცდებოდა ხოლმე. ასთანა თავიდანვე არ მოეწონა და მასთან მეგობრობას არ აპირებდა.

მართას გულს უკლავდა ძმის ასეთი დამოკიდებულება. ძალიან უნდოდა ასთანას მათთან თავი ისე ეგრძნო, როგორც საკუთარ სახლში, მაგრამ მართა ამაზე ხმამაღლა არაფერს ამბობდა.

ასთანა ერიდებოდა მართასთან ხშირ შეხვედრას. გუმანით გრძნობდა, რომ ძმებისათვის უნდა დაემალა სიყვარულის ამბავი.

ხანდახან ისე ძალუმად მოუწებოდა ენახა შეეყვარებული, რომ რაღაც საბაბს გამოენახავდა და ძმებს ესტუმრებოდა. თუ მოახერხებდა ერთ-ორ თბილ სიტყვას უტყოდა მართას ან თვალებით მიუალერსებდა და რამდენიმე ხანს მშვიდდებოდა.

ღრო გავიდა და ასთანა შინაური გახდა მათ კარავში, ხანდახან მართას ქალაღდს ეთამაშებოდა. ხან კიდევ წინ ჩამოუჯდებოდა და ჩონგურს ააქლერებდა. მისი შვეტი თითები სიმებს მხოლოდ მათთვის გასაგებ ენაზე ამღერებდა. გულშიჩამწვდომად კვნესოდა ჩონგური.

ერთხელ ასთანამ მართასთან ნაძლევი წააგო.

— ვალში ვარ შენთან, მართა, ნახავ თუ ღირსეულად არ გადაგიხადო, — სიცილით უთხრა ვაჟმა.

მაჯვას ამაზე გული მოსდიოდა და ბრაზიან თვალებს შეანათებდა მოსულს.

ასთანა დიდხანს აღარ გამოჩენილა კარავში. უნდოდა მართა გამოჩეული ნობათით გაეოცებინა. მაგრამ საწადელი კარგახანს ვერ აძლევდა.

ერთხელ, როცა ყველანი ისვენებდნენ და მღეროდნენ, ასთანაც გამოჩნდა. მართას ძღვნად შვლის ნუკრი მოუყვანა. ყველანი ფეხზე წამოხტნენ. ყოჩალი მონადირეაო, — შეაქეს ასთანა.

მოჭარბებული გრძნობისა და სიხარულისაგან მართა დაიბნა.

მაჯვა მიხვდა, რომ ასთანამ შვლის ნუკრი მართას მოუყვანა, ბრაზი ვეღარ დამალა და ასთანას უთხრა:

— შენ იმ ჯილაგისა ყოფილხარ, რაღაც სისულელეს რომ აიჩემებენ და აღარ გადათქვამენ. ძალიან მაღლა ადიხარ, ვაი თუ ჩამოვარდე.

ვილაცას გაეცინა მაჯვას სიტყვებზე, დანარჩენები კი დაიბნენ მარტო
სასოწარკვეთილებით შეჰყვირა:

— რა ჰქენი, სტუმარს აწყენინე!

— ეშმაკმა წაგიღოს, შენი საშველი არაა. ჩემი ლოცვაც რომ გიშვე-
ლიდეს, შენთვის მაინც არ ვილოცებდი, — ჩაიბურღლუნა ალხასმა ისე,
რომ მაჯვას არ გაეგონა.

ამასობაში მაჯვა ქორივით დაეძგერა მთრთოლვარე შვლის ნუკრს და
გაუშვა. მართამ დაყვირებდა მოასწრო, შვლის ნუკრმა ფიჭვნარს მიაშ-
ურა.

ნაგაზები უკან გამოენთნენ, მაგრამ აბა რაღას დაეწეოდნენ.

ასთანას მაჯვასთვის არაფერი უგრძნობინებია. შეეცადა ყველაფერი
ხუმრობაში გაეტარებინა. ცოტახანს დარჩა, თუთუნი გააბოლა...

მართას ეგონა ვაჟმა სამუდამოდ ამოიკვეთა ფეხი ჩვენგანო. გაუტა-
ნელმა მაჯვამ ფრთები შეაჭრა დის წმინდა ოცნებებს. თავჩაქინდრული
დალასლასებდა მართა და თავისთავს ეჩურჩულებოდა.

გავიდა ზაფხული და თან წაიღო სიობო და ბუნების მშვენიერება.
მტირალი შემოდგომა მკაცრმა ზამთარმა შეცვალა. საშინელი ყინვები
დაიჭირა. სიცივეს აეტანა ყოველივე სულდგმული. დამოკიდებულება
მაჯვასა და ასთანას შორის დღითიდღე უარესდებოდა. „კეთილი ადამი-
ანები“ ენის მიტან-მოტანით იქცევდნენ თავს. ახლა მათი გულები პანა-
უდან ჩამოცვნილი ზვავივით ცივი იყო. მაგრამ ქალ-ვაჟს უწინდებურად
უყვარდათ ერთმანეთი. სიყვარულს დაეძლია დრო და სიცივე.

რაც უფრო მეტად ცდილობდნენ ძმები დაევიწყებინა მართას ასთანა,
მით უფრო ძლიერდებოდა მათი სიყვარული. ქალი მარტო ამ სიყვარულით
ცოცხლობდა. ხანდახან ეჩვენებოდა, რომ ძმების მუდმივი დენისაგან გუ-
ლი გაეყინა და ყინულის ლოლუასავით გადაექცა. მაშინ დილის ცვარივით
დაეფრქვევოდა მისი პირველი სიყვარული და გულის ღრმა ჭრილობებს
დაუბამებდა. ცოტახანს გამხიარულდებოდა, როგორც ასთანასთან პირვე-
ლი შეხვედრის დღეს. მართა ძლიერ გახდა, ცხვირი წაეწვეტა, თვალები
ჩაუჟვარდა. ხასიათიც შეეცვალა, უბრალო რამეზე ღიზიანდებოდა, ადამი-
ანებს ერიდებოდა.

და აი ერთ დღეს ასთანამ შეატყობინა, რაღაც არ უნდა დამიჯდეს
უნდა გნახო, თვალებში ჩახედო, დამითქვი დრო და ადგილი. ყველაფერი
შენზეა დამოკიდებულიო.

უამინდობის მიუხედავად ასთანამ პანაუ გადაიარა, დუბის შესართა-
ვი გადაკვეთა და კუნაპეტ დამეში დანიშნულ დროს დათქმულ ადგილზე
მივიდა.

— ასთანა, სადა ხარ? — ძლივს მოასწრო მართამ წარმოთქმა, რომ ვა-
ჟის მკლავებში აღმოჩნდა და ღელვით მიეკრა ფართო მკერდზე.

— წამიყვანე შინ, შემიბრალე, თავი მარტო მგონია ამ ქვეყანაზე ვეცდებოდა მართა.

— მართა, მართა, ჩემო სიცოცხლე და იმედო! ვერ წარმოიდგენ, როგორ მენატრებოდი. არა, მეტს ველარ ავიტან, რომ ჩემი გულისათვის ძმებმა გტანჯონ.

— წავიდეთ, ჩემთან ასთანა, მარტო ვარ სახლში. სუზარი და მაგა ბეკენში წავიდნენ საქორწილოდ და მხოლოდ ხვალ საღამოს დაბრუნდებიან. მზადა ვარ ყველგან წამოგყვე, ნუ დამტოვებ მარტო.

უღბურ ბნელში შეუმჩნევლად შევიდნენ სახლში.

IV

ცეცხლი გუზგუზებდა. რცხილის შემას სითბო დაეყენებინა ოთახში. მტირალი ალხასის ცოლი კერას ახლო მიჯდომოდა და ასე უსმენდა ასთანას.

— მან საკუთარი სიცოცხლე მანდო. ვერ გეტყვით ოდესმე ვინმეს ისე თუ გახარებია, როცა მითხრა, წამიყვანეო, მარტო არ დამტოვო, თუნდ ქვეყნის დასასრულამდისაც კი წამოგყვებო. ვაჩქარებდი, სიცილითა და ტირილით ჩაიცვა მართამ მამაკაცის ტანსაცმელი. მკერდზე გარდაცვლილი დედის სურათი მიიხუტა და დიდხანს გახევებული იდგა.

— ნახვამდის დედიკო, ჩემო საყვარელო დედიკო! ჩვენ ცოტახანს ვიყავით ერთად, ახლა მივდივარ და ვტოვებ ჩემი მშობლების დაცარიელებულ სახლს. ნუ იღარდებ, ძვირფასო! მთიელმა შემიყვარა და მომიტევე თუ უამისოდ სიცოცხლე არ შემიძლია. ვიცი ძმები გამირისხდებიან, მაგრამ შენ დაგიჯერებენ, აუხსენი მათ, რომ შემინდონ. ჩემი ბედნიერება მემამყება, ჩემო დედიკო, ხელი მივეცი კეთილ და ძლიერ ადამიანს. კუბოს კარამდე ვეყვარები, ჩემს თავს არავის დააჩაგვრინებს, სიცივესა და შიმშილს არ მაგრძნობინებს. შენ გენაცვალე, შენს სულს ვეთაყვანები. ბედნიერება გვისურვე, ღმერთო დიდებულო, გზა დაგვილოცე!

ასთანა რამოდენიმე ხანს გაჩერდა, ერთ წერტილს მიაჩერდა. იგი ძალიან გამოიცვალა. თვალები ამოშავებოდა, გაფითრებულიყო და გეგონებოდა ძალაწართმეული ეს-ეს არის ცეცხლში გადავარდებო. სითბომ მოთენთა და თვალები ელულებოდა. მიმქრალი ხმით განაგრძო თხრობა.

— იმედი მქონდა მართას ძმების დაბრუნებამდე გადავივლიდით პანაუს. მე ხომ გამოვლილი მქონდა გზა და ვიცოდი, რომ რაიმე დაბრკოლება არ შეგვხვდებოდა.

გარეთ რომ გამოვედით, იმისი უფრო გვეშინოდა მეზობლებს არ შევემჩნიეთ. მთელი ღამე დაღლილობა არ გვიგრძნია. გუშინ სადილობისას გრანიტის კლდის ძირს მივალწიეთ, იქ მკერდამდე თოვლში ჩავეფალით. თავზე კაშკაშა მზე დაგვდგომოდა. გადაწყვიტეთ დაგვესვენა. თოვლმა რომ ოდნავ დაიწია, ხელი ხელში გავუყარეთ და ციკაბო გრანიტის კლდეს შევუღდექით. (ასთანას ხელები აუკანკალდა, მან ეს შენიშნა და მუხ-

ლებზე დაიწყო). და მაშინ როცა მწვერვალამდის სულ ცოტაა დაგვირგაწილი გაისმა საშინელი გრიალი, რომელიც ათასობით ქვემეხის ბათქს წაგავდნენ. ვიფიქრე, ბუნება ჩვენს წინააღმდეგ აღმდგარა და კლდე გადმოინგრა-მეთქი. უზარმაზარი თოვლის ზვაგი მოექანებოდა ჩვენსკენ, (ასთანას ხმა ჩაუწყდა და ალხასის ცოლს რომ მისი ცრემლები არ შეემჩნია, თავი გვერდზე მიიბრუნა), მართას გულისწამლები ხმა ახლაც ყურში მიწვივს, შემდეგ რა მოხდა აღარ მახსოვს. ჰაერის ტალღამ, ალბათ, სხვადასხვა მხარეს გავგვტყორცნა, კლდიდან მოშორებით თოვლში ჩაფლულმა გავახილე თვალი, დავკარგე დროის ანგარიში. ვერ ვიტყვი რამდენხანს ვიყავი უგონოდ, მაგრამ როგორც კი გრძნობა დამიბრუნდა, მართას ძეხნას შევუდექი. დაბნელებამდე ვეძებდი, ხმა ჩამიწყდა. ბედნიერებამ გაიღვლა და უმაღლესი ჩაქრა. უბედურო ბავშვო, რა იქნებოდა, რომ გეცოცხლა... გეხილა აისი, ღიმილით შეხვედროდი მზის ამოსვლას.

ასთანა დადუმდა. მეტი ლაპარაკი აღარ შეეძლო. ჭკუას კარგავდა, როცა გაიფიქრებდა, საყვარელი ქალის გვამი სადღაც თოვლს ქვეშ არის დამარხებული. რა ადვილი იქნებოდა, რა სიმშვიდეს მომიტანდა, რომ ჩანხმაზე თითი გამომეკრა. მაგრამ მაშინ ვინღა გამცნობდათ ამ უბედურებას. უკუღმართმა ბედმა საშინელების მაცნედ მაქცია. მართა, ჩემო თვალის სინათლე, ჩემო სულის ნუგეშო, შენი ძმები დაასწრებენ მტაცებელ ნადირს. უთხარი მათ, რომ შენმა სიყვარულმა დამარბამა, სიფრთხილე წამართვა და დაგლუბე.

ასთანას ფიქრები ალხასის ხმამ შეაწყვეტინა.

— ჰაიტ, აბა მოცოცხე აქედან!

ალხასის შემდეგ სახლში ვეფხვებივით შემოვარდნენ სუზარი და მაჯგა. გახევებულოვით იდგა ასთანა და თვალი დაეხუჭა. მისი გამომეტყველება თითქოს ამბობდა: ყველაფერი ჩემი ბრალია, თუ თქვენს ძარღვებში ადამიანის სისხლი ჩქეფს, იძიეთ შური, ცოდვა მომკითხეთო.

მის გონებაში ისევ გაირბინეს ბოლო ღღეების მოვლენებმა. როცა თვალები გაახილა მხოლოდ დაბნეული დიასახლისი დაინახა.

— წამოდი, უბედურო, წამოდი. ისინი წავიდნენ. რამდენხანს უნდა იდგე ასე, ბედისა და ღვთისაგან შერისხულო? — აჩქარებდა ოჯახის დედა.

ასთანა მიხვდა, მართას ძმებმა ჩემს სიკვდილს ამჯობინეს რომ ვიცოცხლო და ვეწამო, ბოლომდე შევსვა ტანჯვის ფიალაო. „თუ ღმერთს ასე ნებავს, დაე ჩემი სიცოცხლე ტანჯვაში გაიაროს!“.

უცებ ასთანა აბორგდა, თვალები გაუდიდდა. ხელები სახეზე შემოირტყა, ხარზარი აუტყდა, შემდეგ კბილები დაახრჭიალა, თავით კარებს დაეტაკა და ტყვიასავით გავარდა გარეთ.

მართა!... მართა!...

— უბედურო, ჭკუაზე შეცდა, — თქვა დიასახლისმა.

გაიღვიძა ბუნებამ. გაზაფხული ესტუმრა სოფელს. თეთრად გადაიბუნა ალუჩები. გაზაფხულის მზის სხივებს ისრუტავდა ხასხასა მწვანე ბაღებს. გაიხარეს ჩიტებმა.

გახურდა მუშაობა სოფლად. ხვნა-თესვის დრო დაუდგა გლეხებს. მხიარული შემადხილ-შემოძახილი ავსებდა ხეობას.

მდინარის ორთავე მხარეზე ჩარიგებულმა მთებმა ამ გაზაფხულს ჩვეულებრივზე ადრე ჩაიცივეს მწვანე სამოსელი და საოცრად მიმზიდველად გამოიყურებოდნენ.

გაზაფხულზე მოხუცმა ალხასმაც თითქოს ძალი მოიცა. კომბალზე დაეყრდნობოდა და ბებერ ძელებს მზეს მიაფიცებდა, ბუნებით ტყებოდა და ფიქრობდა:

„რა რთული და საინტერესოა ქვეყანა. სად მთაა და სად ხეობა, ხან კაშკაშა დღეა და ხანაც უკუნი ღამე...“ ცხოვრების მიწურულს ალხასი ხშირად ეძლეოდა ასეთ ფიქრებს. ხშირად შესცქეროდა მთებს. წინანდებურად მაღლა ასვლა აღარ შეეძლო. მუდმივმა გაჭირვებამ და მძიმე შრომამ წელში გატეხა იგი, ძალა წაართვა, და მაინც მთების ხილვისას თვალში შუქი ჩაუდგებოდა.

ერთხელ ალხასი ქალიშვილთან ერთად ხბორებს მწყემსავდა. აღმართს რომ უტეის, შვილიშვილი ხბორებთან დატოვა, თვითონ კი ფიჩხისათვის უახლოეს ტყეს მიაშურა. იქ კარაზოველთა რაზმს წააწყდა*.

რაზმელები ისვენებდნენ და სოფელს გასცქეროდნენ. საუბარი პანაუას წარსულზე ჩამოვარდა. ალხასი ლაპარაკში ჩაერია და უამბო კარაზოველებს მართასა და ასთანას სიყვარულის ტრაგიკული ამბავი.

— მისი გვამი თოვლიდან ამოვთხარეთ და მიწას გივებარეთ. აი იმ მდელზე, სადაც ერთადერთი ფაცხა დგას, — თქვა მან და წალდი იმ მხარეს გაიშვირა, სადაც მართას სამარე ეგულებოდა.

— მართა მთელ სოფელს უყვარდა, — თქვა ბოლოს ალხასმა. რამოდენიმე ხანს არც ერთ რაზმელს კრინტი არ დაუძრავს. სიჩუმეს მხოლოდ რცხილანზე შემომძდარი ბუღბული არღვევდა.

— უბედური, ასეთი ყოფილა მისი იღბალი. ასე ინება უფალმა..

ახლა სულ სხვა დროაო, — მტკიცე ხმით თქვა შემდეგ ალხასმა. — სულ სხვა ბედი ელით ახალგაზრდებს. მას შემდეგ, რაც თავისუფლება მოგვიტანეთ, თვალეები აგვეხილა, დავილაპარაკეთ, დავახლოვდით... ეს უბედურება, რომელიც გიაშბეთ, მართას ძმების სიამაყემ გამოიწვია, ისინი მდიდარი და დიდგვაროვანი იყვნენ. დალეული ჭაბუკი ღირსეულ სიძედ არ მიაჩნდათ და ავადებულად ეპყრობოდნენ. ქალიშვილსა და ვაჟს

* რევოლუციური პარტიზანული რაზმის „კარაზის“ მებრძოლები.

ერთმახეთი რომ შეუყვარდებათ, ხელი არ უნდა შეუშალოთ. ეს საქმე კეთილიად არ დამთავრდება.

ალხასმა ღრმა ნაფაზი დაარტყა. ცდილობდა დაევიწყებინა ეს ამბავი. უბედური მართას ბედი გულს უკლავდა.

დაისვენეს თუ არა, რაზმი გზას გაუდგა. ალხასმა მუშაობის გაგრძელება დააპირა, მაგრამ ასთანა მოაგონდა და გული შეეკუმშა.

— წავალ, ვნახავ, რას შევება, — გადაწყვიტა მან. წალღს ეყრდნობოდა და ნელ-ნელა ეშვებოდა ველზე. დაბლა რომ ჩამოვიდა, ფეხს აუჩქარა, მხნელ გადაიარა ხიდი ღუაბზე და აღმართს შეუდგა. ფერდობი ჯაგნარითა და გვიმრით იყო დაფარული. ჩირგვნარში რომ შევიდა, ალხასს მოაგონდა, რომ ასთანა დილაობით აქ აძოვებდა თავის თხებს. მაგრამ ამჯერად იქ არც ასთანა დახვდა და არც თხები.

მართას სიკვდილის შემდეგ, მიუხედავად ნათესაეების ხვეწნისა, ასთანა დაღში აღარ დაბრუნდა. დიდხანს ნაბადში გახვეულს მართას საფლავზე ეძინა. მართას ძმებმაც კი შეიცოდეს და ყველაფერი აპატიეს. მოგვიანებით ასთანამ სამარესთან ფაცხა დადგა და იქ დასახლდა. ყველასაგან მიტოვებული ასთანა მართას საფლავს დარაჯობდა და უვლიდა. ერთი წელია ალხასს არ ენახა ასთანა, და იმან, რაც ახლა თვალწინ წარმოუდგა, იგი შეაძრწუნა. ეზო გავერანებულიყო და შამბნაზს დაეფარა. გულის მომკვლელად გამოიყურებოდა სულმთლად ჩაშავებული პატარა ფაცხა. ღრგვლივ სიცარიელესა და სიჩუმეს დაესადგურებინა. მოხეტიალიყო ასთანას მიერ დარგული თელა.

ასთანა ყოველ გაზაფხულზე რგავდა ყვავილებს მართას საფლავზე.

ერთხილად და უჩუმრად გასწია ალხასმა სამარისაკენ, მაგრამ აქაც იმედი გაუტრუვდა. ქვის ყორე ჩამონგრეულიყო, საფლავი თეთრი ქვებით იყო მოფარული. მართას საფლავის გვერდით, ბალახისაგან გაწმენდილ ადგილზე ასთანა თეთრი ქვებით საფლავის შემოხაზვას შედგომოდა. ეს საფლავი, ალბათ, თავისთვის უნდოდა.

ალხასმა ყური მიუგდო.

— რას შვრები მართა? მე ქვებს ერთად ვაგროვებ, შენ კი ფანტავ, რადა მსჯი, მართა, ცივი მიწა მაინც მაღირსე. არ გინდა შენს გვერდით ვიყო?

ასთანას აბოდებდა, ეჩვენებოდა, რომ ცოცხალი, ახალგაზრდა მართა მხიარულად ეუბნებოდა:

— არა, ასთანა, ცივ მიწას ვერ მივაბარებ! რად გინდა ცივი სამარე? სიკვდილმა მხარი გიქციოს, შემიბრალე, ასთანა. შენს მეტი არავინ მყავს ამ ქვეყნად. ყველამ გამრიყა, არავის ვჭირდები!

— მიყვარხარ, მართა, სიხარულო ჩემო! აბა შემომხედე, გამაძლე შენი ხილვით. ძვირფასო, რა ფერმკრთალი ხარ, თითქოს გამჭვირვალე იყო.

იქნებ მოჩვენება ხარ? მომიახლოვდი, მე ჩომ იმვითად ვხედავ, ანუ მარტო, მარტო დაგრჩი, ლაპარაკს გადავეჩვიე.

და ანაზღად მას ესმის:

— აქა ვარ, შენთან ვარ, ასთანა, გესმის, მუდამ შენთან ვიქნები, მიყვარხარ ასთანა!

— ვუყვარვარ! — წამოიძახა ასთანამ, — მეც მიყვარხარ, მართა. მეც მიყვარხარ!...

აღხასი დიდხანს უსმენდა ასთანას, შემდეგ ჩუმად თქვა:

— ეპ, მაღლია შენი სიკვდილი! სჯობდა მასთან ერთად დაღუპულიყავი.

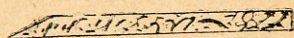
ხმა რომ გაიგონა, ასთანა შემობრუნდა და დიდხანს უკმაყოფილოდ უცქეროდა აღხასს. ბოლო დროს ადამიანებს აღარ ელაპარაკებოდა. ჭკუაზე გადაცდენილს განსაკუთრებით ცხელ ამინდში ეტყობოდა არაამკვეყნიურობა. ჩანდა, რომ უკმაყოფილო იყო რაკი აღხასის მოსვლამ საყვარელ არსებასთან მოჩვენებითი პაემანი ჩაუშალა. გაბრაზებულმა კიდევ ერთხელ შეხედა აღხასს. წაქცეულ თელასთან მივიდა. ხეში ვარცლისმაგვარი ჩაღრმავება ამოეკვეთა. ასთანა შიგ ჩაჯდა და მკლავები კიდევებზე დააწყობა.

დრომ და დარდმა თავისი გაიტანა. მუხასავით მაგარს, ფართომკერდიანს, მაგრამ გამომშრალს, ჩაფლეთილ-ჩამოგლეჯილს, რომელსაც ხშირი თეთრი წვერი მკერდამდე სცემდა, არაფერი საერთო აღარ ჰქონდა გარშემო სინამდვილესთან. დამძიმებულ ქუთუთოებს ხან მაღლა ასწევდა და ხანაც დაუშვებდა. ასთანა ფიქრების ტყვეობაში იმყოფებოდა. მისი სული დიდხანსა მინავლებულიყო. ნაღვლიანი და მკაცრი მზერა მუდამ სივრცეში მიეპყრო, თვალწინ მუდამ ედგა საბედისწერო გრანიტი. თეთრი კლდე ზამთარს ასთანა გრანიტის კლდის ძირას დადგმულ კარავში ატარებს. დიდიდან საღამომდე მას შესცქერის, თითქოს იგი უსულო ქვა კი არ ყოფილიყოს, ხოლო მართა თეთრ საქორწინო კაბაში გამოწყობილი ელანდება. უსულოა თეთრი კლდე. მისი თეთრი სამოსი ვერცხლისფრად და ოქროსფრად ციაგებს მზეზე და თვალს უბნელებს უბედურს. და უცებ ასთანას ეჩვენება, რომ ის და მართა ერთად მიიწევენ ციკაბო კლდეზე, ზემოდან კი ზვავე მოექანება. და ასთანას მაშინდელივით ესმის საშინელი, სულისწამლები ხმა, მაშინ ასთანა კარავიდან გამოვარდება და გაბმით უხმობს, კი არ უხმობს, ღმუის.

და ეს საშინელი ღმუილის ექო შორს იფანტება თეთრი კლდიდან.

თარგმნა გ. მაჭუტაძემ.

ივანე თარგა

აფხაზეთო ჩემო

აფხაზეთო ჩემო,
ჩემო ტკბილო დედავ!
მამატიე, ისევ
თუ სიმღერას ვბედავ.
არ მეყოფა სუნთქვა,
არ მეყოფა მზერა,
მაგრამ რა ვქნა, მაინც
სიყვარულის მკერა.
მე იქა ვარ, სადაც
ფეთქავს შენი გული —
სულ პატარა ლექსის
პწკარში შეხიზნული.
სულ პატარა, როგორც
ბწკალი, ნამღევ მთვარის
დიდ რუკაზე შენი
მიწა-წყალი არის...
მხოლოდ შენი ენით,

შენი გულის ძგერით
გამარჯვების ახალ
გზებზე მივიმღერი!
ომიც ვნახე დიდი,
გამარჯვება გმირთა,
ერთგულება ახლა
შემოგფიცო მინდა:
სულ პატარა ზღვაო,
სულ პატარა მიწავ,
შენს დღესა და ღამეს
ჩემი სუნთქვით ვიცავ!
აფხაზეთო ჩემო,
ჩემო ტკბილო დედავ!
ჩემს პატარა გულში
ეტეოდე ნეტავ!

თარგმნა კ. კალაძემ.

* * *

არც შენ გძინავს, არც მე მძინავს,
ალარც თენდება!
ენა ჰქაფა ჩიტუნიას, —
რა ედარდება!
შენც დაღუძდი, მეც დაღუძდი,
ყვიის მამალი.
ჩვენ დავხურავთ, ზეცამ გული
გახსნა ალალი.
ჩვენს ფანჯრებში მზე იბნევა,

მზის სიამეა.
ჩვენს ოთახში ისევ ბნელა,
ისევ ღამეა:
ვერ გავიგე, რას ინაღვლი,
რა დარდს ინელებ!
...მოდი შევეძრათ მთელი სახლი, —
დღე და სიბნელე!

თარგმნა ნ. მაღაზონიამ

როცა იგი კვიცი იყო,
სულ ეზოში დახტოდა.
მეც მთელი დღე მასთან ვიყავ.
არ ვტოვებდი მარტოდა.
დიდხანს ასე ვთამაშობდით,
როგორც თანატოლები.
...რომ ალაგმეს, ყალუზე შედგა,
ცას აწია ტორები,
ვარდებოდა აღმა, დაღმა,
სცადა გზიდან გადაჭრა.
მაგრამ მალე იწყო დაღლა,
კვიცის ჟინმა არ გაჭრა...
ოსტატია მამა, უტევს

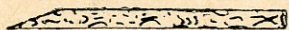
ხანაც შოლტი აღმართა,
ბოლოს სძლია სიჯიუტეს
და სილაღეც წაართვა.
ახლა შენო! მითხრა ცივად
დამკრა შიშის ცახცახმა...
და პირველად გაიწივლა
ჩემმა სინის მათრახმა.
გავფერიწე როგორც რაში,
მერე დაცხრა, დაღუძდა,
დღისით კვიცი ჩადგა გზაში,
ლამით — ცხენი დაბრუნდა!

თარგმნა ნ. მაღაზონიამ

გამილიმე და გამიშვი

ზღურბლთან მაჩერებს იღუმალემა,
შინიდან გასვლა არ ძალმიძს, არა,
არ დამიმალონ შენმა თვალებმა,
ისმინონ ჩემი სულის მუდარა...
აწუეულ წარბის ქვემოთ, ძვირფასო,
მშვენიერ თვალთა სიღრმეც ჩემია,
არ დამიმალონ ცდუნება მცირეც.
მისი სიწრფელე სულს მიჩვევია.
მჯერა სპეტაკი ჩურჩული სუნთქვის,
ვიცი, ტუჩების სიტკბოც ჩემია.
ვის დავუჯერო, ნუთუ თქმულებას?!
„არ ენდო, ქალის გული ჭრელია!“
არ იცი, ვისთან დაიდგი ქალო
ნამუსიანი უღელი განა?!
გახსენი წარბი, ე, მაგ ღიმილში
ჩემი მგონია მთელი ქვეყანა!
ზღურბლზე ვდგავარ და წასვლა მწადია,
არ დამანახო წარბები მკაცრი,
იცოდე ძალა ცოლის ღიმილის,
გამილიმე და გამიშვი კაცი.

თარგმნა ნ. გვარიშვილმა.

მუხნაზი იზვის

იგი პირველად დასასვენებელი სახლის „ოქროს ნაპირის“ კიბეზე ვნახე. ამ ნაპირზე მე ზაფხულის შეგებულებას ვატარებდი. ის პლაჟიდან ბრუნდებოდა, მე კი საბანაოდ მივიჩქაროდი. როგორც კი გავუსწორდი, უფსკრულის პირად მიმდგარი კაცივით გავქვავდი. ქალიშვილი არ გაჩერებულა, ერთი კი შემომხედა და გაეცინა. მისი ღიმილი მზის სხივების ალერსს ჰგავდა, ავდარში ღრუბლებიდან რომ გამოიხედავს. მოქნილი ტანის რხევით ირემივით ჩაიარა. ფართო ჩალის ქუდი ქოლგის მაგივრობას უწევდა და მისი სახე კარგად ვერ დავინახე, და მაინც ჯირითში რომ მხედარი მიწიდან ვერცხლის ფულს აიტაცებს, ისე უეცრად მომტაცა ქალმა გული და კვიპაროსების ხეივანში მიიმალა.

— რა იყო, ამხანაგო, მზემ თვალი ხომ არ მოგჭრა? — მხარზე ხელი დამარტყა ჭაბუკმა, — აჰა, სათვალე ჩქარა, თორემ შეიძლება მხედველობა დაკარგო.

სიცილით მითხრა და მზის სათვალე გამომიწოდა. უცბად დავიბენი...

— არა, არა, გმადლობთ! — როცა გამოვერკვიე და სათვალე მივაჩეჩე, გვიანი იყო, ახალგაზრდა კაცი სიცილისაგან ცახცახებდა. ჩვენს გარშემო ხალხი შეგროვდა. საშინლად ავენთე.

— შენი ბრალი არაა. ეს ყველამ გამოსცადა, ვინც კი ჩამოვიდა აქ. ჩვეულებრივი ქალი არ გეგონოს, მაგას წაეკიდა ცეცხლი! რას იზამ, ძმაო, — ხელი მომკიდა ჭაბუკმა და ნაპირისაკენ გავემართეთ. ცხელი სილა ფეხს გვწვავდა.

სადამოს საცეკვაო მოედანზე კვლავ შევხვდი მას. შესასვლელთან იდგა და თვალებს აცეცებდა, ეტყობოდა ვიდაცას ეძებდა. მერე სკამებს შორის გაიარა და კუთხეში მიჯდა.

ორკესტრმა ისევ დაუკრა. მოედანი მოცეკვავე წყვილებმა აავსეს.

ქალიშვილს სახეზე ერთი ნაკვთიც არ შერხებია. ზეღისგული ნიკაბზე მიიბჯინა, თვალებში არავითარი სურვილი არ იხატებოდა.

ცეკვა გაჩაღდა. ორკესტრი ეშხში შევიდა. მოცეკვავეთა რიცხვი მატულობდა. ახალგაზრდა ბიჭები ცეკვის დროს უნებურად მისკენ იტყვიანობდნენ.

ეტყობა, ისინი ჩემსავით ახალჩამოსულები იყვნენ, მღაბლად თავს უკრავდნენ და საცეკვაოდ გასვლას თხოვდნენ. ქალი ცივად ათვალიერებდა მთხოვნელებს და ცეკვას კი არა, ღიმილსაც არ იმეტებდა. მალე საათზე დაიხედა, სწრაფად წამოდგა, ჩამომსხდარ ხალხს შორის უხალისოდ გაიარა და ქვევით დაეშვა.

ამრიგად, ქალიშვილს არავინ ეპრიანებოდა.

აშოლტილი კვიპაროსების ქვეშ, ზედ ლურჯ ზღვასთან, ცისფერ სახლში ნებიერად ცხოვრობდა.

მეორე საღამოს კვლავ საცეკვაო მოედანზე მივედი. ცეკვა კი არა, მისი ხილვა მინდოდა. არ დაგიძალავთ, ქალმა მოსვენება დამიკარგა. აღარ მესმოდა რას მეუბნებოდნენ ამხანაგები, უაზროდ ვაცეცებდი თვალებს. ხუმრობისა და სიცილის ხალისიც დავკარგე.

ქალიშვილი არ ჩანდა. საათს დაგხედე — თავის ჩვეულებრივ დროს ხუთი წუთით გადააცილა. ავლელდი, მომეჩვენა, რომ მოცეკვავეები ჩემს გულს თელავდნენ. ნუთუ ვინმე ამოირჩია? არა, არ დავიჯერებ. — ვფიქრობდი მე, — მაგრამ ვინ იცის, იქნებ თავისი ვარსკვლავი იპოვა, ყოველ დამე რომ ცას თვალს არ აშორებს.

თავი უცებ ავწიე და ცის კამარას დავაკვირდი. იგი ვარსკვლავებით მოჭედილიყო, მაგრამ შეიძლებოდა კი იმის თქმა, რომელ ვარსკვლავს უყურებდა ქალი?!

— ბოლიში, გთხოვთ მაპატიოთ, — გაისმა ამ დროს ჩემს გვერდით სასიამოვნო ხმა, შეეკრთი და წამოვდექი. — ოცნებები ხომ არ დაგიფრთხეთ, — თქვა და გვერდით სკამზე ჩამოჯდა ის, ვისაც ასე თრთოლვით ველოდი და ალერსით მომაჩერდა.

— არა, როგორ გეკადრებათ, — ვუპასუხე დაბნეულმა.

— გთხოვთ დაბრძანდეთ, — მთხოვა.

მე გვერდით ჩამოვჯექი. ქალიშვილმა ცას შეხედა, შემდეგ მზერა ჩემზე გადმოიტანა და თავიდან ფეხებამდე ჩამათვალიერა.

დუმს ის, მეც ვდუმვარ.

— აქაური ხართ? — დაარღვია მან სიჩუმე.

— დიახ, — ძლივს ვუპასუხე. ასე მეგონა ჩემი გულის ბაგა-ბუვი ხმას დაფარავდა.

— გაყოლას გთხოვდით, თუ არ შეწუხდებით.

— სიამოვნებით, — ვუპასუხე მე და სწრაფად წამოვხტი.

აღარ მახსოვს გარეთ როგორ გამოვედი. პარკში ერთ ხანს ჩუმაღ მივდიოდით, სადაც იღუმალი ლანდები დახეტიალობდნენ. ხელკავით მიყავადი. თავი სიზმარში მეგონა.

იმ სადამოს სამყარო მე მეკუთვნოდა, მხოლოდ ციდან იმ ვარსკვლავის მოწყვეტა მრჩებოდა, რომელსაც იგი ყოველ სადამოს უთვალთვლიდა.

— აქ ჩამოვსდეთ, — თქვა ქალიშვილმა, ხელი გამიშვა და ბამბუკის რაყაში ჩამდგარ სკამზე ჩამოჯდა. მეც მივუჯექი.

— კარგია, თუ გამიგებთ. თუ კი ვერ გამიგებთ, მაშინ რა გაეწყობა, — მაშინვე დაიწყო მან.

სახე, რომელსაც ხალისით არავის აჩვენებდა, ახლა ჩემს წინ მშვიდად ანათებდა.

„გაგიგებ, გაგიგებ“ — ცემს გული. უფრო ახლოს მივუჩოჩდი. ვკანკალებდი. სურვილმა შემიპყრო — მუხლებზე დაწყობილ მის ლამაზ ხელებს მოვფერებოდი.

— როცა მითხრეს, აქ ახლოს ცხოვრობთ, გადავწყვიტე ჩემი საიდუმლო გაგიმხილოთ. — სთქვა და მიწას დააჩერდა.

— ამ დღეებში იმ ბორცვზე ექსკურსიაზე ვიყავით. თვალწარმტაცი ადგილები ვნახეთ...

მეც ბორცვს შევხედე, სიბნელეში ძლივს რომ მოჩანდა.

— იქ ჩემი ოცნების კაცი ვნახე. მას შემდეგ მოსვენება და ძილი დავკარგე, მიშველეთ, დამეხმარეთ მის გაცნობაში! — ლელვით მომმართა ქალიშვილმა. მერე მოიწია ჩემკენ და ხელები დამიჭირა. ნაკვერცხალივით ანთებული მისი თვალები ცრემლებს დაეფარა.

— ვინ არის იგი? აფხაზია? — აღელვებულმა ძლივს ვკითხე.

— არ შეიძლება არ იცნობდე. მაღალია, ღონიერი, მხარბეჭიანი, მოღუნული ცხვირი და ქორული გამოხედვა აქვს, შავი გაუპარსავი წვერი ამშვენებს. უთუოდ გეცოდინება. ხვალვე შემისრულე თხოვნა! — მითხრა და სრულიად მოულოდნელად თვალზე მაკოცა.

ვიღაცამ შორიასხლოს ჩაახველა.

— სად მოჰპარით თვალი? — შევეკითხე.

— იმ ბორცვზე ხნავდა. გაოფლილი ხალათი ზურგზე მისწებებოდა და დაჭიმული კუნთები მოუჩანდა. ღონიერია, ლამაზი. თვალს დავხუჭავ თუ გავახელ, გულზე ცეცხლივით მეკიდება. ხვალვე უნდა გამაცნო, — ერთხელ კიდევ მთხოვა.

— ხვალვე აგისრულებ ნატვრას, — შევპირდი მე, მხარზე მეგობრულად მოვხვიე ხელი და მშვიდად შევხედე ნაკვერცხალივით ანთებულ თვალებში.

იმ სადამოს მეტი აღარაფერი უთქვამს.

ჩუმად მივაცილებდი, მთელი გზა თავდახრილი მიდიოდა და მხოლოდ სახლთან შემომხედა. მისი ლურჯი თვალები იდუმალ კითხვას გამოხატავდნენ.

— აუცილებლად გაგაცნობ, — შევპირდი.

ქალმა მაგრად ჩამომართვა ხელი და გაუჩინარდა. ერთ ხანს შეცბუნებული ვიდექი. შემდეგ ქარში ატაცებული შემოდგომის ფოთოლივით ფურფატით გავუყევი პარკს. ღონემიხდილი პირველსავე სკამზე ჩამოვჯექი, სახურგეს გადავეყრდენი და თვალები დავხუჭე. ფუტკარივით დამესია ფიქრები. ვინ იყო ნეტავი ბედნიერ ვარსკვლავზე დაბადებული ის კაცი.

ბოლოს დავსკვენი. ექსკურსიამძღოლისათვის მიმემართა.

თუმცა გზაზე რატომღაც ღონიერი ნახარ ჯიკირბამომავიდა. მახსოვს რა დღე წაჰკიდა მან ჩემი სიძისაგან ნაყიდ ჩასუქებულ მოზვერს. სიძეს მოზვერისათვის კისერზე თოკის გამობმა უნდოდა, მაგრამ ნახარმა არ დაანება, მოჰკიდა ფეხებში ხელი და კისერზე მოიგდო.

— ხეირი ნახეთო, — დავგემშვიდობა და მოზვერი არ ჩამოუღია, ისე გავიდა ეზოდან. მაშინ ძალზე ახალგაზრდა იყო. ამას წინათ როცა ხელი ჩამომართვა, ტკივილისაგან კინალამ ჩაიფიჩოქე. მას კი არ შეუმჩნევია.

ღილით ყველაფერი ავწონ-დავწონე. ჩავიცვი და ზღვაზე წავედი.

ქალიშვილმა კი როგორც შემინიშნა, ფერიასავით ამოხტა წყლიდან და ჩემსკენ გამოემართა. ამომავალ მზესავით ანათებდა მისი სახე. წყლის წვეთებს თითქოს არ უნდოდა მის ნაზ სხეულს მოსცილებოდა, ზოგიერთი მკერდზე შემორჩენოდა. უხმოდ გამომიწოდა ხელი, მაგრამ თვალებით მკითხებოდა: „როდისღა გამაცნობ მას?!“

— გავიგე ვინ ყოფილა, გააცნობ კიდევ, — მოკლედ ვაცნობე. სული კი ისე აფორიაქებული მქონდა, აღარ შემეძლო.

იმ წუთში ნახარის ბედი მშურდა, ნახარის კი არა, წყლის წვეთებისაც, მის ოქროს ტანზე რომ კიაფობდნენ, ქვებისაც, რომლებსაც იგი ფეხს ადგამდა, დილის ნიავის ბედიც მშურდა, ნახად რომ ეფერებოდა.

ერთმანეთის პირისპირ ვიდექით. მე ცეცხლი მეკიდა, ის კი, ალბათ, ისე მიცქეროდა, თითქოს მდინარეზე გადებული ხიდი ვყოფილიყავი, რომელსაც დასახული მიზნისაგან გადაყვანა შეეძლო. მისი თვალები ლაპარაკობდნენ, მე ვიყავი ერთადერთი იმედი მისი. მიხაროდა, რომ ეს იმედი ცოტა ხანს ჩემს ხელთ იყო, ესეც მსიამოვნებდა, გაბედულებას მმართვედა.

— როდის წაგიყვანო მასთან? — დავარღვიე ღუმილი.

— თუ გნებავთ ახლავე, — მოუთმენლად თქვა მან.

— საუზმის შემდეგ, — გადავწიე ღრო მე.

— რა გაეწყობა, — დამეთანხმა და ხმაში სევდა შევნიშნე.

მაპატიოს მკითხველმა, მე შეგნებულად ვაჭიანურებდი მათ შეხვედრას. საუზმის შემდეგაც უტბად არ გავდგომივარ გზას. და ჩრდილიანი მოასფალტებული გზით კი არ წავსულვართ, არამედ შემოსავლელი ძველი ბილიკით, რომელიც ზღვის სანაპიროს გასდევდა. როცა დაკლაჩილი ბილიკი სილაში დაიკარგა და იმ ადგილას მივედი, სადაც იგი ტალღას გადაერეცხა და კლდეს გადაეკვეთა, ჩვენ ციცაბო ფერდობს ავუყევით.

რაც უფრო ვუახლოვდებოდით მიზანს, მით უფრო ფეხს ვითრევდი.

„სულელი ვარ და მეტი არაფერი, — საკუთარ თავს ვუჯავრდებოდი — რად მინდოდა ეს ცეცხლთან თამაში, ნეტავ ხელი სულ არ შემეხო, მისი წკრიალა ხმა არ გამეგონა, მის ალერსიან თვალებში არ ჩამეხედა“.

ძაღლის ყეფამ ოცნებიდან გამომიყვანა. თავი რომ ავწიე, ქალიშვილი შორს წასულიყო.

— შეჩერდი-მეთქი, — დავუძახე მე. — გზა მაქვთ არ არის!

ძახილზე ქალი უცებ მობრუნდა, მაგრამ ადგილიდან ფეხი არ გადმოუდგამს. მივუახლოვდი. ლოყებზე ცეცხლი წაჰკიდებოდა, წითელ ბაგებზე ღიმილი დასთამაშებდა, რაღაც მითხრა, მაგრამ მე გაოგნებული ვიყავი, თავი მიბრუნოდა.

— მეზიზღება სუსტი მამაკაცები, — ყურში ჩამესმა მისი ხმა. გამოვერკვიე... იგი ხმელ წიფელზე იჯდა და მელოდებოდა. მეც მივუჯექი და ზურგით წიფელს მივეყრდნე. ერთ ხანს ვდუმდით. ძაღლების ყეფა ისმოდნა მხოლოდ.

— იცი რა არის ამ მედალიონში? — სიჩუმე დაარღვია და მან გულისმაგვარი მედალიონი, რომელიც ყელზე ეკეთა, გახსნა და გამომიწოდა. უცებ ვერ ვიცანი, მაგრამ შემდეგ შევძრწუნდი, რუსი დევგმირის ალიოშა პოპოვიჩის გამოსახულება უნდა ყოფილიყო.

კინლამ შევეკითხე, შენი რა ნათესავია-მეთქი, მაგრამ „რა ნათესავიცაა, ვერ მიხვდი?“ — მეკითხებოდნენ მისი თვალები.

— მიხვდით, — გამოვცარი კბილებში.

— მძულს ეს წიფელი, — ისევ დაარღვია სიჩუმე მან, — იგი ჯანგა-მოლეულ, გამოფიტულ მამაკაცს მაგონებს. ეტყობა მის ტოტზე ერთხელაც არ შემომჯდარა მტრედი. შეხე, მომხრჩვალ კიბორჩხალას თუ არ გავს?! ისეთ არასასიამოვნო განცდას მგვრის, თითქოს გველს გადაევლოს სხეულზე. — თქვა მან და დაკოყრილი მძლავრი მუხისაკენ წავიდა, რომელსაც მაგრად გაედგა ფეხვები მიწაში.

უნდა წამოვმხტარიყავი, რომ ხელი შემეშველებინა, მაგრამ მან თვალი შეავლო ჩემს ხელს და იგი წიფლის ტანს შეადარა.

— თუ შეგინიშნავს, ყველაზე თბილი ხე მუხაა, — თქვა და ორივე ხელი მოხვია მუხას. აბა, მიეყრდენ, მისი მაჯისცემის მოსმენაც შეიძლება. რა კარგად ისმის, ნახე, — განაგრძობდა იგი და უფრო მჭიდროდ ეკვროდა მუხას. მეც მივედი და მივეყრდენი. უცებ ქალის სითბოსაგან თაჭბრუნდამეხვია, გულისცემა ამიჩქარდა.

— გესმის? — მკითხა მან.

— როგორ არა, — ვუპასუხე მე, მაგრამ უნდა გამოვტყდე, საკუთარი გულისცემის მეტი არაფერი მესმოდა.

— მომბეზრდა, — განაგრძო მან, — მას შემდეგ, რაც კი თავი მახსოვს, მამაკაცები თაყვანს მცემენ. მამაკაცი ვაჟაკი უნდა იყოს, ფოლა-

დივით შეუდრეკელი, გრანიტივით მტკიცე, გოლიათი, ახოვანი. მხოლოდ ასეთი მამაკაცი დაიპყრობს ქალის გულს.

ერთ ხანს მღუმარედ მიცქეროდა. „თავი მომაბეზრეთ, თქვენ ჩემთვის კატის კნუტი ხართ!“ — ამოვიკითხე მის მხურვალე სახეზე, რომელიც, მეგონა ცეცხლს გაუჩენდა მუხას.

— წავიდეთ. წავიდეთ. — აფქარდი მე, რადგან მისგან არაფერს საიმედოს აღარ ველოდი. იგი ხმამაღლა კისკისებდა, ხელი ჩამავლო და სიბრბილით დავეშვივით თავქვე. ქალი ხბოსავით მექაჩებოდა, ბოლოს მუხნარიდან შარავზე გაშვებდით.

— აი აქ ცხოვრობს ნახარი, — და გზის გადაღმა მდგომ სახლებზე ვუჩვენე. იგი ფეხისწვერებზე წამოიწია და დააცქერდა.

გვეგონებოდათ, ნახარს მხრებით გაუწევია მუხნარი და ორი სახლი ჩაუდგამს შუაშო. ამ ტყეში, რომელიც ზღვის ნაპირიდან ცამდე აწვდილ მთებამდე გადაჭიმულიყო, მეუფება დარჩენოდა ნახარს. ზოგჯერ აქ ექსკურსანტები შემოიჭრებოდნენ და დაბნელებამდე აჩაკუნებდნენ ფოტოაპარატებს. შემდეგ ნახარი ბუზლუნით აგროვებდა მათ მიერ დატოვებულ ქაღალდებს და ფრთხილად წვავდა. ნახარისთვისაც რამდენჯერმე გადაუღიათ სურათი. ქალებს აოცებდა მისი ახოვანება. ზოგიერთი მათგანი, მიუხედავად იმისა, რომ ქმარი ახლდა, ახერხებდა მასთან გადაეღო. მერე სურათებს უგზავნიდნენ წარწერით „ჩვენს კეთილ გოლიათს“, ან „ლომს რომელსაც ქორის გამოხედვა აქვს“. ვის არ ადარებდნენ, მას. ჩემი თანამგზავრიც ნახარით მოხიბლული იყო.

— წავიდეთ რაღა! — მომქაჩა ისევ.

ის-ის იყო მორაკრაკე ნაკადულთან მივედით, რომ უცებ მეორე ნაპირზე ნახარის ძაღლი გაჩნდა, რომელიც ყეფით აყრუებდა ტყეს. შეგშინდი და ყოველი შემთხვევისათვის ძებნა დავუწყე ხეს, რომელზეც ახტომას ვაპირებდი.

— მიყვარს ჯიშეირი ძაღლები, — ქალის ხმამ შიშისგან გამომადგინა... აღარ დაელოდა ძაღლის მორბენას, ნაკადული გადაჭრა და მისკენ წავიდა.

— გიკბენს, გიკბენს! — ვიყვირე, ჯოხს დავტაცე ხელი და გაღმა გავეკიდე. ის იყო ნაკადულზე გადავხტი, რომ ძაღლი ქალიშვილის წინაშე შედგა. აღარ ყეფდა, მაგრამ იღრინებოდა. ქალი მიუახლოვდა და თავზე ხელი გადაუსვა. ძაღლი მოთვინიერდა და კუდის ქიკინი დაიწყო. შემდეგ მის გვერდით დაწვა. მე ჯოხი ხელში შემაცივდა და გავიბრინდე. იგი კი ძაღლს ეფერებოდა, რომელიც გატრუნულიყო.

„ღმერთმანი, ამ ქალს ჯაღო აქვს“, — გავიფიქრე და გაკვირვებით შევხედე. საკმარისი იყო ჯოხი გადამეგდო და ორიოდე ნაბიჯი მათკენ გადამეგდა, რომ ძაღლი ღრენას იწყებდა.

— არ მოგვეკარო, განა არ იცი რომ ძაღლები ქალებს არ შეეყვანა?
— თქვა მან და მოეხვია. მე გაოგნებული შევჩერდი. გავიწილი კი მქონდა, კარგი ძაღლი ქალს არ შეუყვდესო, მაგრამ თუ ქალებს კიდევ მფარველობდა, ეს კი აღარ მეგონა.

ვიღაცამ განზრახ ჩაახველა. მოვიხედე. ნახარი მორს მიათრევდა, მი-სკენ გავემართე.

მან მორი დაადგო, ხელი ჩამომართვა და ქალიშვილისაკენ გაეშურა.

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება! — თქვა ნახარმა და შეკრთა.

— ნაირა, — თქვა ქალმა თავისი სახელი და ხელი შეაგება. ქალის გა-მოხედვამ წამით დაატყვევა ნახარი.

ოფლისაგან ხალათი ტანზე შემოსწებებოდა და მძლავრი კუნთები მოუჩანდა. ამან მუხის ფესვები მომაგონა, რომელსაც გულის ცემის მო-სასმენად მივეყრდენით.

ნაირა განაგრძობდა თვალებით თამაშს. ლოყაზე სისხლი ზოგჯერ ისე მოაწვებოდა, რომ ეს-ესაა გამოჟონავსო. მას ნახარის ხელი ეჭირა და უფრო ახლოს მიიწევდა.

უხერხულობისათვის თავი რომ დაედგია, ნახარი ძაღლს გაუწყრა და ნაირას ხელი გამოსტაცა.

— რაა ახალი? როგორ ცხოვრობთ, სულ დაგვივიწყეთ, — ახლა მე გავახსენდი, მისი ხავერდოვანი ბოხი ხმა ისე ისმოდა, თითქოს კასრიდან ლაპარაკობსო.

— კარგი სტუმარი მოგიყვანია, სახლში შევიდეთ, — მკლავი გამიყარა და ნაირას შეხედა.

— არ ვიცი, სტუმარი მოგიყვანე თუ დიასახლისი, — ვუბასუხე მე და არაბუნებრივად გავიცინე.

— ძალიან კარგი, შევიდეთ სახლში, — თქვა მან და ხელი გამომიწოდა. განსჯა აღარ დამიწყია, ნებას მივცევი.

ნახარის ეზო ლამაზი იყო, ხასხასა ბალახი ბიბინებდა.

ეზოს შუაგულში კაკლის განიერ ჩრდილში დავსხედით და საამო სი-გრილე ვიგრძენით. მაგრამ მშვიდად მაინც ვერ ვგრძნობდი თავს.

საქმე, რომელიც მე მქონდა მინდობილი, თავისთავად კარგად აეწყო, მაგრამ რატომღაც ვნერვიულობდი...

ნახარი ტანჯული კაცი იყო და მეშინოდა არ ეთქვა: — მადლობელი ვარ ზრუნვისათვის, მაგრამ მაგისთვის სად მცალია?! როგორც მოიყვანე, ისე წაიყვანეო, — მაშინ ხომ მიწა უნდა გამსკდომოდა. ვერ გადავწყვიტე, როგორ მოვქცეულიყავი და წამოვხტი...

— დაჯექი, რა გეჩქარება, ღომს დავამზადებ, — თქვა ნახარმა და ხე-ლადით ღვინო და თხილით სავსე ხის ჯამი მოიტანა.

— გმადლობთ, ნუ წუხნებით. ჯობს, ბაღს დავათვალიერებ. — ვთქვე და მეორე მხარეს გავედი, სადაც წყარო მირაყრავებდა.

მწიფე ვაშლი მოვწყვიტე, ხეს მივეყრდენი და ჩავკბიხე. მეხსიერებაში აღვადგინე ყველაფერი, რაც ამ ქალიშვილთან მაკავშირებდა. ბოლოს გადავწყვიტე, მოხდეს რაც მოსახდენია. ჩვენი მოსვლის მიზეზს ავუხსნი, დავტოვებ მათ და წავალ! ნაკბეჩი ვაშლი განზე ვისროლე და მათკენ გავემართე.

როცა ბაღის ჭიშკართან მივედი, ისე ვღელავდი, თითქოს ნახარისათვის სიყვარული უნდა ამეხსნა. ნაირა თვითონ წარმატებით მიიწევდა აღთქმული მიზნისაკენ. შევჩერდი, თითქოს ცხვირში მუშტი მახალესო.

ნაირას ცალი ხელი გულზე მიედო, მეორეთი ნახარის მძლავრი, დაკოჟრილი ხელი კალთაში ჩაედო და ეფერებოდა.

ჩემი მისია დამთავრებული იყო, გახარებულმა მშვიდად ამოვისუნთქე და გადავწყვიტე გავცლოდი.

— „საოცარი ქმნილებაა ქალი“, — ვფიქრობდი და შარავზას მივეყვებოდი. ნახარი ორმოცი წლისაა, ნაირა კი, მისი სიტყვით, მხოლოდ ოცდორისა. იმ დროს, როცა ნაირა გაჩნდა ქვეყნად, ნახარს, ალბათ გოგოები ესიზმრებოდა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ამხანაგებთან ერთად ნახართან წავედი. საოცარი ღამე იყო, ბაღრი მთვარე ნელა მიცურავდა და ზღვის ზედაპირზე ვერცხლისფერ ბილიკს ტოვებდა. სიოს ბაღიდან საამო სურნელი მოჰქონდა, ჩუმად მივდიოდი. თავში ათასი ფიქრი მიტრიალებდა. არ ვიცოდი, რით ამეხსნა ნაირას ასე დიდი ხნით წასვლა.

— ჩუ! — მოსახვევში გავირინდე და ამხანაგებიც ხელით შევაჩერე.

— ნახარ, ჩემო თვალის სინათლევ, ჩემო ვაჟკაცო! — ნაძვნარიდან ნაირას ხმა ისმოდა.

გულისცემამ მიმატა, გული ყელში მომებჯინა, ყურები მიწიოდა...

— ნახარ, ჩემო ვაჟკაცო, უშენოდ აღარ შემიძლია! — წინანდებურად ისმოდა ნაირას ხმა.

ხმა არ ამოგვიღია, ჩუმად გავბრუნდით.

ამის შემდეგ ნაირას დღეში მხოლოდ ერთხელ თუ ვნახავდით. იგი საუზმეზე მოდიოდა თავისი ფართოკალთიანი ქუდით, რომლის თამასას მსუბუქად შემოიჭერდა ქათქათა ყელზე, ხელში ჩანთა ეჭირა, გრძელ წამწამებიანი თვალებით ყველას მიესალმებოდა, სარკესავით გაპრიალებულ პარკეტზე ისე მსუბუქად გაივლიდა, იატაკს ოდნავ თუ ეხებოდა. თავისი მაგიდისაკენ ჩუმად გაემართებოდა. ჩვენ საუზმობას ვერც ვასწრებდით, ის კი უკვე კარებში იდგა, გავგიღიმებდა და პარკის სიმწვანეში გაქჩინარდებოდა.

ვინც იცოდა, ნაირამ იპოვა გულისსწორიო, წინანდებურად აღარ ატყვევებდა მისი მომხიბლავი თვალები. ეჭვი აღარ ღრღნიდა ჭაბუკების გულს. მალე ნაირას ისეთი პატივისცემით ვეპყრობოდი, როგორც დანიშნულ სარძლოს.

ნახარს ორჯერ შევხვდი ჩვენი დასასვენებელი სახლის ახლოს. ეტყობოდა, ნაირა მოეცილებინა. იგი კოხტად იყო გამოწყობილი, თეთრ აბრეშუმის ხალათზე ოფიცრის ფართო ქამარი შემოერთყა. გაპრიალებული აზიურები ეცვა. ახალ წვერგაპარსულს ხშირი თმა, რომელშიც აქ-იქ ოდნავ ჭაღარა გარეოდა, კოხტად გადაეყარცხნა.

პირველი შეხვედრისას მხიარულად მომესალმა, დაბინდული თმები ამიჩეხა და შუბლზე მაკოცა. მისი თვალები ახლა ეშმაკურად ილიმებოდნენ გადაგრეხილი წარბების ქვემოდან.

ასე გადიოდა დღეები. დილით, როცა პირველი სხივები გორაკებს მოეფინებოდა, ლურჯი ცის ფონზე ნაირას ქუდი გამოჩნდებოდა. ქარივით მიქროდა ნახარისაკენ. და შემდეგ მუხნარის სიღრმიდან ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ისმოდა:

— ნახარ, ჩემო თვალის სინათლე, ჩემო რაინდო... ჩემო იმედო! კიდევ არ გჯერა, რომ უშენოდ აღარ შემიძლია?!

ნახარის გული, რომელიც ოცი წლის განმავლობაში მწუხარებით იყო შეპყრობილი, გამოცოცხლდა და აფეთქდა...

ჩემი დასვენებას ბოლო დღეს, გადავწყვიტე მებანავა. პირსახოცი მხარზე გადავიგდე და პარკში ჩავედი, უცებ შეშფოთებული ხმები მომესმა:

— წყალი, ჩქარა, წყალი!

— მოკლა, უნამუსომ, მოკლა!

— ექიმი! ექიმი! — გაიძახოდნენ ქალები.

მივირბინე.

სისხლში მოსვრილი დარაჯი პალ პალიჩი მინდორზე დასვეს.

— მილიცია! მილიცია! დაიჭირეთ, არ გაუშვათ! — არ ცხრებოდნენ ქალები.

— საით წავიდა? — ვკითხე მე და ჭიშკრიდან გამოვვარდი. მარჯვნივ მივიხიდე, ნახარი მიდიოდა...

— რატომ დამნაშავეს არ ეძებთ? — წარბი შევყარე მე.

— დამნაშავე ვინ არის? — ხელი მკრა ჩასუქებულმა ქალმა.

— დამნაშავეები აქ არიან, — კბილებიდან გამოვცარი მე. ხალხი გავარღვიე და სახლისაკენ გავეშურე, გზაზე გამახსენდა, რომ გუშინს აქეთ ნაირა პარკიდან არსად გასულა.

ერთი სიტყვით, იგი რამდენჯერმე ვნახე მისთვის უჩვეულო დროს პარკში, მაგრამ რატომღაც ამისათვის ყურადღება არ მიმიქცევია.

— ნაირა არ არის სახლში? — ვკითხე ქალს, რომელიც ტერასზე იჯდა და გაზეთს კითხულობდა.

— არა, არ არის, — მომიგო მან და წამით გაზეთის კითხვა შეწყვიტა. მისი თვალები მეუბნებოდნენ: „შენ გვაკლდი რაღა“.

— მითხარით, სად წავიდა? — ვერ ვმშვიდდებოდი.

— ტყეში! — და თითოთი გორაკის ფერდობი მიჩვენა. სასწრაფოდ ექვედნენ გავემართე. დავათვალიერე ჩამავალი მზის სხივებით განათებული ბორცვის წვეტი, ვაშლის-ხეების ბაღი, მაგრამ ვერავინ ვნახე. უკან გამოვბრუნდი და კიბეზე დავეშვი, რომ მომესმა ხმა, რომელიც თითქოს მიწიდან ამოდიოდა. შევბრუნდი; ვხედავ, ხის ძირას ნაირა და ვიღაც ყმაწვილი სხედან. ნაირა ჩემკენ ზურგშექცევითაა, ყმაწვილისათვის ყელზე ხელი მოუხვევია და მკერდზე ისე მიხუტებულია, თითქოს გულისცემის მოსმენა სურსო. ყმაწვილი თვალებგადმოკარკლული მომაჩერდა, რომელიც ნაირას მშვენიერ ლოყებსა და ყელს ეფერებოდა.

საშინლად ავენთე. მათკენ გავემართე.

— ველურო! — წამოიყვირა ნაირამ უცებ, როცა შემამჩნია. ყმაწვილი წამოხტა, თავი მარქენალი ხარივით დახარა, მუშტები მოიმარჯვა და ჩემსკენ გამოემართა. ერთმანეთს მკერდით შევეჯახეთ. შევჩერდით და მაღლაყინწებივით თვალეში შევაშტერდით. მას მკერდზე სპორტის ოსტატის ნიშანი ეკეთა. ჩაჭყლელი ცხვირი მოწმობდა, რომ არაერთხელ უგემია ხელთათმანის დარტყმა. სიმაღლით ნახარის ოდენა იყო.

— ველურები! ველურები! — მთელი ხმით გაჰყვიროდა ნაირა.

არ ვიცი, საიდან გაჩნდნენ, უცებ ჩოჩქოლი ატყდა. ნაირა უფრო გაშმაგდა.

— ველურები, არ მოგასვენებენ, კვალში დაგდევენ! — აქვითინდა და აცახცახდა.

ყმაწვილი მივარდა და დამშვიდება დაუწყო.

— ნუ ტირი, ძვირფასო, მე მათ ვუჩვენებ! — დაიმუქრა და გაბოროტებით მომაჩერდა.

— უსინდისოები არიან! — ქვითინით ამბობდა ნაირა.

მე გაგხევდი, ძარღვებში სისხლი გამეყინა...

— წადით, მოსცილდით, ნუ ჩაერევით დავაში, როცა მიზეზი არ იცით, — თქვა ერთმა მამაკაცმა და ძალით გარეკა ქალები.

მინდოდა რაიმე მეთქვა, მაგრამ არ ღირდა. დაბნეული კიბეზე დავეშვი, დარაჯ პალ პალიხს შექეიფიანებული ნახარი ეზოში არ შეუშვია, და ამისათვის გაულახავს. ეს იყო და ეს.. მაგრამ ეს შემთხვევა მთელ დასასვენებელ სახლს სწრაფად მოედო. ყველა ამაზე ლაპარაკობდა. ზოგი რას ამბობდა, ზოგი რას. ყველამ მეც ეჭვის თვალთ დამიწყო ცქერა. არ ვიცოდი სად წავსულიყავი. ჩემი ყველაფერი ჩემოდანში ჩავალაგე და გამგზავრება გადავწყვიტე, მაგრამ ამხანაგებმა არ გამიშვეს.

სალამოთი აივანზე ვიჯექი ხელებში თავჩაქინდრული, რომ უცებ ჭიშკართან ნაირა შევნიშნე. ხელში ჩემოდანი ეჭირა და ავტობუსთან მივიდა. მიემგზავრება! ზეზე წამოვხტი, ყველა გაგვაპამბულა და ისე მიდის! გადა-

ვწყვიტე წასვლის ხანს მეთქვა, რომ იგი რარიგ უსინდისოა. დაე, ყველაფერი გაიგოს რა ქალიცაა. და ავტობუსისაკენ გავექანე.

მაგრამ ამ დროს სახანძრო მანქანამ გზა გადამიჭრა. როცა თავი ავწიე, დავინახე რომ დასავლეთით მუხნარი კიაფობდა. ავტობუსი კი, რომელსაც დამსვენებლები მიჰყავდა, მოსახვევს მიეფარა.

—ნაირა წავიდა!!! — ქლოშინით მითხრა ყმაწვილმა, რომელიც ეს იყო მოირბინა.

— დიახ, წავიდა! — გამომწვევად ვუთხარი მე და ღრმად ამოვისუნთქე. ჩემს წინ იდგა მომხიბვლელი ნაირას მორიგი მსხვერპლი — ცხვირ-ჩაჭყლეტილი სპორტის ოსტატი.

თარგმნა ა. სამსონიამ.

ქონსაგინე ლოშია

ფ ე ს ვ ი

როგორც შალაფი

კლდეს გაბურღავს ფესვი პაწია,
მთელს დედამიწას მწვანე ფარჩა მისით აცვია.
როგორც შალაფი

კლდეს გაბურღავს ფესვი პაწია.
არ დაახანებს,
მიწის გულში ისე ეშვება,
ყიამეთ ბნელში

გზა არასდროს არ შეეშლება,
არ დაახანებს,
მიწის გულში ისე ეშვება.

თავისი ვალი

ფესვზე უკეთ არავის ესმის,
დიდი სიცოცხლის საყრდენია პატარა ფესვი!
თავისი ვალი

ფესვზე უკეთ არავის ესმის.
შეუპოვრობა შეიძლება ვისწავლოთ მისგან,
კლდის გულში შეჭრილს,

სხვა ახაროს — ესა აქვს მიზნად.
შეუპოვრობა შეიძლება ვისწავლოთ მისგან.
არ უკრთის ყინვას, არც სიცხეში დაეძებს გრილოს,
იღვწის და თავის გამოჩენას არასდროს ცდილობს...
იხარე ფესვო,

დედამიწის უდრეკო შვილო!

როგორც შალაფი

კლდეს გაბურღავს პატარა ფესვი,
თავისი ვალი

ფესვზე უკეთ არავის ესმის!..

ეს მინდა მხოლოდ,

ჩემი გულით და ჩემი ლექსით,

მეც ფესვი ვიყო, ნათელ ღღეთა პატარა ფესვი.

თარგმნა შ. აკობიამ.

ჩემს მშობელ მხარეს თუ ვინმე თვლიდა
პატარად,
მოდი, იწამოს მაღლი;
მზე ხომ ამოდის ამ ჩემი მთიდან
და შემდეგ ავერ, ჩემს ზღვაში ჩადის!
მთელი ერთი დღე თუ ჩაიტია
მისი რიყრაყით, შუადღით, ბინდით...
მხარეს, რომელსაც პატარა ჰქვია,
ხომ შემოიძლია დავარქვა დიდი!

თარგმნა შ. აკობიამ.

ალექსი ჯონუა

მშობლიური ენა

ვინც არ უნდა იყო, შეიყვარე შენი
მშობლიური ენა, მშობლიური მხარე!
ვინაც ენა შექმნა — ყო შენზე ბრძენი,
და წინაპრის ამავს კენჭში ნულარ გარევ.
ასი ენა იცი?
მაშინ ასჯერ-ასის
მჯობნი ხარ და მართლაც ვინ გყავს შესადარი!
მაგრამ დაიხსომე მშობლიურის ფასი, —
ის ხომ ყველა ენის გასაღები არის!
მშობლიური ნანა არის ტკბილზე-ტკბილი,
არის ტკბილზე-ტკბილი მშობლიური სიტყვა;
შენი ენა თუნდაც ჩამოჰგავდეს ბილიკს,
ქვეყნის დიად გზაზე მაინც გამოგიყვანს.
დაიხსომე: ბნელში ვისაც გაუჭირდა,
საშინელმა ბედმა დაატეხა რისხვა, —
უკანასკნელ ძალით ქვაზე ასოს ჭრიდა,
მშობლიური ენა აი, ამით იხსნა!
დაიხსომე მარად,
ველ-მინდვრები შენი,

აკვანია წმინდა,
მშობლიური ენის!
შენს ენაზე გალობს შენი ზღვა და მთები,
მზის სხივებთან ერთად მისი მადლით თბები...
მაგრამ განა კმარა, არ გასცვალო სხვაში,
განა მარტო მისი სიყვარული კმარა?
უკვდავებას ენა მოიბოვებს მაშინ,
როცა შექმნი რამეს უკვდავსა და მარადს!
ამიტომაც,
ბნელში გაუჭირდა ვისაც
ქვაზე კვეთდა სიტყვებს წერაქვით და ისრით...
ამით სიტყვებს მისცა გამძლეობა ქვისა,
ამით მისი ენა გახდა მარადისი.
მშობლიური ნანა არის ტკბილზე-ტკბილი,
არის ტკბილზე ტკბილი მშობლიური სიტყვა.
შენი ენა თუნდაც ჩამოჰგავდეს ბილიკს,
ქვეყნის დიად გზაზე მაინც გამოგიყვანს.

თარგმნა შ. აკობიაშ.

მუხნი ლასუჩია

ნუ დამივიწყებ

მლეღვარე გზაში თუ კერიასთან
სადაც ფიქრია და თან სიფიცხე,
გაგახსენდება სიტყვა ბრილა
არ დამივიწყო...
ნუ დამივიწყებ...
და. ახლა, ამ დროს რად მახსენდება
ან რატომ მიყვარს, როგორც სიშორე...
და ვგრძნობ, ფერადი დილა თენდება
და განათებულს ვხედავ ბავშვობას.
ბავშვობა, როგორც ჩუმი სურათი
დამდევს, დამყვება და სულს ათრთოლებს,
ცხენჯოხზე ვზივარ დიდი სურვილით,
ვზივარ და თითქო ცხენს მივაქროლებ
და ომი!.. ომი!.. ავი ქარებით.

შიწა და სისხლი ცისკენ მიიწევს,
ძმამ მიმიხუტა და დამარიგა:
„არ დამივიწყო, ნუ დამივიწყებ...
მტერს მიჰკაფავდა მარჯვნივ და მარცხნივ.
სწვავდა შურის და რისხვის კირთება,
იგი დაეცა სიცოცხლის მარცხით
და ლენინგრადთან დადგა დიღებად.
შე ვცოცხლობ, როგორც ალი ლამეში...
და მისი მომდგამს სევდაც, სიფიცხეც,
ო, რა მკაცრად ჟღერს, ჟღერს და ჩამესმის;
„არ დამივიწყო... ნუ დამივიწყებ“...
და ეპ... გაფრინდა სიყრმის ღრეობა
სიყრმის, რომლისკენ გული მიმიწევს.
ძმამ დამიტოვა მემკვიდრეობად
დიადი სიტყვა, „ნუ დამივიწყებ!“.

ნ ა ტ ვ რ ა

ამ საღამოს...
მომიგო და თვალი ნახად მილულა,
შეც უარი ვერ ვუთხარი, ჩიტს ჟღურტულას ნაცარას,
ოი, ნეტავ დაუშვებდეს წვიმა კოკისპირული,
შიზებს ვნახავ და საღამოს პაემანზე არ წავალ.
მაშინ ლურჯი ყვავილებით ავდიოდი კიბეზე,
სული თრთოდა, როგორც ქარში აბრეშუმის ბინული,
ო, მწყუროდა!..
და ვნატრობდი ნეტავ გადაიღებდეს
წვიმა ცელქი, წვიმა თეთრი, წვიმა კოკისპირული.
ჩემო ძველო სიყვარულო... ვდგავარ ეჭვის წინაშე
და ბინდუნდში ტორტმანებენ ნისლის სუსტი კალთები
და ვკითხულობ რატომ ცდება ეგ სინორჩე, სინაზე.
და ჩემი გზა რატომ მიდის ხშირად ხშირი ხლართებით.
ან რას ნიშნავს ეს წრიალი, ეს ფარფატა ფანტელი,
ან მინდობა, ანდა მისვლა ამ მცხუნვარე დარებთან,
ნეტავ როდის მომეხლება სიზმარეულ ლანდებით,
ქალი, ვინაც სადღაც არის!..
ქალი, ვინც მეყვარება.

გული დაუცხრომელია, არც დაცხრება აროდეს
და სული თრთის, როგორც ქარში აბრეშუმის ბინდულს
ო, სულ წვიმდეს, წკრიალებდეს, ტიკტიკებდეს, მღეროდეს
წვიმა ცელქი, წვიმა თეთრი, წვიმა კოკისპირული

თარგმნა ზ. გორჯილაძემ.

შალვა წიქვაძე

ზეზეული სიკვდილი

ტყვიამ გაფანტა ბუმბული მისი,
და არ გაინძრა ფრინველი სულაც!
მივიდნენ, ნახეს: მოსვრილი სისხლით,
ის იდგა, თვალი თუმც მიელულა.
იდგა მამაცი, დასჯილი მკაცრად,
რტოზე ჩაეელო კლანჭები ბასრი...
ანაზღად ტოლი ვიპოვე კაცმა
და ზეზეული სიკვდილის აზრი!

გაჩის მეგობრები

ის მოკვდა, გული დასწყვიტა სწორებს...
დასდნენ, იკვლევდნენ სიკვდილის მიზეზს:
— წელს აგარაკზე არ იყო თორემ,
გვეყოლებოდა ცოცხალი ისევ!
— თამბაქოს სწევდა! — შენიშნეს ჯავრით,
შემდეგ წარბები აზიდეს მკაცრად...
არ დასცდენია მიზეზად არვის,
გაჩი რომ უკვე ასოც წელს გასცდა.

თარგმნა შ. აკობიამ.

* * *

მერცხლის ბარტყები საიმედო ბუდეში სხედან,
ყვითელ ნისკარტებს ალებენ და ახელენ თვალებს,
ბარტყებს ჭიკჭიკით თავს ევლება ფხიზელი ღედა:
ო, დაიზარდეთ და დაფრინდით შვილებო მალე!
ერთ ბარტყს, რატომღაც ევიწროვა ბუდე და გარეთ,
ფრთხილად და ჩუმად გადმოვიდა თავისი ნებით,
მაგრამ დაეცა და ატირდა ძალიან მწარედ,
მან არ იცოდა, რომ ჯერ უნდა გაზრდოდა ფრთები.

* * *

იწვა უდაბნო მწყურვალ და ყვითელი ფერის,
ბუდეში და მტვერში დახეთქილი ბელტები იწვა.
თეთრი ტერფებით გამორბოდა ცისფერი ღელე
სიღბო და სული რომ ჰქონოდა უდაბნოს მიწას,
დიოდა ღელე... ჩუხჩუხი და გალობა ნელი,
მწვანე ბალანით, ყვავილებით განათდა მიწა,
ღელე თანდათან დაილია... და ჩაქრა ღელე,
და ბოლოს მოკვდა, და სიცოცხლე უდაბნოს მისცა.

თარგმნა ზ. გორგილაძემ.

ნესვორი მალაზონია

ი კ ა - ბ ი ჯ ი

არის ერთი იკა-ბიჯი,
მიზეზა და მტირალა,
მუდამ სხვაგან წასვლა უნდა,
სახლში ყოფნა კი არა.
თბილის მთიართმევ — ცივი უნდა,
ცივს მთიართმევ — თბილიო,

ტკბილს თუ აძლევ, მწარე უნდა,
მწარეს მისცემ — ტკბილიო.
თუ ზის, ფეხებს ვერ აჩერებს,
თუ ჭამს, იცის წრიალი,
ნეტავ მალე გაიზარდოს,
მალე გახდეს ჭკვიანი!

მე ირაკლი მჭვია

ირა ცხოვრობს ბაღთან,
ირა სამის გახდა.
და სამი წლის ბავშვი
მოიყვანეს ბაღში.
— ირა ხარ თუ ირინე?
ჭკითხავს ბიჭი გია.

— ახლა, შენი ჭირიმე,
მე ილაკლი მჭვია.
— ილაკლია სახელი?
ეკითხება ბიჭი.
— ალა, დიდი გავხდები
და ირ-რ-რაკლის ვიტყვი.

თოჯინას კაბა

— არა, არა! მე ნუ მიცდი.
ვერ წამოვალ ზღვაზე ვერა;
არ მცალია, თოჯინასთვის
რა ხანია კაბას ვკერავ.
მთავარია თურმე დაჭრა,
დავჭერი და მოკლე დარჩა!
— მოკლე დარჩა? იყოს მერე.

ისევ უმცროსს შეუყვრე.
— სახელო რომ დარჩა გრძელი?
მაგის დარდსაც გაუძელი:
აილე და გადაჭერი.
დიდს უყიდე სხვა ნაჭერი.
— მართლა! შენ კი გენაცვალე!
დამიცადე, მოვალ მალე.

ლუკსენ კობალაძე

სისხლიანი ჩეგემი

ავტობუსი მოსფალტებულ გზაზე მიჰქრის... მოლაშქრეთა ჯგუფის ხელმძღვანელი პოლკოვნიკი კ. ჩირაძე ფანჯრიდან გაჰყურებს ველ-მინდვრებს და გარდასულ დღეებზე ფიქრობს, იმ საშინელ დღეებზე, როცა ცა და მიწა სისხლსა და კვამლში ირეოდა, როცა ყველაფერი იწვოდა და ფაშინში გადათელვას უქადდა ჩვენს ქვეყანას. იგი ნაღველგარეული ხმით ყვება ჩვენს მებრძოლეებზე, ლეგენდარულ გმირებზე, უთანასწორო ბრძოლებში დაღუპულ ვაჟკაცებზე. ყუყუნა ქარცივადის დიდრონ, წყლიან თვლებში სევდა ისადგურებს. გოგონას თვალიან უდვას თავისი მეზობლები მშობლიური ქაქუთიდან, ძაძით მოსილი და ნაღვლიანი დედები, რომლებიც დღესაც ელოდებიან შვილებს.

კ. ჩირაძემ მდინარე ჩეგემისაკენ გაიხედა, ჩაფიქრდა, თითქოს რაღაცას იგონებო და განაგრძო:

— გერმანელები ქალაქ პროხლანაიდან სამხრეთისაკენ მოი-

წევდნენ, სადაც ჩვენი პოლკის მეორე და მესამე ათასეული იყო განლაგებული. მეტყვიამფრქვევითა ათეულის მეთაურს ი. ნამჩიეშვილს და ზემდეგ ს. ჯიბლაძეს ვუბრძანე, მდინარე ჩეგემის მარცხნივ განლაგებულიყვნენ და მტრისათვის არ მიეცათ ხიდზე გადმოსვლის საშუალება. თავდაცვის ხაზზე მთელი დღე-ღამე მიმდინარეობდა ბრძოლა. სათვალთვლო პუნქტიდან კარგად მოჩანდა მეტყვიამფრქვევითა ათეულის. მისი მეთაური ი. ნამჩიეშვილი ბრძანებებს იძლეოდა, ტყვიამფრქვევის ცეცხლი ცელავდა მოწინააღმდეგეს. ეს იყო ნამჩიეშვილის, როგორც მეთაურის პირველი საბრძოლო ნათლობა. სადაც ნამჩიეშვილის მებრძოლეები იყვნენ განლაგებულნი, გარშემო დიდრონი მსხლის ხეები იდგა. ვინ იცის, რამდენი ნაღმი აფეთქებულია და აღმუვლებულია ამ ხეებში, ბომბების რამდენ ნაფლეთსა და ნამსხვრევს დაუხლეჩია მათი ტოტები, ვინ იცის, რამდენ ქართველს დარჩენია გახელილი თვალები

რტოთა ქვეშ... ვინ იცის! ნეტავ
ხეებს შეეძლოთ ლაპარაკი!...

გერმანელები ყოველ დო-
ნეს ხმარობდნენ ხიდის ხელში ჩა-
საგდებად. ამ ხიდს დიდი სტრატე-
გიული მნიშვნელობა ჰქონდა. ვე-
რაფერს რომ ვერ გახდნენ, ხიდს
მძიმე არტილერია დაუშინეს და
კვლავ შეტევაზე გადმოვიდნენ.

ი. ნამჩიეშვილის ათეული
ძირითად ნაწილს მოწყდა, მეტ-
ყვიამფრქვევები საფრთხეში ჩა-
ვარდნენ, მეთაური არ დაიბნა,
მოახლოვებულ ფაშისტებს ტყვია-
მფრქვევით დაუდარაჯდა. სამიზ-
ნეზე გერმანელი ოფიცრის სახე
დალანდა, რომელიც წინ მოერე-
კებოდა მეტრძოლებს. ტყვიამფრ-
ქვევი აკაკანდა, გერმანელ ოფი-
ცერს სახე დაემანჯა და ჩაიკეცა.
ქართველმა მეტყვიამფრქვევებმა
გერმანელების პირველი რი-
გი მოცელეს, მტერის კორიან-
ტელში ზოგი თავშესაფარს ეძებ-
და, ზოგი იქვე ჩაწვა ხიდის ახლო,
თხრილში. მათ არ იცოდნენ, რომ
ქართველ მეომრებს წინასწარ
ჰქონდათ. შესწავლილი იქაურობა
და კარგად ზვერაგდნენ ბრძოლის
ველს. განუწყვეტლივ ისმოდა
ტყვიამფრქვევების კაკანი. დაიბ-
ნენ გერმანელები, აირივნენ.

ბრძოლა თანდათან მძაფრდებო-
და. გერმანელებმა ტანკები და
ტყვიამფრქვევები მოიშველიეს.
ჩვენი ბიჭების ტყვიამფრქვევ-
ხანგამოშვებით აფრქვევდა
ცეცხლს. თურმე ვაზნები უთავდე-
ბოდათ. მოულოდნელად ფლან-
გიდან „კატუშას“ გრგვინვა გაის-

მა. მტრის ბანაკი ცეცხლის კვამ-
ლით გაეხვია. ყველაფერი აირია...
ჩვენი ბიჭების „ვაშა!“ ტყეს აზან-
ზარებდა.

სროლა თანდათან მინელდა.
სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა.
დაქანცულმა მეტრძოლებმა სუ-
ლი მოითქვეს. ი. ნამჩიეშვილის
მეტყვიამფრქვევებთან კავშირი
გაწყდა, ხიდი ჩაინგრა და ჩაიფე-
რფლა, აღიღდა და აიმღვრა ჩე-
გემი. მეათე დღეს გერმანელებმა
უკან დაიხიეს. ხიდთან მოახლოვე-
ბას ვერ ბედავდნენ.

„ყველაფერი დამთავრდა“, გა-
იფიქრა ი. ნამჩიეშვილმა და ჩანგ-
რულ ხიდს გადახედა. ვაზნები
უკვე გამოლეოდათ... მერე წამო-
იმართა და ბიჭები დააიმედა:

— ნუ გეშინიათ, ბიჭებო, ჩვე-
ნები არ დაგვტოვებენ, შედამდე-
ბა თუ არა, ვაზნებსაც მოგვაწვდი-
ან და სურსათსაც.

დაღამდა, ჩვენი დივიზიის
მესამე ათასეულის ქვეგანყოფე-
ბმა გადალახეს მდინარე ჩეგემი,
პირველად იმ ადგილს მიაშურეს,
სადაც ნამჩიეშვილის ათეული
ეგულებოდათ. არავინ ფიქრობდა,
რომ ისინი სიკვდილს გადაურჩ-
ნენ... და კვლავ გვერდში ამოუდ-
გებოდნენ ამხანაგებს. ათი დღის
უტემელ-უსმელთ არაქათი გამო-
ლეოდათ. გამხმარი პური და ცო-
ტაოდენი შაქარი შემორჩენოდათ.
ვიდრე ჩვენები სურსათს მოიტა-
ნდნენ, მეტრძოლებმა, — სირა-
ქემ, ძმებმა პეტრე და ტიტე სა-
ლუქვაძეებმა, დამშეულ ბიჭებს
ცოტაოდენი შეჭამანდი მიაართვეს,

თევზიც კი დაიჭირეს მდინარეში.

ავტობუსმა კურსი სოფელ ქვემო ჩეგემისაკენ აიღო, იქ არტემ ბერაძის მეთაურობით 802-ე პოლკი ებრძოდა დამპყრობლებს. სოფელი მაღალი მთის ძირში, მდინარე ჩეგემის მარჯვენა ფერდობზეა გაშენებული. როცა სოფელს გავშორდით, მანქანა გავაჩერეთ და პოლკოვნიკ ნ. გირკელიძეს შემოვეხვეით.

— ორმოცდაორი წლის ნოემბრის მშვიდი საღამო იყო. — დაიწყო პოლკოვნიკმა, — კავკასიონის თოვლიან მთებს დიდი მთვარე დაჰქათქათებდა. პოლკის მეთაური ასეულების მეთაურებთან ერთად დინჯად მიაბიჯებდა. ბლინდაჟის კარი ფრთხილად შეაღეს. მზვერავები დაბრუნებულყვნენ. რუკა გაეშალათ და იმ ადგილს დაჰყურებდნენ, საიდანაც მტერი უნდა შემოსულიყო სოფელში. პოლკის მეთაური ა. ბერაძე ჩაფიქრდა და თქვა:

— ხედავთ, რა ხდება ზემო ჩეგემში? ახლა დროულად უნდა მოვაგვაროთ საქმე.

მერე რუკას თვალი გადაავლო, წითელი ფანქრით ერთი ადგილი მოხაზა და მეთაურს შეხედა.

— ჩვენი პირველი ამოცანაა, — თქვა მან, — მტერს არ ჩავუვდეთ ხელში ამ სოფლების სიმაღლედ, რომლისთვისაც თავს არ დაზოგავს იგი. შემდეგ, მტრის არცერთი ჯარისკაცი არ უნდა გავუშ-

ვათ ხევიდას ცოცხალი. თუ ვერ შევძელით, იალბუზზე გადასვლა გავვიჭირებთ.

ბერაძე ჩაფიქრდა, მერე თვლებით ვიღაც მოძებნა, თითქოს იპოვა და თქვა:

— ამხანაგო ჭელიძე, შენი ათასეული უნდა შეებას გერმანელებს!

ეს იყო დიდი ნდობა. ჭელიძეს ხელმძღვანელობა უნდა გაეწია ათასეულისათვის. სწორად განლაგებინა საცეცხლე წერტები და კედელივით დახვედროდა მოზღვა-ვებულ მტერს.

მთელი ღამე არ უძინია მეთაურს. ამოწმებდა საცეცხლე წერტებს, ნაწილების განლაგებას, იარაღების შენიღბვას... და თან მებრძოლებს აფრთხილებდა, მისი ბრძანების გარეშე არ გაესროლათ არცერთი ტყვია.

მტრის დაზვერვა შეცდა. ქვემო ჩეგემში ადგილობრივი მოსახლეობის გარდა არავინ ეგონა.

განთიადისას გამოჩნდა მტრის ბატალიონი, რომელიც ხევ-ხევ ეშვებოდა და მოიწევდა სოფლისაკენ.

ცაში წითელი შუშხუნა ავარდა და გაისმა ჭელიძის ომახიანი ხმა:

— ცეცხლი გერმანელ ოკუპანტებს!

ორი საათის განმავლობაში გამაყრუებელი ჭექა-ქუხილი ის-

შოდა, იფიქრებდით, იალბუჯი
ჩამოინგრა და ქვეყანას წარღვნას
უპირებსო. მდინარე ჩეგეში სისხ-
ლით შეიღება, ნაპირებს ზავით
აწყდებოდა წითელი ტალღები,
შემდეგ კვამლსა და მტვერში იკა-
რგებოდა. სისხლიანმა ჩეგემმა
შონათლა ლურსმანაშვილის გმი-

რობა, შარავანდედით შემოსა მისი
ვაჟკაცური სახელი. გამარჯვებით
აღფრთოვანებული ბიჭები დაჰყუ-
რებდნენ ბრძოლის ველს, მტრის
გვამებით სავსე ხევს... ხედავდნენ,
თუ როგორ მიიწევდა წინ ალისფ-
რად მოლაპლაპე მდინარე, — სის-
ხლიანი ჩეგეში.

სახელმწიფო საქართველოს

საქართველოს სახელმწიფო

საქართველოსათვის თავდადებული

ხასან თხილაიშვილს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ხელმძღვანელ-მოღვაწეთა შორის საპატიო ადგილი უჭირავს.

მისი წინამორბედნი პატრიოტულ ბრძოლას ეწეოდნენ უმთავრესად ორი მიმართებით: საზოგადოებრივ - პოლიტიკური და ხატოვანი სიტყვის საშუალებით, ე. წ. ხალხური მოქმედების სახით. პირველ ნაკადს მიეკუთვნებოდნენ სელიმ და შერიფ ხიმშიაშვილები, ყურ-შემ ჭყონია, გულო კაკიაიშვილი, აბდულ მიქელაძე, მემედ აბაშიძე და სხვები, ხოლო შავიშვილი, მემედ ჭყონია, ჯუგუშვილი, ხასან კომახიძე და სხვები პოეზიის ჩანგით იბრძოდნენ.

ხასან თხილაიშვილი ამ ორი ნაკადიდან გამოდის და როგორც საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ, ისე ხალხური პოეზიის შემწეობით ცნობილი ხდება.

პირველი იმპერიალისტური ომის დროს ორი დიდი სახელმწიფო ებრძოდა რა ერთმანეთს, უდანაშაულო აჭარა მოხვდა ამ ორთა შუა ცეცხლში, ხან ერთი და ხან მეორე სპობდა და ანადგურებდა მას. ყოველივე ამას ხედავდა რა მაშინ ჯერ კიდევ ჭაბუკი ხასან თხილაიშვილი, ბოლმით ევსებოდა სამართლიანობის მძივებული სულს.

იგი საზოგადო ასპარეზზე გამოვიდა მაშინ, როცა აჭარაში იმპერიალისტური ომის შედეგად მოსახლეობა აკლებული იყო და მძაფრად მიმდინარეობდა ეროვნულ

ნულ და რელიგიურ ნიადაგზე გამწვავებული ბრძოლა ერთის მხრივ ალა-ბეგებსა და ხოჯა-მოლებს, ხოლო მეორე მხრივ პროგრესულად მოაზროვნე პატრიოტ პირებს შორის. ამ ვითარებას ხელი შეუწყო იმ ფაქტმა, რომ პანისლამისტები და მეფის რეაქციული მოხელეები პროგრესულ მოღვაწეთა წინააღმდეგ დაიარაზნენ. აჭარის რეაქციულმა ელემენტებმა ისარგებლეს შექმნილი ვითარებით, მეფის ხელისუფლებას გვერდში ამოუდგნენ და საშობლოს ერთგულ ადამიანებზე იერიში მიიტანეს. რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ პანისლამისტები ახალ ქურქში გაეხვივნენ, სედაიმილეთელად იქცნენ და დაიწყეს იმათი დევნა, ვინც ქართველობას აღიარებდა და საქართველოსთან შეერთების მომხრე იყო. ისინი ასეთ პირებს რჯულის მოღალატედ და გამყიდველად სთვლიდნენ.

ხასან დედეს-ძე თხილაიშვილი ხალხის უნაგარო მსახური და ერის თავდადებული შვილი იყო. ყოველი ქართველი კაცის გულის ღელვას, ტკივილსა და აღტაცებას იწვევს. თურქ მოძალადეთა წინააღმდეგ მისი ვაჟკაცური შემართება, რომლის მოწამენი გახდნენ მისი თანამემამულენი რეფერენდუმის ჩატარების დროს.

ეს მოხდა 1918 წლის აპრილში... ქობულეთი მაშინ ოსმალებმა ერთ-ერთ საარჩევნო ოლქად მიიჩნიეს.

როგორც ცნობილია, იმ წელს გერმანიასა და რუსეთს შორის ბრესტის ზავი

დაიდო. 15 მარტს მოხდა მისი რატიფიკაცია, რომლის ძალით ოსმალეთს გადაეცა ყოფილი მეფის რუსეთის ოლქები: ყარსი, არტანუჯი და ბათუმი. რეფერენდუმის ჩატარებამდე საოკუპაციო ხელისუფლებამ ავტოციას მიმართა, რათა ხმის უმრავლესობა მიეღო. ამ მიზნით ქობულეთის ახლანდელ სკვერში მოწვეულ იქნა მოსახლეობის საერთო კრება, რომელსაც ესწრებოდნენ როგორც სედიმილიტელები, ალა-ბეგები, მოლები, მუხთარები, ასევე სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტის ზოგიერთი წევრი.

ხასან თხილაიშვილს კრების ჩაშლა ჰქონდა განზრახული. ჰყავდა 78 კაცი-საგან შემდგარი რაზმიც. კრების მესვეურები მიმართავდნენ ყოველგვარ ძალასა და ხერხს, რათა ხალხისათვის საქართველო შეეძლებინათ. ისინი გაიძახოდნენ: — „ბოლშევიკური საფრთხეა მოსალოდნელი. მოვედით, რათა გავაბედნიეროთ, გიხსნათ გიაურების ხელიდან, ხმა მიეცით ოსმალთა სასარგებლოდ!“ ხასანის მომხრეები კი მოუწოდებდნენ: — „დავიშალოთ, სახლებში წავიდეთ, ძირს ოკუპანტები, გაუმარჯოს საქართველოს!“

ამ საშიშმა სინამდვილემ ხელისუფლება აიძულა სხვაგვარად მოქცეულიყო. მაშინ ხალხი ორად გაჰყვეს: — ის ვინც მშვიდობის მომხრეა და ოჯახის მოსიყვარულე, მარჯვენა მხარეზე დადგეს, ხოლო ის ვინც ბუნტისათვის, ურწმუნო და ხალხის მოღალატე, მარცხენა მხარე ირჩიოსო. ამ დაპირისპირებამ ხალხში ჯერ დიდი ჩოჩქოლი გამოიწვია, ხოლო მერე ხელჩართული ბრძოლა მოჰყვა.

საოკუპაციო ჯარებმა ხალხს ალყა შემოარტყეს, მაგრამ წესრიგის დამყარება მაინც გაქირდა. ხალხი გაიძახოდა: — რას გავს ეს, არჩევნებია თუ ომი, რად გინდათ ეს ჯარი ალყას რომ გვარტყამთ, ბარემ დაგვხვრიტეთ!..

ამ კრებაზე მწვავედ წაიკიდნენ მღვდელი და ხოჯა.

მღვდელი ხოჯას ურჩევდა: — საქართველოდან ბოლშევიკები შემოვლენ და იმათ ხელში სიკვდილს ოსმალთა ხელში

ლოცვა-კურთხევა გირჩევნოდეს. გადამოდი ჩვენთან! შენ მუხამედისა და ოსლების მოღალატეო! ხოჯამ კი მიუგო: — გირჩევნია ჩემს ხალხთან ერთად მოკვდე!.. შენ გადმოდი შე ქრისტესსა და ხატის მოღალატე!

კრების მონაწილე ახმელ ჯაფარიძე გაოცებული გაიძახოდა: — ეს რა მესმის?! ქართველი მღვდელი ოსმალებს ემხრობა! ასე ჩაიშალა ოკუპანტთა მიერ მოწყობილი საგანგებო კრება.

კრების ჩაშლის შემდეგ ბათუმის ვალიმ (გუბერნატორმა) სოფელ ფიქვნარში ქობულეთის მოსახლეობას თავი მოუყარა და ყველა სოფლიდან ალაბეგები და ხოჯა-მუხთარები შემოიკრიბა. არჩევნებს თვით ვალი ხელმძღვანელობდა. მან დამსწრე ხალხს გააცნო არჩევნების მიზანი და მოუწოდა: — ხმა მიეცით ოსმალთა სასარგებლოდ! ორი ყუთი დადო, ერთი ოსმალთათვის და მეორე საქართველოსათვის. ხოჯები და სედიმილიტელები მოუწოდებდნენ ხმა მიეცათ ოსმალთა სასარგებლოდ.

როგორც იქვეა, კრებას ესწრებოდნენ აგრეთვე სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტის აქტიური წევრებიც, რომლებსაც ხასან თხილაიშვილი ხელმძღვანელობდა. არჩევნების წინ მოსახლეობა გაიყო ორ ჯგუფად, ერთი სედიმილიტელების მომხრე იყო და ოსმალთა ორიენტაციას იცავდა, მეორე კი — საქართველოს.

პროგრესული პირები მოუწოდებდნენ, — ხმა მიეცათ სამშობლოს სასარგებლოდ. სწორედ იმ დროს შეუპოვარი თავდადება გამოიჩინა ხასან თხილაიშვილმა, რომელმაც საჯაროდ განაცხადა: — ხმას ვაძლევ დედა საქართველოს... და კენჭი ჩაუშვა საქართველოს ყუთში. ამის თაობაზე იმ დროის ვაზეთი იუწყება: „სანამ ხმის მიცემას დაიწყებდნენ, ერთმა შეგნებულმა პირმა მოისურვა ხალხისათვის სიმართლე გაეგებინებინა, დღეს აქ, როგორც გუბერნატორი ხალხს მოუწოდებს, ისე არ დგას კითხვაო, აქ სარწმუნოება არაფერ უშუალო, აქ არსებობს პოლიტიკური საკითხიო და არ მოვსტ-

ჟღერდით და არ მივსცეთ ხმა ოსმალებს, ყველამ მიეცით ხმა ჩვენს ძმებს — ქართველებსო. ეს შეამჩნიეს, გუბერნატორმა მიიწვია თავისთან და შეეკითხა: — „შენ მუსლიმანი ხარ თუ ქრისტიანიო? პასუხი: — „მე ქართველი მუსლიმანი ვარ! გუბერნატორი: „ახლა შენ მუსლიმანობა გინდა თუ ქრისტიანობა?“ პასუხი: „მე მუსლიმანობა მინდა, მაგრამ სულთანის ფაშების და ბეგების მონობა არ მინდა“. მაშინ გუბერნატორი განრისხდა და ასკერებს უბრძანა, რომ ეს კაცი უნდა ღარბიანის უფროსს მიჰგვარეთო. შემდეგ მიიყვანეს ყუთთან ხმის მისაცემად და მან იმდენი ხალხის წინაშე საქართველოს ხმა მისცა“. გაზეთი დასძენს: — რომ იგი უნდაღამერიამ ბევრი აწვალა, მაგრამ პატრიოტის ნებისყოფა ვერ გასტეხეს. ბოლოს ბოძზე გაუტარებთ დასახვრეტად. ვალემ მოწინავე პროგრესულ ადამიანთა შეამდგომლობა მის გათავისუფლებაზე არ შეიწყნარა. ასკერები ბრძანებას ელოდნენ, რომ ქართველი პატრიოტი დაეხვრიტათ. ის შემთხვევით გადაურჩა განაჩენს.

როგორც ირკვევა, ვალის საზოგადოების ზეგავლენით ხასანი გაუთავისუფლებია, მაგრამ უნდაღამერია სასტიკად გაუფრთხილებია მისთვის თვალის ედევნებით. ხასანს ღამით მოუხერხებია ოზურგეთში გაპარვა და თავის დაღწევა.

ხასან თხილაიშვილის მოგონებაში ვკითხულობთ: „ხალხის ნების გატეხის მიზნით კრებას ირგვლივ ქვემეხებითა და ტყვიამფრქვევებით შეიარაღებული ჯარი შემოგვარტყეს. დრო და დრო ხალხის თავზე ქვემეხები ჰქედნენ. არჩევნების ჩამტარებლებს თან თარჯიშანიც ახლდათ, რომელიც რაზმეულების უფროსებმა სასტიკად გააფრთხილეს: ჩემი სიტყვა არ უნდა ეთარგმნა ნაწილ-ნაწილ, რადგან ფაშას არ უნდა სცოდნოდა მისი შინაარსი, თორემ ტრიბუნიდან ჩამომაგდებდა.

დაიწყო არჩევნები... ნოხებით მოგებულ ტრიბუნაზე ავიდა ვალი და ტრახახი დაიწყო: „ჩვენ გიხსენით თქვენ, 40 წელს გიაურების ხელში იყავითო და

სხვა ამისთანა და ბოლოს მოითხოვო, მათ მიეცეთ ხმა. ამის შემდეგ რიზა ბეგანძემ და ახმედ ჯაფარიძემ ფაშას სთხოვეს: „ჩვენ არ ვიცით თურქული და ხასან თხილაიშვილს მიეცეს სიტყვა, რომელიც კარგად გაგვაგებინებო. ვალი დარწმუნებული იყო, მის სიტყვას გადაეთარგმნა. მაგრამ ტრიბუნიდან ხალხს მოვეუწოდე:—ჩვენი დღევანდელი თავშეყრა იმას ნიშნავს, რომ წყალწაღებული ხვდის მოეკიდოს. გვეყოფა ტანჯვა-წამება! შეურაცხყოფა! ვერ შეიგნეს, რომ ჩვენ ქართველები ვართ...

ხალხო, ხმა მიეცით დედა-სამშობლო საქართველოს! რეფერენდუმი იმისათვის სჭირდებათ მათ, ხალხი შეცდომაში შეიყვანონ, ჩვენ მხარს ვუჭერთ საქართველოს! ფაშა დაეჭვდა ჩემს სიტყვაში, აშკარად შემატყო მის სასარგებლოდ არაფერს ვამბობდი. თარჯიმანს ჰკითხა: — რას ლაპარაკობსო? თარჯიმანმა უთხრა: — მე მაგ კაცის ქართული ვერ გავიგეო! მაგრამ სედაიმილეთელებმა ფაშას დაუფარავად გაუწმარტეს, რომლის შემდეგ განრისხებულ ფაშის ბრძანება აღსრულდა. გამაშიშვლეს და ქვემეხზე ტიტველი დამკრეს. ოფიცერი ბრძანებას ელოდა, რომ ქვემეხი ზღვაში გაესროლათ. ხალხი აღშფოთებული გაიძახოდა: არ გაბედოთ, ბარემ გავწყვიტეთ ყველანი! მაგრამ სედაიმილეთელები ყბადმიღებდნენ — „ზღვაში არ გაისროლოთ, ზღვასაც დაგვისვრისო“.

ხასანი დასძენს: „მე ერთი წუთითაც წარბი არ შემიხრია... ვიცოდი რისთვის ეკვდებოდი. ამ დროს მაღალი ჩინის ოფიცერმა ფაშას მოახსენა: ჩვენ აქ სასამართლო არა გვაქვს, არჩევნებია! ხალხს სიტყვა ავუკრძალოთ, რა უფლება გვაქვს?! მერე მომიახლოვდა და ჩემი ჩამოხსნის ბრძანება გასცა“.

ხასანის მიერ ჩადენილი ამ გაუკაცობის მომსწრენი შემდეგს გვიამბობენ: „არჩევნების დროს აიღო სიტყვა და მიმართა ზღვა ხალხს: „ამხანაგებო, აქ რჯულის საკითხი არ ირჩევა, არამედ სულთანის მთავრობა გვისვამს კითხვას, ვის გინ-

დათ თავისუფლება და ვის ოსმალეთის როზგებოი“.

ამავე აზრს გადმოგვცემს მოგონებაში რამიზ ბეჟანიძე: „ხასან თხილაიშვილმა აიღო მწვანე ქალაღი და ყუთში ჩაშვე-ბამდე დაიყვია: გაუმარჯოს ფუხარა ხა-ლხის თავისუფლებას! და კენჭი ჩაუშვა საქართველოს სასარგებლოდ. იმ წამსვე გახადეს წელს ზევით, გაიყვანეს ზღვის-პირზე და დასახერგტად ბოძზე გააყრეს, მაგრამ გავლენიანი პირების შუამდგომ-ლობა შეიწყნარა ჯარების სარდალმა და სიკვდილს გადაარჩინა“.

დ. ტ. ტაიძე თავის მოგონებაში დაას-კენის: „მიუხედავად იმისა, რომ არჩე-ნებს ფარულად ესწრებოდნენ სამუსლი-მანო საქართველოს განმათავისუფლებე-ლი კომიტეტის სხვა წევრებიც, საქარ-თველსათვის თავის განწირვა მხოლოდ ხასან დედეს-ძე თხილაიშვილმა იკის-რაო მაშინ, როცა მშვენიერად იცოდა არ დაინდობდნენ მის ოჯახსაც. მართლაც სისტიკად აგებინეს პასუხი შინ დარჩენი-ლებს. ხალხში ჯარისკაცები ჩაუყენეს, სანოვავე გაზიდეს, ხეხილი გაჩეხეს, პირ-უტყვი და ფრინველი გაანადგურეს, ხო-ლო ღობეები სულ დასწვეს, იატა-კი აპყარეს და ცეცხლს შეუკეთეს“.

ასე იძიეს შური იმ მამულშვილზე, რომელსაც მაღალი ადამიანური ფიქრები სამშობლოს ბედის ირგვლივ ყოველთვის აღელვებდა.

როგორც ითქვა, ხასან თხილაიშვილი პატრიოტულ ლექსებს თხზავდა და მო-სახლეობაში დიდი პოპულარობით სარ-გებლობდა. ამ ლექსებში ამაღლვებლა-და გადმოცემული სამხრეთ საქართვე-ლოს მცხოვრებთა ტკივილები, ცრემლი. იარა... და დიდი ზიზღი სედაიმიეთელე-ბისადმი, რომლებიც საქართველოსაგან ჩამოშორებას ცდილობდნენ. ხალხმა მი-სი ლექსების უმრავლესობა ზეპირად იცოდა.

ხასან თხილაიშვილი სისტემატურად თა-ნამშრომლობდა გაზეთებში. იგი თავის ერთ-ერთ პუბლიცისტურ წერილში „ქართველ მუსლიმანთა საყურადღე-ბოდ“, თანამემამულეებს სიფხიზლისა-

კენ მოუწოდებდა და ახალ ამოცანებში უსახავდა მტრების წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში. „ძმა ძმას ამოუღდა გვერდში, დედას შვილი ჩაუვარდა კალთაში, მძიმე ცხოვრების ჰაბანს დღეს ერთად ვეწე-ვით, ერთი ინტერესებისათვის ვიბრძ-ვით“.

მას აჭარა საქართველოს გარეშე ვერ წარმოედგინა. ის ერთიანი საქართველოს იდეისათვის იბრძოდა ყოველთვის: „ჩვენ ემუშაობდით ქართველ მუსლიმანთა გა-მანათავისუფლებელ კომიტეტში პოლიტი-კური და ეროვნული საკითხების გასამტ-კიცებლად“. ხ. თხილაიშვილი ასეთივე სათაურით იმავე გაზეთის შემდეგ ნომერ-ში სოფლის მოსახლეობას მოუწოდებდა არ აპყოლოდნენ პროვოკატორებს, მოს-ყიდულ მტრებს. იგი მოითხოვდა სოფ-ლად ორგანიზაციული მუშაობის განმტ-კიცებას, ხალხში სინამდვილის მიტანასა და მოსახლეობის ჯეშმარიტებაში დარწ-მუნებას.

ხასან თხილაიშვილი მემედ აბაშიძეს-თან ერთად სამუსლიმანო საქართველოს მოწოდებებს აწერდა ხელს.

ხასანი დიდად დაინტერესებული იყო აჭარაში სკოლების გახსნით. მან, რო-გორც სასკოლო საბჭოს წევრმა, სხვა ამხანაგებთან ერთად ქობულეთის რაიონ-ში ქართული სკოლის გახსნის საქმეში დიდი მუშაობა ჩაატარა. ამის შესახებ ჩვენს ცნობილ პუბლიცისტს და პატ-რიოტს ჰაიდარ აბაშიძეს თავის წიგნში სათანადოდ აქვს აღნიშნული.

ხასანი ქართული სკოლების გახსნას, ხალხში ეროვნული თვითშეგნების დანე-რგვასა და დედა სამშობლოსთან შეერ-თების კეთილშობილურ აზრს ბო-ლომდის ემსახურებოდა. მან გულით გაი-ხარა იმ ოცნების განხორციელებით, რო-მლისთვისაც ასე შეუთვრად იბრძოდა წლების მანძილზე. იგი მოესწრო ქარ-თული მიწა-წყლიდან ყველა ჯურის უცხო დამპყრობთა განდევნას და სამუდამოდ ალაგმვას.

1 გაზ. „ბათუმის ფურცელი“, 1920, № 29.

2 ჰ. აბაშიძე, — წერილები, გვ. 26.

საქართველოში გაიმარჯვა საბჭოთა
ხელისუფლებამ და ამიერიდან აჭარა სა-
მუდამოდ შეუერთდა საბჭოთა საქარ-
თველოს.

ხალხი მუდამ მადლიერებით მოიგო-
ნებს ამ მგზნებარე პატრიოტის უანგარო
სიყვარულს, თავდადებასა და ღვაწლს,
რომელიც წლების მანძილზე შეუპოვრად

იბრძოდა, რათა აჭარა სამუდამოდ და-
რუხებოდა თავის დედა-სამშობლოს.

1918 წელს რეფერენდუმის წინააღ-
მდეგ მისი ვაჟკაციური და გმირული ამხე-
დრება პატრიოტიზმის ბრწყინვალე მა-
გალითი იყო, რითაც ხასან თხილაიშვილ-
მა თავდადებული მამულიშვილის სამა-
რადისო ძეგლი დაიდგა.

საქართველოს
საზოგადოებრივი

ალექსანდრე ჩაპლინოვილი

ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობის ცნობისათვის¹

1.

ესთეტიკასა და ლიტერატურის თეორიაში დღემდე გამოქვეყნებული ნაშრომები გარკვევით მიუთითებენ იმ ზოგიერთ ძირითად ნიშან-თვისებაზე, რაც ოსტატობას ახასიათებს.

ამასთანავე შეიძლება დამატებით ოსტატობის რამდენიმე ნიშნის დაზუსტება და ჩამოყალიბებულად გამოთქმა.

ოსტატობის ზოგადი ბუნების განსაზღვრების სწორ საწყისად მიგვაჩნია მკვლევარ ბ. ბურსოვის შემდეგი დეფინიცია. სიტყვა ოსტატობა — წერს იგი — „ფართოდ არის გაერცელებული. ლაპარაკობენ მაგალითად, ოსტატობაზე: დურგლისა, რომელმაც კარგი მაგიდა გააკეთა, კოლმეურნისა, რომელმაც უხვი მოსავალი მოიყვანა, მომღერლისა თუ ბალერინისა, რომელმაც თავიანთი ხელოვნებით მოხიბლეს მსმენელი თუ მაყურებელი... თვითღულ მათგანს ცხოვრებაში თავისი საქმე აქვს და მისი წრაფვის დაეუფლოს მას სრულყოფილად, შესრულოს ის საუკეთესოდ. მაშასადამე, ოსტატობად უნდა ვიგულისხმოთ სრულყოფილი ფლობა თავისი საქმისა. ...ადამიანური ძალების დახარჯვის შედეგად ვღებულობთ შრომის პრო-

დუქტს, რომელიც სრულყოფილია თავის გვარში და ამ პროდუქტის ხარისხის მიხედვით ვმსჯელობთ მისი შემქმნელის ოსტატობაზე“² ანალოგიური აზრი აქვს გამოთქმული პროფ. გ. პოსპელოვს. მართალია, იგი ამ შემთხვევაში ხელოვნებაზე ლაპარაკობს, მაგრამ ხელოვნების ცნების იმ ერთი ასპექტის შესახებ, როცა იგი ოსტატობის სინონიმად გვევლინება.

ნათქვამიდან შეიძლება კონკრეტულად გამოვყოთ ყოველგვარი ოსტატობის დამახასიათებელი პირველი არსებითი ნიშანი: ოსტატობა, უპირველეს ყოვლისა, რაიმე საქმის პრაქტიკულად ფლობის უნარია, პიროვნება ოსტატად მხოლოდ მაშინ შეიძლება იწოდოს, თუ ეს წინაპირობა სახეზეა, ე. ი. თუ მას შეუძლია უშუალოდ გააკეთოს მოცემული საქმე, ნივთი თუ საგანი.

თუ პიროვნებას ოდესმე არ გაუკეთებია ნივთი, ე. ი. თუ მას არ გააჩნია სათანადო გამოცდილება, მაშინ იგი არ შეიძლება ოსტატად ჩაითვალოს, თუ გინდ მან შესანიშნავად იცოდეს ნივთის შექმნის თეორია. ამიტომ ამბობს ერთი ცნობილი ანდაზა: „ადვილია გაიგო ნივ-

1. ერთი თავი ნაშრომიდან „აკაკი წერეთლის მხატვრული ოსტატობის საკითხები“.

2. Б. Бурсов, — Мастерство Чернышевского — критика, 1956, стр. 5.

თი როგორ კეთდება, ძნელია თვითონ გააკეთო იგი...”

მაგრამ აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ნივთის ყოველგვარი გაკეთება არ არის ოსტატობა. ამიტომ უნდა გამოიყოს საერთოდ ოსტატობის მეორე არსებითი ნიშანი: **ოსტატობა ისეთი უნარია, რომლითაც იქმნება კარგი, საუკეთესო ნივთი, საგანი თუ პროდუქტი.** ოსტატის მიერ შექმნილი ნივთი **სრულყოფილი** თავის გვარში. ოსტატობის შედეგი იქნება მრავალი სახის იყოს, მაგრამ რანაირიც არ უნდა იყოს, ყოველთვის კონკრეტული სახით წარმოსდგება, ყოველთვის ხელშესახება და ჩვენი შეგრძნების ორგანოების საშუალებით აღიქმება, იგი გრძნობად-კონკრეტულია. ოსტატობა ამ კონკრეტულის გაკეთების უნარია, მაგრამ **საუკეთესოსა და სრულყოფილის.**

რაკი ოსტატობა ყოველთვის ასეთი კონკრეტული ნივთების სახით წარმოსდგება, ამიტომ იმდენი სახის ოსტატობა არსებობს, რამდენი სახის თუ გვარის ნივთია ქვეყანაზე.

ნივთები კი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან სამი რამით: მასალით, შექმნის წესით და დანიშნულებით.

ნათქვამიდან გამომდინარეობს ოსტატობის მესამე არსებითი ნიშანი:

ოსტატობა ყოველთვის კონკრეტულია და შეპირობებულია იმ ნივთის სპეციფიკით, რომელიც იქმნება.

მაშასადამე, ოსტატობამ უნდა უზრუნველყოს საგნისა თუ ნივთის სპეციფიკურ ნიშან-თვისებათა რეალიზაცია. ოსტატობის ნაირსახეობა სწორედ ამ სპეციფიკურით განისაზღვრება.

თუ ზემოთქმულს შევამებულად ჩამოვყალიბებთ, მივიღებთ ოსტატობის ზოგადი ბუნების შემდეგ დეფინიციას: **ოსტატობა ნივთის პრაქტიკულად შექმნის უნარია, რითაც ხორციელდება ის სპეციფიკური, რაც დამახასიათებელია შესაქმნელი საგნის, ნივთის თუ მოვლენისათვის.** ამასთანავე ოსტატობის შედეგად შექმნილი სრულყოფილი უნდა იყოს თავის გვარში.

ოსტატობის ზოგადი ბუნების განსაზღვრების შემდეგ, მის საფუძველზე შეიძლება მხატვრული ოსტატობის შესახებაც ითქვას.

მხატვრული ოსტატობის ძირითადი თავისებურება ისაა, რომ იგი ხელოვნების სფეროს განეკუთვნება. ოსტატობის კავშირი ხელოვნებასთან იმდენად მჭიდროა, რომ იგი ზოგჯერ ხელოვნების სინონიმს წარმოადგენდა და წარმოადგენს. ამ მხრივ მეტად საინტერესოა ძველი ქართული მწერლობის მონაცემები.

მხატვრული ოსტატობის როგორც ტერმინის ისტორიის გაშუქების მიზნით ნაყოფიერი შრომა აქვს გაწეული აკადემიკოს გ. ჯიბლაძეს. ამის მაჩვენებელია მისი გამოკვლევა „პოეტურ-ესთეტიკურ ტერმინთა ისტორიისათვის“. ამ ნარკვევში ვრცლად არის განხილული სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“ შეტანილი პოეტიკურ-ესთეტიკური ტერმინები. ამ შემთხვევაში ჩვენ გვაინტერესებს მხატვრული ოსტატობის ცნების დეფინიცია. ავტორი აღნიშნავს, რომ ტერმინები ხელოვნება და ხელოვანი ძველად ოსტატობის აზრითაც (მნიშვნელობითაც) იხმარებოდა. ამას ამტკიცებს „ქართლის ცხოვრება“, შ. რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ და სხვა. „რუსთაველს ხელოვანი ნახმარი, აქვს ოსტატობის აზრით“.³ „ხელოვანის ანალოგიურ დავებას ჩვენ სხვა ტექსტებშიაც ვხვდებით, — განაგრძობს მკვლევარი, — მაგრამ ვიდრე მათ შევეხებოდეთ, ისევ უამთა აღმწერელს მივუბრუნდებით, ვინაიდან ხელოვანი მას ყველგან სწორედ ოსტატის აზრით უხმარია. უამთა-აღმწერლის ტექსტში ვკითხულობთ: „შეკრიბნა მცირედნი კაცნი, მხედარი რვა ათასი, და აჩინა მხედართ-მთავრად სარგის ჯაყელი, კაცი მხნე და შემმართებელი, და მრავალჯერ გამოცდილი და სახელოვან-ქმნილი წყობათა შინა, ტანითა ახოვანი, ხელოვანად მსრბოლი ცხენსა ზედა, მხნე მოისარი, საჩინოდ ნადირ-

3. გ. ჯიბლაძე, — ესთეტიკური თეორიის საკითხები, 1961, გვ. 326.

თა უცდომლად მმუსერელი“ („ქართ-
ლის ცხოვრება“, 1959 წ. ტ. II, გვ.
240)... სხვა ტექსტებშიც ხელოვანი და
ხელოვნება ასევე **ოსტატობის** აზრით
არის წარმოდგენილი და იგი გამოხა-
ტავს ყოველგვარი საქმიანობის უმაღ-
ლეს ხარისხს, რჩეულს, განსაკუთრე-
ბულს, (იქვე, გვ. 326), ავტორი აქვე მი-
უთითებს, რომ ბერი ეგნატაშვილი „სწო-
რედ ამ მიზნით ხმარობს ხსენებულ ტე-
რმინებს“. და დასძენს, რომ ეგნატა-
შვილთან „თვით ოსტატობა **მოხერხე-
ბულობასაც** ნიშნავს“ (გვ. 327). ამრი-
გად, გ. ჯიბლაძის დასკვნით, ხელო-
ვანი და ხელოვნება ოსტატობასაც
ნიშნავდა, ხოლო ეს ცნებები კი აღნიშ-
ნავდა „ყოველგვარი საქმიანობის უმაღ-
ლეს ხარისხს, რჩეულს, განსაკუთრე-
ბულს“.

მაშასადამე, მხატვრული ოსტატობა
დაკავშირებულია ხელოვნებასთან და
ამდენად იგი შემოქმედების სფეროს
განეკუთვნება. შემოქმედება კი ახლის
შექმნა, მანამდე არ არსებულის წარ-
მოქმნა, სინამდვილის გამომდინარეა. მხა-
ტვრული ოსტატობის ამოქმედების შე-
დეგად სინამდვილეს ისეთი რაღაც ემა-
ტება, რომლის იმ სახით შემდეგში გან-
მეორება აღარ შეიძლება. ეს მომენტი
განასხვავებს ერთმანეთისაგან ხელოსნო-
ბასა და მხატვრულ ოსტატობას. ხელოს-
ნობაც რაიმეს პრაქტიკულად შექმნის
უნარია, მაგრამ იგი ჯერ კიდევ არ არის
შემოქმედებამდე ამადლებული. ხე-
ლოსნობის დროს შეიძლება ერთი და
იმევე ხელოსნის მიერ რამდენიმე ზუს-
ტად ერთნაირი სკამი გაკეთდეს. ამდე-
ნად ხელოსნობა რამდენადმე სტანდარ-
ტიზებულია; მხატვრული ოსტატობის
დროს კი ასეთი რამ შეუძლებელია, მე-
ორე „თორნივე ერისთავი“ არ დაიწერე-
ბა, მისი მხოლოდ გადაწერა და გამრავ-
ლება შეიძლება, დედანი კი **ერთად-
ერთია, ორიგინალური და განუიმეორე-
ბელი**. ერთადერთის, ორიგინალურისა
და განუიმეორებლის შექმნის უნარი მხატ-
ვრული ოსტატობის ძირითადი არსებო-
ბის ნიშანია.

აქედან გამომდინარეობს მისი
მეორე ნიშან-თვისება, რომ მხატვრული
ოსტატობა არ არის დაკავშირებული
რაიმე სავალდებულო ნორმის შესრუ-
ლებასთან. სხვა დარგის ოსტატობისათ-
ვის ასეთი რამ სავალდებულოა. მაგა-
ლითად, ფეხბურთელს რომ სპორტის
ოსტატის წოდება მიენიჭოს, ამისათვის
მან უნდა შეასრულოს მთელი რიგი სა-
ვალდებულო ნორმები, ფიზიკური და
ტექნიკური მომზადების ნორმატივები.
ანალოგიური ნორმები არ არსებობს
მხატვრული ოსტატობისათვის, ამ შეიძ-
ლება დაწესდეს, რომ ხელოვნების ოს-
ტატად ჩაითვალოს ის პიროვნება, ვინც
დასწერს ამდენ და ამდენ ლექსს, დახა-
ტავს ამდენ და ამდენ სურათს, შეთხ-
ზავს ამდენ მუსიკალურ ნაწარმოებს, და
ა. შ. შეიძლება პიროვნებამ ერთი ნაწარ-
მოები დაწეროს და ამით იგი აღიარებულ
იქნას უდიდეს ოსტატად. ასეთია მაგა-
ლითად, შოთა რუსთაველი, მისი „ვეფ-
ხისტყაოსანი“ ერთად ერთია, მაგრამ გე-
ნიალური.

აქ ჩვენ გავიხსენებთ საყოველთაოდ
აღიარებულ იმ დებულებას, რომ მხატ-
ვრული ოსტატობა ორგანულად არის
დაკავშირებული ბუნებრივ **მადლთან,
ნიჭთან, ტალანტთან**. ჯერ კიდევ ჰეგელი
ამბობდა: „ხელოვანი თავისი პროდუქ-
ციით ბუნებას ეკუთვნის. მისი ოსტატო-
ბა ამასთან ერთად არის **ბუნებრივი ტა-
ლანტი**“⁴. ამის გათვალისწინების გარეშე
ოსტატობაზე მსჯელობა უმოწონ იქნე-
ბოდა. ეს მხატვრული მადლი ისტორიუ-
ლად შრომის, სოციალური პრაქ-
ტიკის პროცესში გამოუმუშავდა ადამი-
ანს, მაგრამ თანამედროვე ადამიანისათვის
თანდაყოლილი უნარია და ვისაც იგი არ გააჩნია, ისე
თვალსაჩინო წარმატებას ვერ მიაღწევს.
ამიტომ მხატვრული ოსტატობის შესა-
ხებ მსჯელობას მხოლოდ იმ პიროვნების
მიმართ აქვს მნიშვნელობა, რომელიც ამ
თანდაყოლილი ბუნებრივი ნასახით და

4. Гегель, — Лекции по эстетике, книга вторая, 1940, стр. 164.

ნიჭით არის დაჯილდოებული. ეს დებაულება ერთნაირად შეეხება პოეტს, მუსიკოსს, სკულპტორს, არქიტექტორს, მხატვარს, მსახიობს და სხვებს.

3

შემოქმედების პროცესში ადგილი აქვს არა საერთოდ მხატვრულ ოსტატობას, არამედ მის რომელიმე სახეს და ეს სახეები იმის მიხედვით გამოიყოფა, რამდენი დარგიც ხელოვნებას გააჩნია. ერთ-ერთი ასეთი ძირითადი დარგია მხატვრული ლიტერატურა. ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობის ერთ-ერთი მთავარი თავისებურება ისაა, რომ იგი **ზორციელდება სიტყვების საშუალებით**. ენის გარეშე მხატვრული ლიტერატურა არ არსებობს. „**ლიტერატურის პირველი ელემენტი** არის ენა“, — წერს მ. გორკი. ამასთანავე მხატვრული ლიტერატურა შინაარსის ჩვენებისათვის იყენებს სხვადასხვანაირ გამომსახველობითი საშუალებებს: რიტმს, ტროპს, ფაბულას, სიუჟეტს, კომპოზიციას და ა. შ.

აქ შეიძლება დაისვას საკითხი, თუ რა შეადგენს ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობის ძირითად ბირთვს, მის სულისა და გულს? ერთი შეხედვით, ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობის ძირითად ბირთვად მიჩნეული უნდა იქნას ენა — სიტყვების გამოყენება. რაკი ენა ლიტერატურის პირველელემენტია, ამიტომ ოსტატობის ბირთვად იგი უნდა მივიჩნიოთ. მაგრამ ამ შემთხვევაში გარკვევით უნდა ითქვას შემდეგი: თუ ოსტატობის დეფინიციაში ენის პირველობად **გრამატიკული** წესების დაცვას ვიგულისხმებთ, მაშინ იგი მწერლობაში განსაკუთრებულ თავისებურებას არ ქმნის, რადგან გრამატიკული წესების დაცვა სავალდებულოა როგორც მხატვრული, ისე არამხატვრული ტექსტისათვის; და თუ ენაში ვიგულისხმებთ პოეტურ ენას, რომელიც, რასაკვირველია, ზოგიერთ თავისებურებას შეიცავს, განმსაზღვრელი მაინც არ იქნება, რადგან ბოლოსდაბოლოს პოეტური ენის დანიშნულება მხატვრული სახის შექმნა და ამდენად იგი აქაც ერთ-ერთ მომსახურე

როლს ასრულებს. ყოველივე ამის გამო ოსტატობა მწერლობაში არ დაიყვანება ენის, სიტყვის გამოყენების ფუნქციამდე. მართალია, ენაზე მუშაობა მხატვრულ-ლიტერატურული ოსტატობის ერთ-ერთი დიდმნიშვნელოვანი საუკლებელი ელემენტია და ლიტერატურის ცნობილი ოსტატები ამავე დროს ენას დიდი ოსტატებიც არიან, მაგრამ ისიც ცნობილია, რომ ისინი **ოსტატობდნენ არა ენობრივი ოსტატობისათვის**, არამედ იმ დიდი ამოცანის შესასრულებლად, რასაც მხატვრულ-სახეობრივი აზროვნების რეალიზაცია ეწოდება.

ზოგიერთი მკვლევარი ოსტატობის ძირითად ბირთვად მიიჩნევს მხატვრულ-გამომსახველობით საშუალებებს, ისეთებს როგორიცაა: ფაბულა, სიუჟეტი, კომპოზიცია და სხვ. ამათ შორის წამყვანად **სიუჟეტს** ასახელებს და საბოლოოდ მხატვრული ოსტატობა სიუჟეტის ოსტატობამდე დაჰყავს. ასეთი შეხედულებისა, მაგალითად, მკვლევარი ა. ელი-აშვიზი, იგი წერს: — „სიუჟეტი ხდება ლიტერატურული ოსტატობის გამოვლენის ძირითად სფეროდ. სიუჟეტთან თავს იყრის ნაწარმოების ყველა ძალი, ყველა კომპონენტი“.5. მეორე წერილში უფრო შეკუმშულად გამოთქვამს ამ აზრს: — „სიუჟეტის პრობლემა ოსტატობის ძირითადი პრობლემაა ლიტერატურაში“.6. მართალია, სიუჟეტი მხატვრული ოსტატობის ერთ-ერთი მთავარი კომპონენტია, მაგრამ იგი მაინც არ არის „ოსტატობის გამოვლენის ძირითადი სფერო“. არამც თუ სიუჟეტი, არამედ ოსტატობის გამოვლენის ძირითად სფეროდ არ ჩაითვლება სიუჟეტზე ისეთი უფრო ფართო და რთული მოვლენა, რასაც კომპოზიციას უწოდებენ. კომპოზიცია, სიუჟეტი, ფაბულა და სხვა გამომსახველობითი საშუალებანი ნაწარმოების ფორმის სფეროს განეკუთვნებიან. მათი ანალიზი პასუხობს კითხვას, თუ როგორ არის გამოხატული შინაარსი. ამიტომ მხატვრულ-

5. А. Эльяшевич, — Герои истинные и мнимые, 1963, стр. 174.
6. «Звезда», 1960, № 9, стр. 180.

ლი ოსტატობის კვლევის შემოფარგულა მარტოდენ „როგორ“-ის ანალიზით, ე. ი. ოსტატობის დაყვანა მხოლოდ გამომსახველობითი საშუალებების განხილვამდე, ფორმალზმის გამოხატულებად უნდა ჩაითვალოს. რასაკვირველია, არც მეორე ცალმხრივობაა მისაღები, როცა ოსტატობის ანალიზს „რა“ — ს ანალიზით, ე. ი. ნაწარმოების შინაარსის — თემისა და იდეის განხილვით ამოწურავენ. ოსტატობის განხილვის ჩაკეტვა მხოლოდ შინაარსის სფეროში ვულგარული სოციალოგიზმია. ჩვენს გაგებით, ამჟამად მთავარი მაინც ის არის, რომ ოსტატობის ანალიზი მხოლოდ გამომსახველობითი საშუალებების განხილვამდე დაჰყავთ. ოსტატობის ამგვარი გაგება ძალზე ზშირად სალექსიკონო განმარტებაში იჩენს ხოლმე თავს. მაგალითად, მოკლე ლექსიკონში ნათქვამია: „მხატვრული ოსტატობა ეს არის ხელოვანის პროფესიონალური უნარი გამოიყენოს ხელოვნების მოცემული დარგის ყველა საშუალება და შესაძლებლობა, რათა შექმნას მხატვრულად სრულყოფილი, მაღალიდეური და ემოციონალური-გამომსახველობითი ნაწარმოები“.⁷

როგორც ჩანს, აქ ოსტატობის არსი დანახულია გამომსახველობითი საშუალებებისა და შესაძლებლობის გამოყენებაში. ეს კი მხოლოდ ფორმის სფეროა.

თუ კი ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობის ძირითადი ბირთვი არ შეიძლება დავინახოთ გამომსახველობითი საშუალებების გამოყენებაში და არც პოეტურ ენაში, მაშინ სად უნდა ვეძიოთ ოსტატობის არსი? იგი უნდა ვეძიოთ იქ, სადაც ძვეს მხატვრული ლიტერატურის სპეციფიკა. ასეთი კი მხოლოდ სახეა. მხოლოდ სახესთან დაკავშირებული დეფინიცია შეიძლება იყოს ოსტატობის კეშმარიტი განსაზღვრება. მაშასადამე, ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობა

ისეთი უნარია, რომლითაც მიიღწევა კონკრეტულ-გრძნობად სახეებში გამხსნავის ობიექტის მხატვრული ჩვენება. ამიტომ ძირითად სწორ განსაზღვრებად მიგვაჩნია ასეთი დეფინიცია: „მწერლის მხატვრულ ოსტატობად უნდა გვესმოდეს მხატვრულ სახეებში ცხოვრების სიმართლის გადმოცემის უნარი“.⁸ ამ განსაზღვრებაში წინ წამოყეულია სწორედ ის, რაც შეადგენს მხატვრული ლიტერატურის განმასხვავებელ ძირითად ნიშან-თვისებას. და მართლაც, მხატვრული ლიტერატურული ოსტატობის განსაზღვრებიდან სახის ცნების გამორიცხვა უოვლად გაუმართლებელია.

მხატვრული ოსტატობის ასეთი ორგანიზებული კავშირი მხატვრულ სახესთან იმით აიხსნება, რომ ხელოვნების, მხატვრული ლიტერატურის საყოველთაოდ აღიარებულ სპეციფიკას სახე წარმოადგენს. აქ ჩვენ მოვიტანთ მხატვრული ლიტერატურის თავისებურების იმ ცნობილ-დეფინიციას, რომელიც გენიალურ ბ. ბელისკის ეკუთვნის და რომელიც მართლად დაურღვეველ განსაზღვრებას წარმოადგენს: — „ფილოსოფოსი სილოგიზმებით მეტყველებს, პოეტი — სახეებითა და სურათებით, ხოლო ორივენი ერთსა და იმავეზე ლაპარაკობენ... ერთი ამტკიცებს, მეორე აჩვენებს, და ორივე არწმუნებს, ოღონდ ერთი ლოგიკური საბუთებით, მეორე კი — სურათებით... მეცნიერებაც და ხელოვნებაც თანაბრად საჭიროა და არც მეცნიერებას შეუძლია ხელოვნების შეცვლა და არც ხელოვნებას მეცნიერებისა“.⁹

აქ სწორად ფორმული რეზუმე მხატვრული ლიტერატურის სპეციფიკა და ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობა სხვა რა შეიძლება იყოს, თუ არა ამ სპეციფიკურის ე. ი. მხატვრული სახის

8. Л. Тимофеев, Н. Венгров, — Краткий словарь литературоведческих терминов, 1963, стр. 81.

9. ბ. ბელისკი, — რჩეული ფილოსოფიური თხზულებანი, 1948, გვ. 693-694.

7. Краткий словарь по эстетике, 1963, стр. 187.

შექმნის უნარი. აქვე იმის შესახებაც უნდა ვთქვათ, რომ სახეობრივია არა მხოლოდ თანამედროვე ლიტერატურა, არამედ ლიტერატურას სახე თავისი წარმოშობის დღიდანვე ახასიათებს. მაგრამ სახის შინაარსი, მისი შექმნის მასალები და გზა, ხერხები ყოველთვის ეპოქის თავისებურებით იყო განსაზღვრული ისტორიული განვითარების საფეხურის მიხედვით. აკაკი წერეთელი რეალისტი მწერალია და ამიტომ ჩვენ უფრო ვრცლად უნდა ვთქვათ რეალისტური ტიპური სახეების შექმნის დროს მოქმედ ოსტატობაზე.

რეალისტურ-მხატვრულ ლიტერატურაში მთავარი მაინც ტიპური სახის შექმნაა. ტიპურობა, „ტიპიზმი... ავტორის საგერბო ბეჭედი. ჭეშმარიტი ნიჭის მიერ დახატული ყოველი პიროვნება ტიპია, და ყოველი ტიპი მკითხველისათვის, უცნობი-ნაცნობია“, — ამბობს ბესარიონ ბელისკი. ეს ტიპური სახეებია, რომ იწვევენ ადამიანის სულის აღზრდას.

მხატვრული ლიტერატურის ისტორიული განვითარების ვრცელ მინდორზე მოჩანან დიდი ეთიკური გორაკები, ზნეობრივი იალბუხები, მორალური მონღანები და ტიანწანები. ესენია: სიყვარულის გამო ველად გაჭრილი ტარიელი, თვალდათხრილი თიდიშოსი, მონიხითიუ მეფისტყველი და ვერაგი იავო, ქმრის ერთგული პენელობა, ოთარაანთ ქვრივი, რომელიც შთაგვაგონებს პატიოსანი შრომის იდეას. მშრომელი გლეხის საწნახელში ჩამდგარი აკაკის გორგასალი, კუნტემისაგან განწამები დავით სეშარი. მოჩანს ჩონჩხად ქცეული სპირიდონ მცირიშვილი, რომელმაც მოჰკლა ბოროტი ტარიელი და თავისი ტანჯული სახით უსამართლობის წინააღმდეგ გამართული ბრძოლის იდეა შთაგვაგონა. მუდამ გვახსოვს მუხის ტოტზე ჩამოკიდებული წოწოლა, რომლის დანაშაული ვაჟამ ესთეტიკურად ცამდე აზიდა ადამიანთა დასანახავად და გასაფრთხილებლად. ჩვენ გვხიბლავს ვაჟას გაბედული კოდალა, რომელმაც არწივს

უთხრა: — შენ მეფობა ვინ მოგცა, ჩვენი როდის ამოგირჩიეთო. (ვაჟა-ფშაველა — „ჩიკვათა ქორწილი“), „თავზე ხელაღებული, გადარეული, შეუპოვარი და მღვრიე თერგი“. (ი. ჭავჭავაძე — „მგზავრის წერილები“), რომელიც ტიპური სახეა „ადამიანის გაღვიძებული ცხოვრებისა“ და სხვა მრავალი სახე-ტიპი, რომელთა ამომწურავი ჩამოთვლა შეუძლებელია. როგორც ჩანს, ტიპური სახის ფორმაში შეიძლება მოგვევლინოს ადამიანი, ცხოველი, ფრინველი, მცენარე, მდინარე, ყველაფერი — სულიერი და უსული. ასეთი ტიპური სახეების შექმნაა მთავარი რეალისტურ მხატვრულ ლიტერატურაში, რაც მხოლოდ მხატვრული განზოგადებით, ტიპიზაციის საშუალებით მიიღწევა. ყველაფერი ამ პროცესს ემორჩილება. პოეტური ენა, სიუჟეტი, ფაბულა, რითმა და სხვა მხოლოდ სახეების შექმნას ემსახურებიან მხატვრულ ლიტერატურაში.

მაშასადამე, ხელოვნებაში, მხატვრულ ლიტერატურაში მთავარია სახე და ამიტომ დაბეჭდითი შეიძლება ითქვას, რომ საერთოდ სახისა და კერძოდ რეალისტური ტიპური სახის შექმნის ოსტატობა ლიტერატურულ-მხატვრული ოსტატობის სული და გულია, მისი ძირითადი ბირთვია.

4

უდაოდ სწორია დებულება, რომ ოსტატობის ცნება მოიცავს შინაარსისა და ფორმის ურთიერთობას, მათ მთლიანობას, ერთიანობას, კერძოდ, შინაარსისაღმი ფორმის მიმართების სფეროს, იმას, თუ როგორ განხორციელდა შინაარსი ფორმაში. სხვაგვარად: რა იყო აღებული ნაწარმოების შინაარსად და როგორ განხორციელდა იგი შესაბამის ფორმაში. როგორც კი გაითიშება „რა“ და „როგორ“, მაშინვე ოსტატობა ქრება. მაგრამ მათი მიმართება და ერთიანობაც არ ამოსწურავს ოსტატობის არსს.

თუ დავუშვებთ, რომ ამოსწურავს, მაშინ შემოქმედების აქტისა და ოსტატობის ცნებები ერთმანეთს დაემთხვეოდა და მათ შორის განსხვავება გაქრებოდა.

ნამდვილად კი ასე არ არის. მართალია, ოსტატობა თავისი ამოქმედების კულმინაციას შემოქმედების აქტში აღწევს, ე. ი. ნაწარმოების უშუალოდ წერის პროცესში, მაგრამ ცნობილია, რომ შემოქმედების აქტი და შემოქმედების პროცესი არ არის იდენტური მოვლენა. შემოქმედების პროცესი უფრო ხანგრძლივი და მრავლისმომცველი საქმიანობაა, ხოლო შემოქმედების აქტი კი მისი დამავიჯრევიანებელია, სადაც უშუალოდ ხორციელდება შინაარსის გაფორმება. და თუ ოსტატობის ცნებას მხოლოდ ამ დამავიჯრევიანებელი აქტით შემოვფარვლავთ, მაშინ ოსტატობის ცნების გარეთ დარჩებოდა ის რთული პროცესი, რომელიც ამზადებს ამ დამავიჯრევიანებელ აქტს. ამიტომ უფრო უნდა გაფართოვდეს ოსტატობის ცნება და გარკვევით ითქვას, რომ ოსტატობა სჭირდება ნაწარმოების როგორც შინაარსს, ისე მის ფორმას და არა მხოლოდ შინაარსის გაფორმებას.

ამ ბოლო დროს ლიტერატურის თეორიაში ნათლად გამოიკვეთა ისეთი სწორი თვალსაზრისი, რომელსაც აუცილებელ მოვლენად მიაჩნია მსჯელობა ნაწარმოების როგორც შინაარსის, ისე ფორმის ოსტატობაზე, რადგან ოსტატობა სჭირდება ნაწარმოების ყველა ელემენტს, რომ არ შეიძლება ოსტატობის დაყვანა მხოლოდ მის რომელიმე მომენტამდე. შეიძლება ოსტატობის ძირითადი ბირთვის გამოყოფა, მაგრამ ამ ბირთვის რეალიზაცია მოითხოვს ყველა ელემენტის ამოძრავებას, ამიტომ ოსტატობა არ შეიძლება გამოვითქვით შემოქმედების სხვა ელემენტებისაგან. მეკვლიარ ზ. ბურსოვის აზრით, ოსტატობა „არ შეიძლება გავუტოლოთ ცალკეულ ხერხს, ჩვევას, გაწაფვას და სხვ.“ ოსტატობა ეს არის „საქმის მიზნის სრულყოფილი გაგება; შესაქმნელი საგნის დანიშნულების სრული და ზუსტი გრძნობა“. ეს არის სრულყოფილი გაგება და გრძნობა იმ მასალისა, რომლისგანაც საგანი იქმნება. ეს არის, აგრეთვე შრომის იარაღების სრულყოფილი ფლობაც“ (იხ. ავტორის მითითებული ნაშრომი, გვ. 5). ავტორის დასკვნით: „ოსტატობა არ არის არც მიზანი, არც შინაარსი, არც საგანი, არც ფორმა, არამედ სრულყოფილი ფლობა მიზნისა, შინაარსისა, საგნისა და ფორმისა“ (გვ. 6). ეს დასკვნა ეხება ყველა დარგის ოსტატობას, და მათ შორის მხატვრულ ლიტერატურასაც, რადგან ნაწარმოების დაწერა მწერლის სპეციფიკური შრომაა, რომელიც მრავალ ელემენტსა და მომენტს მოიცავს.

იმ შეხედულების მტკიცე დამცველი, რომელიც ოსტატობის ცნებას არ კეტავს მხოლოდ ფორმის, შესრულების ტექნიკის სფეროში, არის ხელოვნების გამოჩენილი თეორეტიკოსი გ. ნედოშვინი. თავის ცნობილ წიგნში „ხელოვნების თეორიის ნარკვევები“, იგი წერს: — „ხელოვნის ათვისება ძალზე მნიშვნელოვანია. ხელობის გარეშე არ არსებობს საერთოდ არაეითარი ხელოვნება და თუ ხელოვანი არ არის ოსტატი თავისი საქმის ტექნიკის ფლობის თვალსაზრისით, მაშინ იგი, თუ გინდ ბუნებით დიდად დაჯილდოებული მხატვარი იყოს, მაინც ვერ შესძლებს თავისი ჩანაფიქრის განხორციელებას“.¹⁰ ხელობის ფლობას ავტორი უწოდებს ოსტატობას ამ სიტყვის ვიწრო გაგებით, მაგრამ „ოსტატობის ცნება გაცილებით უფრო ფართოა“. ამ გაგებით ოსტატობის ცნებაში შევა „ცხოვრების დაკვირვების უნარიც, იმის უნარიც, რომ ჩაწვდეს მასში მთავარს, არსებითს და დამახასიათებელს“.

(იქვე, გვ. 302). ამ ნათლად გამოთქმულ აზრს იზიარებს ცნობილი ესთეტიკოსი გ. ვანსლოვი. და თავის მხრივ კიდევ უმატებს: — „არ შეიძლება ოსტატობა ვაღაწიოთ რაღაც ყოვლისმომცველ კატეგორიად, რომელიც თითქმის თავის თავში შეიცავდეს და იმორჩილებდეს ესთეტიკის ყველა სხვა ცნებას, მაგრამ არც ისაა სწორი, რომ ოსტატობის ცნება მოვწყვიტოთ ხელოვნების შინაარსის საკითხებს და დავიყვანოთ იგი მხოლოდ ფორმამდე

10. Г. Недошивин, — Очерки теории искусства, 1953, стр. 294-295.

და ტექნიკამდეც... არ შეიძლება ოსტატობის დაყვანა მხოლოდ ფორმალურ უნარამდე, ტექნიკამდე.¹¹

მაშასადამე, ოსტატობის ცნება არ შემოიფარგლება იმით, თითქოს მისი საშუალებით სწარმოებდეს მხოლოდ შინაარსის გამოხატვა სათანადო ფორმაში, ე. ი. თითქოს მხოლოდ ფორმა იყოს ოსტატობის სფერო. ნამდვილად კი საქმე ცოტა სხვაანაირადაა.

„საიდან იწყება მწერლის „ოსტატობა?“ ენიდან, სტილიდან, სიტუტიდან? ან, შეიძლება, ინტონაციის ძებნიდან? არა. გაცილებით ადრე: ოსტატობა იწყება ცხოვრების ცოდნიდან, მწერლის უნარიდან **დაინახოს ცხოვრება** და გაიგოს ის. თავის დროზე გორკი ხაზს უსვამდა, რომ სამწერლო ოსტატობა ყალიბდება ორი მხარისაგან: უნარებისაგან „ლაფანი აძრო“ და „ქალამანი ამოსხა“. ჩვენს დღევანდელ კრიტიკაში ოსტატობა ხშირად ესმით მხოლოდ როგორც მეორე ამ ორი მხრიდან: მაშინ როდესაც, ვერავითარ „ქალამანს“ ვერ ამოსხამ, თუ „ლაფანი“ არ გექნება, ან თუ „ლაფანი“ იქნება ცუდი, მაშინ ქალამანიც უმნიშვნელო გამოვა. მწერლის ოსტატობა ყალიბდება დაკვირვების, შედარების, განზოგადების უნარიდან, იმის ცოდნიდან, რომ ერთეულში, ინდივიდუალურში დაინახო საზოგადოებრივი, ტიპური“.¹² აქ ყველაფერი შესანიშნავად არის თქმული. გაფართოებულია ოსტატობის ცნების შინაარსი. სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის გარემოება, რომ ჟურნალ „ვოპროსი ლიტერატურის“ რედაქციამ შემოიღო განყოფილება „**მწერლის ოსტატობა**“. უწინ ამ განყოფილებას „**ლიტერატურულ სწავლებას**“ უწოდებდა, რაც, უდავოდ, ვიწროდ შემოფარგლავდა ოსტატობის ცნებას. ახალი განყოფილება „მწერლის ოსტატობა“ კი მოიცავს ისეთ

მასალებს, რომლებიც ეხებიან არა მარტო შინაარსის ფორმაში გადმოცემის — სიტუტირის, ფაბულის, რითმის, პოეტური ენის ანალიზის საკითხებს, არამედ იმგვარ მასალებსაც მოიცავენ, როგორიცაა: მწერლის ცხოვრების გზა, აქტიური საზოგადოებრივი საქმიანობა, შემოქმედებითი მასალების მოპოვება, მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობის ათვისება და სხვა მრავალი, რომლებიც გვიჩვენებენ მწერლის ოსტატობას, თუ როგორ „აძრობდა ლაფანს“ ცხოვრებას. სწორედ ამ ერთ-ერთი მთავარი ელემენტის ანალიზი აკლია ზოგიერთ წიგნს, რომლებიც აშუქებენ მწერლების ლიტერატურულ-მხატვრულ ოსტატობას. არსებითად ისინი მთავარ ყურადღებას ფორმის ანალიზს აქცევენ და ამდენად „ქალამნის ამოსხმის“ სფეროში რჩებიან. ეს გარემოება კი სწორედ იმით არის გამოწვეული, რომ მათში მხატვრული ოსტატობა გაგებულია ვიწროდ, ცალმხრივად, როგორც ლიტერატურის ყველა საშუალებისა და შესაძლებლობის გამოყენება სრულყოფილი ნაწარმოების შესაქმნელად. ნამდვილად კი სრულყოფილი ნაწარმოების შესაქმნელად აუცილებელია მწერალი ფლობდეს ცხოვრების „ლაფანის აძრობის“ ოსტატობას, რომელიც შინაარსის სფეროში ოსტატობასაც გულისხმობს.

ვლადიმერ პეტროვიმ მწერლის მხატვრული ოსტატობის ანალიზის შესახებ და გამოვეყენე რა მის სხვადასხვა მხარეებს, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ოსტატობის ეს ელემენტები არსებობენ ცალ-ცალკე, იზოლირებულად, დამოუკიდებლად, ერთმანეთისაგან მოწყვეტილად. პირიქით, ისინი ერთმანეთთან მჭიდროდ არიან დაკავშირებულნი და ორგანულ მთლიანობას წარმოადგენენ.

ამ დებულების ნათელ დემონსტრაციას წარმოადგენს ყოველი ნიჭიერი მწერლის შემოქმედებითი პრაქტიკა და მათ შორის აკაკი წერეთლის შემოქმედებაც, მისი მხატვრული ოსტატობა, და აკაკის თეორიული შეხედულება მხატვრულ ოსტატობაზე.

11. В. Ванслов, — Содержание и форма в искусстве, 1956, стр. 145.

12. Жизнь — источник творчества. «Вопросы литературы» 1963, № 5, стр. 93.

სხვა მწერლების მსგავსად, აკაკი წერეთელს გააჩნია ლიტერატურულ-თეორიული შეხედულებანი ლიტერატურისა და ხელოვნების საზოგადოებრივი როლის, მწერლის მოვალეობის, მხატვრული ლიტერატურის სპეციფიკის, ტიპიზაციის, მხატვრული ოსტატობისა და სხვათა შესახებ. ცალკე გამოყოფთ აკაკის აზრებს ოსტატობაზე.

აკაკის პუბლიცისტური და ლიტერატურულ-კრიტიკული ნაწერები მნიშვნელოვან მასალას შეიცავენ. ამ მასალებში აკაკი ზოგან პირდაპირ ასახელებს სიტყვა „ოსტატობას“, ალაგ-ალაგ ამ სიტყვის სინონიმებს იყენებს, ზოგჯერ კი ოსტატობას გულისხმობს და ამ ტერმინს უშუალოდ არ ასხენებს.

აკაკი თავის ნაწერებში გულისხმობს, რომ ქართულ ენაში ზოგჯერ სიტყვა „ოსტატი“ ეშმაკს, გაიძვერა და მოხერხებულ კაცსაც ნიშნავსო. „ჩვენ წინაპრებს, — წერს აკაკი, — სხვა ბევრ კარგ თვისებასთან ერთად ერთი კარგი ისიცაა ჰქონდათ, რომ სწავლა-განათლებას ჰქონდნენ თვალით უყურებდნენ. არც ერთს ასაბრეზზე არაფერ მოღვაწეს ისეთ პატივს არა სცემდნენ და არ აფასებდნენ, როგორც მათ, ვისაც ხელში მათი შვილის ხორციელსულიერი აღზრდა იყო: იმათ უწოდებდნენ სასოებათ, მოძღვრებათ! დღეს კი გარემოებამ ისე მოიტანა, რომ სიტყვა მოძღვარი აღარ გვესმის და ჩვენის შვილების აღმზრდელთა მასწავლებლებს, „ოსტატებს“ ვეძახით, მაშინ როდესაც ქართულის ლექსით „ოსტატი“ გაიძვერას, მოხერხებულს და პირადობის მიმდევარ კაცსაც ნიშნავს! ამ გვარი ოსტატების რიცხვი დღეს მრავალია ჩვენში“. (ტ. XIII, გვ. 113-114. ხაზგასმა ჩვენია. — ა. ჩ.).

ოსტატის ანალოგიური გაგება მოცემული მეორე ადგილას, სადაც ლაპარაკია ბ. ლოლობერიძის შესახებ (ტ. XII, გვ. 171). თუ ოსტატი გაიძვერა, ეშმაკ კაცსაც ნიშნავს, აქედან ცხადია, რომ „ოსტატობა“ რაიმეს მოხერხებულად, ეშმა-

კურად კეთების უნარსაც აღნიშნავს. მართლაც, ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში ნათქვამია: „ოსტატობა (გადატ.) მოხერხება, ეშმაკობა“, „ოსტატურად — მოხერხებულად, მარჯვედ, ეშმაკურად“. (ტ. V, გვ. 74). ამგვარი გადართანითი მნიშვნელობით ოსტატობა „ვეფხისტყაოსანშიც“ გვხვდება. თუ აქ გვეხსენებთ აკაკის გულისწუხილს, რომ სამწუხაროდ ზოგჯერ სიტყვა ოსტატობა გაიძვერობას, ეშმაკობას და მოხერხებულობასაც აღნიშნავსო, შეიძლება დავსვათ საკითხი: თუ შეიძლება ბოროტი საქმე ოსტატურად შესრულდეს და მის გამკეთებელს ოსტატი ეწოდოს. თუ ცუდი საქმის მკეთებელსაც ოსტატს ვუწოდებთ, მაშინ ასე გამოდის, რომ ოსტატობის განსაზღვრის დროს მნიშვნელობა არ ჰქონია იმას, თუ რა საქმეს აკეთებს ადამიანი, მართლაც. შევხედვით ისეთ აზრს, რომელიც ოსტატობას არ უკავშირებს შესასრულებელი საქმის შინაარსს. ე. ი. ოსტატობად მიაჩნიათ სრულყოფილი ფლობა თავისი საქმისა, მიუხედავად იმისა „როგორიც არ უნდა იყოს ის“. მაშასადამე, ოსტატობა გულისხმობს საქმის სრულყოფილად ფლობას, ხოლო თვით საქმე სულერთია როგორიც არ უნდა იყოს: ცუდი საქმის მკეთებელს ოსტატი ეწოდება, ცუდი და საზოგადოარო საქმის კეთებაც ოსტატობაა.

აკაკის გულისწერობა და სინანული იმის გამო, რომ ოსტატი „ეშმაკს, გაიძვერას, მოხერხებულ კაცსაც ნიშნავსო“, გვაძლევს მითითებას, რომ გარკვევით ითქვას: ოსტატობა იმაზედაც არის დამოკიდებული თუ რა საქმე კეთდება. ე. ი. მთავარია არა მხოლოდ ის, თუ როგორ კეთდება (კარგად თუ სრულყოფილად), არამედ ისიც მნიშვნელოვანია, რა საქმე კეთდება. ოსტატობა მხოლოდ კარგი და სასარგებლო საქმის გაკეთებას უკავშირდება. ბანდიტური, ყაჩაღური, მძარცველური საქმის კეთებას არ შეიძლება ოსტატობა ეწოდოს და მათი მკეთებელი პიროვნება არ არის ოსტატი და არც შეიძლება ოსტატად იწოდებოდეს ასეთმა დებულებამ შეიძლება დავა-

გამოიწვიოს და ამიტომ უფრო ვრცლად შეეჩერდებით ამ საკითხზე.

ერთი შეხედვით მართლაც არსებობენ ცუდი საქმის „ოსტატურად“ შემსრულებლები. ასეთია, მაგალითად, შექსპირის „ოტელოს“ პერსონაჟი იაგო. მან ხომ ვერაგული გეგმა შეადგინა და ოსტატურად განახორციელა. მაშასადამე, იგი ცუდი საქმის ოსტატურად მკეთებელია, მაგრამ ისიც ხომ ცნობილია, რომ არ არსებობს ცუდი მაგიდის გაკეთების ოსტატობა. ვინც ცუდ მაგიდას აკეთებს, იგი ფინაჩია და არა ოსტატი. ცუდი ნივთის მკეთებლის ოსტატობაზე არ ლაპარაკობენ, რატომ ხდება ასე?

საქმე ის არის, რომ ამ შემთხვევაში ორ განსხვავებულ სფეროსთან გვაქვს საქმე: პირველ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ხელოვნების ფაქტთან და ამიტომ უნდა ვილაპარაკოთ არა იაგოს ოსტატობის შესახებ, არამედ შექსპირის ოსტატობაზე. შექსპირი „ოტელოში“ იაგოს ცუდი საქმეების ამსახველია, ცუდი საქმე იაგომ გააკეთა, ხოლო შექსპირმა იგი ოსტატურად გამოსახა. ამ შემთხვევაში შექსპირი **ასახვის გამოა ოსტატი**. ცუდი მაგიდის გაკეთების დროს ასახვასთან კი არ გვაქვს საქმე, არამედ თვით ცუდი საგნის შექმნასთან, აქ კი ხელოსანი **ცუდი ნივთის შექმნის გამოა ფინაჩი**.

მაშასადამე, იაგოს საქმეების სრულყოფილად ასახვამ გვიჩვენა შექსპირის ოსტატობა, მაგრამ თვითონ იაგო თუ არის ცუდი საქმის ოსტატი და საერთოდ შეიძლება თუ არა ცუდი საქმე ოსტატურად შესრულდეს? თითქმის შესაძლებელი უნდა იყოს, რადგან იაგომ ისე შენიღბა თავისი ვერაგობა, ისე დახლართა საქმე, რომ აღძრა მძაფრი ეჭვები ოტელოში, დეზდემონა მოახრჩობინა და ამით თავისი ვერაგული ზრახვები ოსტატურად განახორციელა. ეს თითქმის ასეა, მაგრამ ამ შემთხვევაში ხომ არ აჯობებდა სიტყვა „ოსტატობის“ ნაცვლად სხვა სიტყვა გამოგვეყენებინა? ამას ისიც გვაფიქრებინებს, რომ ოსტატობა რაღაცნაირად მაინც მარადიულს, ხანგრძლივს, გამძლეს უკავშირდება. არ-

ცერთ ვერაგულ საქმეს ხანგრძლივად სტეობა არ უწერია. იგი ხანმოკლე და წარმატება. ბოროტება და ვერაგობა უძლეური და მხილვადია, სულერთია რა სფეროშიც არ უნდა ხდებოდეს. იაგო რომ ოსტატი ყოფილიყო, მისი საქმე არ დაინგროდა, მისი მზაკრობა არ გამომქლავნდებოდა. გენიალურმა შექსპირმა საბოლოოდ იგი ამხილა და ამით გვიჩვენა, რომ იაგო ოსტატი კი არ არის, არამედ ცუდი **საქმის მოხერხებულად**, ეშმაკურად შემსრულებელია. და საერთოდ ცუდი საქმე ოსტატურად კი არ სრულდება, არამედ ეშმაკურად, მოხერხებულად. ამიტომ ჩვენი აზრით, სიტყვა „ოსტატობის“ ბრჭყალებში ჩასმას აჯობებს სულ ამოღებული იქნას ამგვარ კონტექსტში გამოთქმა „ოსტატობა“ და შეიცვალოს იგი სიტყვით „მოხერხებულობა“. მით უმეტეს ასე უნდა მოვიქცეთ იმის გამოც, რომ როგორც აღვნიშნეთ, სიტყვა ოსტატობა გადატანითი მნიშვნელობით ეშმაკობასა და მოხერხებულობასაც ნიშნავს. ასეთია პირველი დასკვნა, რაც გამოდინარეობს აკაკის შენიშვნიდან სიტყვა **ოსტატის** გამოყენების შესახებ.

აკაკის გაგებით **ოსტატობის დროს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმ მასალას, რომელსაც ოსტატი პროდუქტის შესაქმნელად იყენებს**. რაგინდ დიდი ოსტატი არ უნდა იყოს პიროვნება, მისი მუშაობა უნაყოფო იქნება, თუ ვერ შეარჩია პროდუქციისათვის საჭირო აუცილებელი მასალა. „ადვილად შესაძლებელია, — ამბობს აკაკი, — ერთნაირი ნივთი და ხელოვნებით, ერთნაირის შრომით და ძალით იმუშაოს ორმა: მაგალითად, ერთმა რძე დღვებოს და მეორემ კი წყალი; პირველს კარაქი გამოუვა და მეორეს კი არაფერი“ (ტ. XII, 34). ამ კონტექსტში „ხელოვნებით“ მხოლოდ ოსტატობას ნიშნავს და, როგორც აკაკი ამბობს, ამ ხელოვნება-ოსტატობის წარმატება, მისი შედეგიანობა, თურმე, იმაზე ყოფილა დამოკიდებული, თუ რას იყენებს იგი თავის მასალად. მიდგომას ხერხს მასალა განსაზღვრავს: **დღვება** რძეს

უნდა და არა წყალს. ამ შემთხვევაში, დღეება, როგორც მასალის დამუშავების წესი, რძის თვისებებით განისაზღვრება, რადგან მხოლოდ ამ წესით მიიღება მისგან კარაქი. წყალი რომ დღებო, კარაქს ვერ მივიღებთ, რადგან იგი არ შეიცავს საკარაქე მასალას. აკაკის ეს შესანიშნავი მაგალითი თავისი არსებით მიმართულია ფორმალზმის წინააღმდეგ, რომელსაც ხელოვნება ხერხების ჯამად მიაჩნია. ნამდვილად კი მასალის დამუშავების წესი და ხერხი არ შეიძლება გულგრილი იყოს თვითონ მასალისადმი და იდეური შინაარსისადმი, რომლის განხორციელებასაც ოსტატი ისახავს.

მასალა და ოსტატობა განუყრელია. აი ის მნიშვნელოვანი დებულება, რაც გამომდინარეობს ზემონათქვამიდან. ამ დებულებას კიდევ უფრო ამაგრებს აკაკის შემდეგი აზრი: — „თუ კაცს ხელობა არ ეცოდინება, ქვეყნის მასალაც რომ შეაგროვოს, რას არგებს, რას ააშენებს? და აგრეთვე უწარჩინებულესი ხუროთმოძღვარიც რომ იყოს, უმასალოთ რას გააკეთებს? (ტ. VIII, გვ. 116). აქ ყველაფერი ისე ნათლად არის თქმული, რომ შემდგომ კომენტარებს აღარ საჭიროებს.

აკაკის გაგებით, ოსტატობა არა მარტო მასალასთან არის დაკავშირებული, არამედ ამ მასალის დამუშავების იარაღებთანაც, მის ტექნიკურ საშუალებებთანაც.

ეს დასკვნა გამომდინარეობს აკაკის შემდეგი მაგალითიდან: „ერთხელ თურმე, მ. ვორონცოვმა მოიწვია მთელითა წარმონაღებლები და გასცა განკარგულება მათთვის ეჩვენებინათ ქალაქ თბილისის ღირსშესანიშნაობანი. სტუმრებმა დიდი ინტერესით დაათვალიერეს ნაჩვენები საგნები, მაგრამ ყოველგვარი გაკვირვების გარეშე. იმავე სტუმრებმა ბაზარში წახეს თერძები, ძალზე გაუკვირდათ მათი მუშაობის თავისებურება და თქვეს: — „ალაჰ, ალაჰ, რა ოსტატურად ფლობენ ისინი ნემსებს! და როგორი სიძარღით არხევენ თითებს! მაგრამ რა იქნებოდა, რომ ამ ჯანმრთელ ბრგე ახალგაზრდებს

ნემსების სანაცვლოდ ხელში აეღოთ ხაწალი და ხმალი?! ოჰ, მოჰმედო, ისინი დაიპყრობდნენ მთელ ქვეყანას. რა არ სცადეს გამყოლებმა, მაგრამ ვერაფრით ვერ დაარწმუნეს ეს ბუნების შვილები, რომ თერძები მხოლოდ მაშინ არიან მარჯვე ოსტატები, როცა მათ ხელში ნემსი აქვთ და რომ საკმარისია შეუცვალოთ ეს პატარა იარაღები, და მათ ხელები ჩამოუყარდებათ“. (ტ. XV, გვ. 363). მაშასადამე, ოსტატობა დამოკიდებული ყოფილა მასალაზე, ამ მასალისადმი მიღვთობის წესსა და იარაღებზე. ზემონათქვამის საფუძველზე ირკვევა, რომ აკაკის გაგებით ოსტატობა იმ სპეციფიკურის შექმნის უნარია, რაც შესაქმნელი მოვლენის, საქმისა თუ ნივთისათვის არის დამახასიათებელი.

ეს დებულება ნათლად გამომდინარეობს აკაკის შემდეგი ნათქვამიდან: — „ჩვენი ქართული მწერლობის ნაკლი ის არის საზოგადო, რომ კრიტიკოსები არა გვყავს და კრიტიკა არა გვაქვს. ყველას ის მიაჩნია საყოველთაოდ კარგად, რაც თვითონ პირადათ მოსწონს და იმასა დებს წუნს, რაც არ ეტაშნიცება. ერთხელვე საზოგადო გადაჭრილი კანონით არავინ ხელმძღვანელობს. ვის არ გაუგონია ჩვენში ამ გვარი სიტყვები: „რა გუყოთ, რომ უსწავლელი ვარ და თვითონ წერა არ შემძლია? განა მაგიტომ ვერ გავარჩევ ნაწერსო?! მზარეული არა ვარ, მაგრამ საწემლს კი შევატყუო კარგია თუ ცუდიო“.

ეს შემცდარი აზრია. კაცი ყოველთვის ერთ გუნებაზე არ დგას, რომ მისმა შეხებამ ყოველთვის ერთნაირი სისწორით ამხილოს. ერთი და იგივე შეტყამალი, სხვა და სხვა დროს შეიძლება სულ სხვა და სხვა ნაირათ ეჩვენოს, მაგალითად, როცა სიცხე აქვს აღამიანს, მაშინ ტბილიც კი ემწარება პირში. ნამდვილი გარჩევა კი მხოლოდ იმას შეუძლია, რომელიც მარტო თავის საკუთარ გემოს კი არ უჯერებს, იცის კიდევაც კანონი, თუ როგორ უნდა მომზადდეს ესა თუ ის შეტყამანი და ახსნას: რა და რა მასალაა საჭირო და რა მოს-

ვლიათ მეტი ან ნაკლები შეკავშირისა და
შეზავების დროს. და თუ ეს ასეა, მაშ
რად უნდა ვთქვათ იმათზე, რომელთაც
ხელოვნებაც კუჭის გზით უნდათ წაიყვა-
ნონ? (ტ. XIII, 353—354. ხაზგასმა ჩვე-
ნია — ა. ჩ.).

მაშასადამე, ადამიანი ოსტატი მაშინ
არის თუ მან იცის „როგორ უნდა მომ-
ზადდეს ესა თუ ის შეჭამანდი“. ხოლო
თუ როგორი წესი უნდა იქნას გამოყე-
ნებული მის მოსამზადებლად, ეს დამო-
კიდებულია იმ პროდუქტის თავისებუ-
ლებაზე, რაც მზადდება. როგორც ზე-
ვითაა აღნიშნული, მართლაც, ოსტატობა
იმ სპეციფიკურის რეალიზაციის უნა-

რია, რაც შესაქმნელისათვისაა დამახასია-
ათებელი. ასეთივე შეხედულებისაა აკა-
კი წერეთელი და თავისი მოხდენილი კო-
ნკრეტული მასალებით ღრმად ასაბუ-
თებს მას.

საერთოდ, აკაკი თავის დროის პროვ-
რესული ესთეტიკური აზროვნების დო-
ნეზე დგას და რამდენადმე წინ ეწევა
მას. ამის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაჩვე-
ნებელი ისიცაა, რომ ღრმად გაიაზრა
ოსტატობის არსი, შეავსო და დააზუსტა
მისი ცნება.

ამიტომაც, რომ ოსტატობაზე აკაკის
შეხედულება ცალკე თავად არ გამოგვი-
ვგია, არამედ საერთოდ ოსტატობის დე-
ფინიციის სფეროში მოვაქციეთ.

პეპელ ნახვლიშვილი

გალაკტიონ ტაბიძე ნიკოლოზ ბარათაშვილის შესახებ

ქართული საბჭოთა პოეზიის კლასიკოსი გალაკტიონ ტაბიძე, არა მარტო ლექსის ჯადოქარი იყო, არამედ დიდი მოაზროვნე, ფილოსოფოსი და ქართული კლასიკური პოეზიის უანგარო დამფასებელი.

ეს დებულება ურყევი გახდა მას შემდეგ, რაც გ. ტაბიძე მკითხველი საზოგადოების წინაშე თავისი მდიდარი არქივით წარსდგა. საარქივო ჩანაწერები ცხადყოფენ, რომ მაშინ, როდესაც ლიტერატურული წრეები დაუნდობლად დევნიდნენ ქართული კლასიკური ლიტერატურის შედევრებს, გ. ტაბიძე ერთ-ერთი პირველი იცავდა ქართული ლიტერატურის მდიდარ ტრადიციებს და ქართველი კლასიკოსების შემოქმედებას აღიქვამდა, როგორც დაკვირვებული მოაზროვნე.

მე-19 საუკუნის მრავალ მოჭირნახულე მწერალთა შორის გ. ტაბიძე გამოყოფს ოთხ მწერალს: ნიკოლოზ ბარათაშვილს, ილია ჭავჭავაძეს, აკაკი წერეთელსა და ვაჟა-ფშაველას. პოეტი მათ თავკაცებად თვლის, რომლებმაც ათვისეს მრავალსაუკუნოვანი ქართული ლიტერატურის ფასდაუდებელი ტრადიციები, კრიტიკულად გაიზიარეს კულტურის ის საგანძური, რომელიც შეუქმნია ადამიანის გონებას საუკუნეების მანძილზე.

„ბარათაშვილს და
ვაჟას,
წერეთელს,

ჭავეჭავაძეს,
სურთ დამიჭირონ მხარი, —
მათ მარადისი ხსოვნა,
მათ დიდება და
ვაშა“¹.

ამბობს პოეტი ლექსში, „ო, ნანა, ნანა, ნანა“. ვინ მოთვლის, რამდენი მშვენიერი საგალობელი მიუძღვნა მათ, ვინც შოთა რუსთაველთან და დავით გურამიშვილთან ერთად სალოცავ წინაპრებად მიიჩნდა.

გალაკტიონი განსაკუთრებულ ყურადღებას იჩენს ნ. ბარათაშვილისადმი, რაც გამოიხატა პოეტის როგორც ლირიკულ ქმნილებებში, ისე კრიტიკულ ჩანაწერებში.

ნ. ბარათაშვილი გალაკტიონისათვის რუსთაველის მსგავსად, ღვთაებრივი შთაგონების წყარო იყო. პოეტისათვის „მერანი“, მარადმთიებელი პოეტური მუხის სინონიმია, რომელიც ჯადოქრული ძალით მოქმედებს ადამიანის ემოციურ გრძნობებზე. ლექსი „ბარათაშვილი“ მძაფრად ავლენს გ. ტაბიძის სულიერ დამოკიდებულებასა და ნათესაობას ნ. ბარათაშვილთან. პოეტის ლირიკული „მე“ იუწყება, რომ ნ. ბარათაშვილი იყო მისი პოეზიის თავანჯარა წყარო, გენიოსი პოეტის სამუმი გრილვს ახალგაზრდა მგოსნის გულში:

1. საქ. სახ. მუზეუმი. გ. ტაბიძის ფონდი, 021371-3-4.

„ვდგევარ და გულთან მიბყრია ქნარი,
ვითარ ვრცელია შუალამის
ჟამთა სიალე!

გრილებს ქარი,
უსაფრთხი თანა მოხეტიალე —
და განწირული აქლერებით
ჟღერს ჩემი ქნარი,
ვდგევარ და გულთან მიბყრია ქნარი.
ბარათაშვილი გადმოვსცქერი
მშობლიურ არეს...

ოჰ, სად, სად არი
სატრფო ან მოძმე და მეგობარი?
და განწირული აქლერებით
ჟღერს ჩემი ქნარი“.

და იმედოვნებს, რომ არა მარტო ახ-
ლა, არამედ მომავალშიც, დიდი წინამორ-
ბედის „მერანი“ იქნება პოეტის თავგან-
წირული მეგზური:

„ვდგევარ და გულთან
მიბყრია ქნარი.
რაკი ლალი ხარ,
საქართველოვ,
ზეცამან იცის —
შევიძლებ მკვდარი,
მშვიდობიანად
ატანას მიწის!
და მომავალის
აქლერებით
ჟღერს ჩემი ქნარი.

ვდგევარ და გულთან მიბყრია ქნარი,
მე სისხლით ვწვრდი,
გულის სისხლით
და არა მელნით
აწ ლანდალ მდგარი,
აწ ფერფლი, როსმე
მიმქრალი მერნით...
და იღუმალი
აქლერებით
ჟღერს ჩემი ქნარი“.

ნ. ბარათაშვილის პოეზიის შესახებ
საინტერესო ცნობებს ვკითხულობთ
მწერალთა საერთაშორისო კონგრესზე
წარმოდგენილ სიტყვაში, რომელიც სა-
ქართველოს ლიტერატურულ მუზეუმ-
ში ინახება.

გ. ტაბიძე ხსენებულ კრიტიკულ სტა-
ტიაში ავითარებს აზრს, რომ მე-18 საუ-

კუნის დამლევსა და მე-19 საუკუნის და-
საწყისში ქართულ ლიტერატურაში გა-
მოვლინდა დასავლეთისა და აღმოსავლე-
თის იდეების ურთიერთ გავლენა და „წა-
რმოიშვა გამოჩენილი პოეტების ბრწყინ-
ვალე პლეადა: ა. ჭავჭავაძე, გრ. ორბე-
ლიანი, ნ. ბარათაშვილი და სხვ“. დასავ-
ლეთის რომანტიკული პესიმიზმის იდე-
ებმა ფართო გამოძახილი ჰპოვა მათ ნა-
წარმოებებში, მაგრამ იქვე სამართლი-
ანად მიუთითებს იგი: „დასავლეთ ევ-
როპის ლიტერატურის იდეები და მათი
გავლენა თავისებურად ასახულია ამ პო-
ეტების შემოქმედებაში (02137-3-4)“.

„მე-19 საუკუნის პოეზიის ყველაზე
უფრო გამოჩენილი წარმომადგენელია
ნიკ. ბარათაშვილი“, — აღნიშნავს პოეტი
ხსენებულ სტატიაში და დიდების შარა-
ვანდვით მოხაფს თავის ღირსეულ წი-
ნაპარს, რომელმაც „როგორც ყველა
ბუნებით დაბადებულმა მგოსანმა, იმთა-
ვითვე დაიმონა ფორმის სიძნელე და
გახდა ბატონი თავისი სტილისა, რომელ-
საც შემდეგ დროთაგვლასთან ერთად ას-
წორებდა და აშლავდა“.

გ. ტაბიძე სამართლიანად მიიჩნევს ნ.
ბარათაშვილს ახალი სტილის ფუძემ-
დებლად საქართველოში, რომელმაც
ძველ ქართულში გაბატონებული ფორ-
მები დაარღვია და შექმნა სრულიად და-
მოუკიდებელი, ახალი ორიგინალური
პოეზია. ბარათაშვილს რითმები პირ-
დაპირი გასაცარია“, — ვკითხულობთ
გალაკტიონის ერთ-ერთ კრიტიკულ ჩა-
ნაწერში; გალაკტიონი ნ. ბარათაშვილის
პოეზიას იხილავს ფორმისა და შინაარ-
სის ერთიანობაში. მისი აზრით, გენიო-
სი პოეტი არა მარტო ფორმის ვირტუო-
ზია, არამედ ღრმა მოაზროვნეც, რაც შე-
ეხება მის ფილოსოფიურ და ლიტერა-
ტურულ შეხედულებებს, მის ძლიერ ბე-
ვრი საერთო ჰქონდა ედგარ პოსთან,,
აღნიშნავს გალაკტიონი. ამერიკელი მწე-
რალი ედგარ პო, რომელიც თითქმის
ბარათაშვილის ეპოქაში მოღვაწეობდა,

2. საქ. სახ. ლიტ. მუზეუმი, გ. ტაბი-
ძის ფონდი.

მართალია, ენათესავებოდა რომანტიკულ მიმდინარეობას, მაგრამ თავისი პესიმისტური მსოფლმხედველობით პროგრესულ იდეებს მკვეთრად სცილდებოდა. ედგარ პო დეკადენტმა პოეტებმა თავიანთ წინამორბედად აღიარეს. გალაკტიონ ტაბიძე ადარებს რა ბარათაშვილის პოეზიას ედგარ პოს შემოქმედებას, მხოლოდ ზოგიერთი დეტალის შესახებ დასძენს: — „მაგრამ ბარათაშვილი მაინც სატანისტი არ იყო — სატანისტის დამახასიათებელი ისაა, რომ არაფერი არ უყვარს და არავის წინ თავს არ ხრის. მზის სხივები სჭრიან მის სულს და დიდების მოჩვენებაც კი ისე ემძიმებათ, რომ თვალეზზე ხელები უნდა აიფარონ“.

გალაკტიონი ნ. ბარათაშვილის პოეზიას მთლიან ანალიზს არ უკეთებს, მხოლოდ ესთეტიკური ხასიათის კრიტიკული ჩანაწერებით იფარგლება. მაგრამ ცალკეულ ჩანაწერებიდან კარგად ჩანს, რომ გალაკტიონი ნ. ბარათაშვილის გენიოს პოეტთა პლეადას აკუთვნებს თავისი ინდივიდუალური სტილითა და მსოფლიო სიდიადით.

გ. ტაბიძე ეხება რა ნ. ბარათაშვილის სიყვარულის თემაზე დაწერილ ლექსებს, განიხილავს მათ, როგორც იშვიათ შედეგებს, რომლებიც თამამად შეიძლება ამოვუყენოთ გვერდით მსოფლიო გენიოსის დანტე ალიგიერის შესანიშნავ ქმნილებებს: — წაიკითხეთ ლექსი „რად ჰყვდრი კაცსა, ბანოვანო, პირუმტიკობას“, რომელშიაც ბარათაშვილის სული ოცნებას ქალის მშვენიერ სულზე... ქალის მშვენიერი სული ელანდება ბარათაშვილს მეორე ლექსშიც „მადლი შენს გამჩენს, ლამაზო, ქალო შეთვალებიანო“. ამ ლექსებში, ამ დაუსრულებელ სილაქვარდევში მოსჩანს სათაყვანებელი ლაღი ბეატრიჩესი, მარად სასურველი და მუდამ მიუწვდომელი იდეალი.

მიაჩნია რა ნ. ბარათაშვილი სულიერი, რუსთაველური ამაღლებელი სიყვა-

რულის ტრუბადურად, მოკრძალებულად, მაგრამ დამაჯერებელი ტონით ეზაყვება პოეტი იმ კრიტიკოსებს, რომლებიც ნ. ბარათაშვილის სატრფიალო ლექსებში აუცილებლად რეალურ პიროვნებებს ეძებენ. გ. ტაბიძე წერს: — „ამ ქალს ბარათაშვილის ლექსში არ აქვს სახელი, მაგრამ შეიძლება განა ამ ბეატრიჩეში, ამ ლაურაში დავინახოთ რომელიმე ქალწული ან ახალგაზრდა ქალი, რომელიც მზურვალე გრძნობით უყვარდა მგოსანს სინამდვილეში? ბარათაშვილის ბიოგრაფიები ამის შესახებ არაფერს არ გვეუბნებიან, მაგრამ ამ აზრის დადებითად მიღება ძალიან რომანტიკული იქნებოდა“.

ეს თვალსაზრისი მრავალმხრივადაა საინტერესო, რადგან მასში ფარულად ჩანს გალაკტიონის პოეტური მიგნებებისა და წილსვლების საიდუმლოება, რომელიც ასე საინტერესოსა და მიმზიდველს ხდის პოეტის ლირიკულ საუნჯეს.

გ. ტაბიძე ქართულ კლასიკურ ლიტერატურულ მემკვიდრეობას ფარვანასავით დასტრიალებდა და მისდამი უყურადღებობას ტრაგიკულად განიცდიდა. ჯერ კიდევ 1919 წელს იგი ქართველ საზოგადოებას მიუთითებდა, რათა ეზრუნათ გენიოსი მწერლების, მათ შორის ნ. ბარათაშვილის სახელის უკვდავსაყოფად. — „ნ. ბარათაშვილის წინანდელი საფლავი მიტოვებულია. ძალიანაც რომ ვეძიოთ, თურმე, ვეღარ ვიპოვით მას, მისი ახლანდელი სამარე კი არაფრით არ განირჩევა ჩვეულებრივი სამარისაგან“ — გოლისტიკილით დასძენდა პოეტი.

დღეს, როცა საბჭოთა ხალხი გაცხოველებით ეზაზდება გენიოსი პოეტის ნ. ბარათაშვილის დაბადებიდან 150 წლისთავის იუბილეს აღსანიშნავად, გ. ტაბიძის შეხედულებები და სულიერი ნათესაობა თავისებურ მადლსა და ეშხს მატებს რომანტიკოსი პოეტის უკვდავებას.

ზუკაბ თანდილაჲა

ლაზური ზეპირსიტყვიერების გავრცელების ძირითადი არე

თანამედროვე ლაზეთის დასავლეთი საზღვარი ქ. რიზესა და ათინას შორის მდებარე სოფელი ქემერი და ქემერის მთაა, რომელიც „ქემერ-ბურუნად“ (ქემერის კონცხად) იწოდება. აღმოსავლეთით ლაზეთს აჭარა-შავშეთის მთები ესაზღვრება. სამხრეთით ლაზური მოსახლეობა ჰანეთის ანუ ლაზეთის მთებამდე აღწევს, ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთით მურღული-საქენ ჩხალის ხეობაში იჭრება. მთელი ეს ტერიტორია სოფელ სარფიდან დასავლეთით ქემერის კონცხამდე ვიწრო ზოლად არის გადაჭიმული და შავ ზღვას ეკვრის.

ლაზები თავიანთ კუთხეს ორად ჰყოფენ — მთისა და ზღვისპირეთის მხარედ. მთის მხარეს ზემო ლაზეთს უწოდებენ, ხოლო ზღვისპირეთს — ქვემო ლაზეთს. ეს უკანასკნელი ლაზეთის ძირითადი მხარეა. აქვეა მთავარი დაბა-ქალაქები: ხოფა, ვიწე, არქაბი (არპაევე) და ათინა. ზემო ლაზეთში შედის ჩხალას, ღუთხესა და ორჭას უბნები. ლაზური მეტყველება და ზეპირსიტყვიერება აქ მცხოვრებ ხალხში კარგადაა დაცული.

თურქი ლექსიკოგრაფი შამს-ედ-დინ სამი-ბეი 1896 წელს გამოცემულ თავის ენციკლოპედიურ ლექსიკონში „კამუსულ ალემ“ წერდა: — მიუხედავად იმისა, რომ ლაზები პირადი ღირსებითა და მოდგმით კავკასიის რასას ეკუთვნიან, რის გამოცხატვლია მათი ფიზიონომია, მათ დავიწყებული აქვთ დედაენა და ლაპარაკობენ

თურქულად.¹ შამს-ედ-დინ სამი-ბეის მტკიცება, თითქოს ლაზებს პირადი ღირსებისა და მოდგმის მაჩვენებლად შერჩენოდეთ მხოლოდ და მხოლოდ ფიზიონომია, სინამდვილეს არ შეესაბამება. აშკარაა, შამს-ედ-დინი იცავს ნაციონალური უმცირესობის ასიმილაციის ოსმალურ პოლიტიკას და ისე წარმოგვიდგენს ვითარებას, თითქოს დავიწყებას მიეცა და აღარ არსებობს ლაზური ზეპირსიტყვიერი შემოქმედება, რადგან, როგორც ცნობილია, სწორედ ენაა ზეპირსიტყვიერების უპირველესი მასალა და საშუალება. საწინააღმდეგო ფაქტებით ფართო მტკიცებას მიზნად არ ვისახავთ, რადგან აღნიშნული ნაშრომის გამოქვეყნებიდან შვიდი ათეული წლის შემდეგ არსებული ცოცხალი ლაზური მეტყველება, აგრეთვე, ნ. მარის, ი. ყიფშიძის, არნ. ჩიქობავას, ს. ჟღენტის, ჟ. დიუმეზილის, ალ. თანდილაჲას, მ. ვანლიშისა და სხვათა მიერ შეკრებილი და გამოქვეყნებული ლაზური ხალხური სიტყვიერების ნიმუშები თავისთავად მეტყველებენ შამს-ედ-დინის უსაფუძვლო განცხადების საპირისპიროდ. მაგრამ უადვილო არ იქნება, თუ მოვიტანთ

1. შამს-ედ-დინ სამი-ბეი, — კამუსულ ალემ, V, სტამბოლი, 1896, გვ. 3966 (თურქ. ენაზე); იხ. ხ. ახვლედიანის, ნარკვევი აჭარის ისტორიიდან, ბათ., 1944, გვ. 190.

სიტყვებს თურქეთში ინგლისის კონსულის ჯიფორდ პალგრევის საანგარიშო მოხსენებიდან, რომელიც 1872 წლით არის დათარიღებული. მასში ნათქვამია: — „ლაზები თურქულ ენას მხოლოდ არამკვიდრებთან ურთიერთობაში ხმარობენ, ურთიერთობის კი მხოლოდ და მხოლოდ მშობლიურ ქართულ ანუ მეგრულ ენაზე ლაპარაკობენ. აქაურმა მცხოვრებლებმა ხშირად არც კი იციან სხვა ენა, გარდა მშობლიურისა“.²

დასავლეთ საქართველოს კუთხეებში მცხოვრები მეთევზე ლაზები, რომლებსაც ჰქონიათ შემთხვევა ქემერის კონცხის დასავლეთ მხარეებში ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობისა, ირწმუნებიან, რომ რიზესა და ტრაპიზონის სანახეზში, ასევე მათ დასავლეთით ბევრი ლაზი ცხოვრობს. აქ მცხოვრებ ლაზურ მოსახლეობაში მშობლიური ენა და ზნეჩვეულებანი კარგად არის შემონახული.

ქემერისა და დასავლეთით მცხოვრებ ლაზთა ყოფა-ცხოვრებისა და მათი ფოლკლორული შემოქმედების შესახებ ჯერ კიდევ არაფერი ვიცით, მკვლევართაგან იქ ფეხი არავის დაუდგამს. მაგრამ თუ შემოაღწიოთ გადმოცემას გავითვალისწინებთ, ცხადია, მათში ლაზური სიტყვიერებაც ცოცხლობს.

წარსულში ლაზებს ქემერის დასავლეთით საკმაოდ დიდი ტერიტორია ეჭირათ და; მაშასადამე, ეთნოგრაფიული ლაზეთიც უფრო ვრცელ არეს მოიცავდა, ვიდრე იგი დღესაა წარმოდგენილი. პროფ. არნ. ჩიქობავა ამ ისტორიული სინამდვილის გამოკრთომად მიიჩნევს ნ. შარის ათინელი ლაზი ინფორმატორის ფეეზი-ბეის გადმოცემას, რომ კონსტანტინოპოლში ლაზებს უწოდებენ თურქეთის ტერიტორიაზე შავი ზღვის სანაპიროს ყველა მცხოვრებს, თვით სამსუნელებსა და სინოპელებსაც კი. სინოპელები ლაზებს ეძახიან სამსუნელებს, სამსუნელები — ტრაპიზონელებს, ტრაპიზონელები — რიზელებს.

რიზელები — ჩვენს მსარესო. ფეეზი-ბეი გადმოგვცემს აგრეთვე, რომ გაუთმისაფილები ლაზებს ეძახიან ერზურუმელებს, ხოლო ერზურუმელები — გაუთმისაფილებს.³

ანალოგიურ ცნობას გვაწვდის ჰ. აქარიანი: — ლაზურად მოლაპარაკე მაჰმადიანი ლაზების გარდა, ანუ საკუთრივ ლაზების გარდა, მოიპოვებიან ქრისტიანი ლაზებიც, რომლებიც ექვემდებარებიან ბერძენ პატრიარქს სტამბოლში. ისინი ბერძნულად ლაპარაკობენ, თავს ბერძნულად თვლიან. მიუხედავად ამისა მაინც ცნობენ აქცენტის მიხედვით. მათ უჭირავთ ლაზისტიანის დასავლეთი ნაწილი პლატანადან აღმოსავლეთისაკენ ვიდრე გიუმისხანადან. მთავარი ქალაქები, სადაც მათ გვხვდებით ესაა პლატანი, ტრაპიზონი და გიუმისხანი.⁴

ფეეზი-ბეისა და ენათმეცნიერ ჰ. აქარიანის ცნობები იმ მხრივაც არის საგულისხმო, რომ წარსულში ქემერის სამხრეთით და დასავლეთით დიდ ტერიტორიაზე ქართული (ლაზური) მოსახლეობის არსებობა არა მარტო საკუთრივ ლაზების; არამედ ამ მიწა-წყალზე შემოჭრილი უცხო ტომების მესხიერებაში ჯერ კიდევ დაცულია. ეს ერთხელ კიდევ ადასტურებს იმ ისტორიულ ფაქტს, რომ თანამედროვე ლაზეთის გვერდით, რომელმაც დაიცვა და დღემდე მოიტანა მშობლიური ენა, ადამ-წესები, ეროვნული თვითმყოფლის ნაჩვენებელი მატერიალური და სულიერი კულტურის სხვა ნიშანდობლივი ძეგლი. არის ის ფართო მიწა-წყალი, სადაც უცხო ტომებმა შეძლეს ლაზური ტომების უძველესი საცხოვრებლის დიდი ნაწილი თავიანთ ადგილ-სამყოფლად მიეჩნიათ. ასეთ ტომებად ჯერ ბერძნები გვევლინებიან, ხოლო შემდეგ — ოსმალები. მოხდა აბორიგენულ და მოსულ ტომთა აღ-

3. არნ. ჩიქობავა, — ჭანურის გრამატიკული ანალიზი, თბ., 1936, გვ. 6-7.

4. არნ. ჩიქობავა, — ჭანურის გრამატიკული ანალიზი, გვ. 7.

Н. Марр, из поездки в турецкий Лазистан, ИИАН, № 7, с. 1, 1910, стр. 608.

2. Дж. Пальгрев, отчет о берегах Лазистана, ИКОИРГО, уп. № 1, 1881, стр. 86.

რევა. უცხო ტომებს თავიანთ მრავალრიცხოვნობასთან ერთად უპირატესობას ანიჭებდა მათი სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური ძლიერი მდგომარეობა, რამაც ხელს შეუწყობ ადგილობრივი მოსახლეობის ასიმილაციას. ამრიგად, დროთა განმავლობაში ქემერის კონცხის დასავლეთით ტრაპიზონსა და რიხეში გაჩნდნენ ე. წ. „ურუმები“ და „თურქები“. ამ სახელწოდებათა ქვეშ გაერთიანებული ეთნიკური შემადგენლობები არ შეიძლება ერთფეროვნად მივიჩნიოთ. პროფ. გ. ჩიტაიას მტკიცებით, „ურუმების“ ქვეშ გაერთიანებულია სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფი: ქართველები, ბერძნები და სომხები. ეს კარგად დასტურდება თრიალეთში მცხოვრები „ურუმების“ ეთნიკური შემადგენლობით, რომლებშიც სხვათა შორის ლაზებიც ყოფილან წარმოდგენილნი. ამ „ურუმებში“ — ამბობს მკვლევარი, — კარგად არის დაცული ქართული ტრადიციები და კერძოდ, ლაზური მატერიალური კულტურის ელემენტები.⁵

იგივე შეიძლება ითქვას თანამედროვე ლაზეთის დასავლეთით შავი ზღვის სანაპიროს გასწვრივ საკმაოდ დიდ მიწა-წყალზე მცხოვრებ „ურუმთა“ და „თურქთა“ შესახებაც, რომელთა ეთნიკურ შემადგენლობაში ლაზებს უთუოდ დიდი ადგილი უჭირავთ. საყურადღებოა, აგრეთვე, რომ ეს ე. წ. „ურუმები“ და „თურქები“ საუკუნეთა განმავლობაში ეთნოგრაფიული ლაზეთის უშუალო მეზობლობაში არიან. ეს განსაკუთრებით ითქმის რიხესა და ტრაპიზონის მხარეებზე, რომელთა მეცნიერული შესწავლა უძველესდ გამოავლენს ლაზური ხალხური პოეტური შემოქმედების ტრადიციებს.

საგულისხმოა, რომ მე-17 საუკუნეში რიხეს მხარე ეთნიკურად ჯერ კიდევ ქართული (ლაზური) იყო. ამას ადასტურებს ფრანგი მისიონერის ლუი გრანჟეს

წერილი.⁶ მე-17 საუკუნეში რომ ჩამოვალად ლაზური იყო ტრაპიზონის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობაც, თურქი ისტორიკოსი ევლია ჩელებიც აღნიშნავს თავისი „მოგზაურობის წიგნის“ II ტომში. იგი წერს, რომ ტრაპიზონის მოსახლეობის უმრავლესობას იმდროს ლაზები წარმოადგენდნენ. პროფესორ ს. ჯიქიას აზრით, ე. ჩელების მიერ მოტანილ ყველა ცნობას თუ გავითვალისწინებთ ლაზების შესახებ, დავინახავთ, რომ ტრაპიზონის ქვეყნის დახასიათებისას ყურადღების ცენტრში ლაზები არიან. ევლია ჩელებიც იძულებულია ანგარიში გაუწიოს ამ სინამდვილეს და თავის „აღწერაში“ წარმოგვიდგინოს ლაზები, როგორც ტრაპიზონის ძირითადი ბინადარნი. ევლია ჩელების მიერ ტრაპიზონელი ლაზებისაგან ჩაწერილ ერთ-ერთ ლექსში უპირველესად ყოვლისა საგულისხმოა ის, რომ მე-17 საუკუნის ტრაპიზონელ ლაზებს ტრაპიზონი თავიანთ მშობლიურ მიწა-წყალად მიაჩნიათ... ლაზი ხაზგასმით ამბობს, რომ „ტრაპიზონია ჩვენი მიწა-წყალიო“.⁷

ფოლკლორულ-ენოთგრაფიული და ენობრივი მასალებით დასტურდება, რომ რიხესა და ტრაპიზონის მხარეებში ლაზებს, როგორც ამ კუთხის მკვიდრებს, თავის მხრივ გარკვეული გავლენა მოუხდენიათ მოსულ ტომებზე, განსაკუთრებით თურქებზე. ეს გავლენა მრავალმხრივ იჩენს თავს. განსაკუთრებით ხაზი უნდა გაესვას, რომ რიხესა და ტრაპიზონის მხარეებში დამკვიდრებულ თურქთა მეტყველებაში ლაზურის სერიოზული გავლენა შეინიშნება. ლაზურის დიდი როლი უთამაშია თურქული ენის ტრაპიზონის

6. მიხ თამარაშვილი, — ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, თბ., 1902, გვ. 135 და შშდ.

7. ევლია ჩელები, — სეიაჰათ ნამე (მოგზაურობის წიგნი), II, სტამბოლი, 1896 (თურქ. ენაზე). იხ ს. ჯიქია, — ევლია ჩელები ლაზებისა და ლაზურის შესახებ; იმერულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, ნ, თბ., 1954, გვ. 244-260;

5. გ. ჩიტაია, — სიცოცხლის ხის მოტივი ლაზურ ორნამენტში, ენიმის „მოამბე“, X, 1941, გვ. 305-306.

დიალექტის ჩამოყალიბებაში. ტრაპიზონის დიალექტი გვიჩვენებს ისეთ სპეციფიკურ თავისებურებებს, რითაც განსხვავდება იგი თურქული ენის ყველა სხვა დიალექტისაგან. მაგალითისათვის საკმარისია აღინიშნოს, რომ რიხეს მხარის მცხოვრებთა მეტყველებისათვის, რომელიც ტრაპიზონის დიალექტში შედის, დამახასიათებელია თანხმოვანი „ძ“, რაც თურქული ენისათვის საერთოდ უცხოა.

ასეთსავე აზრს გამოთქვამს თურქოლოგი ელ. გუდიაშვილი თურქული ენის რიხესა და ტრაპიზონის მეტყველებიდან მიღწეულ წერილში.⁸

ყოველივე ზემოაღნიშნული ცხადყოფს, რომ არც თურქული ფოლკლორი უნდა იყოს თავისუფალი ლაზური ფოლკლორის გავლენისაგან, ქემერის დასავლეთით დამპყრობელ ტომთა შემოჭრის შემდეგ, აქ მცხოვრებ ლაზთა სიტყვიერება, ცხადია, ერთბაშად როდი მიეცემოდა დავიწყებას. ექვს არ იწევს, მისი ტრადიციები დიდხანს ცოცხლობდა და ხალხური ნაწარმოებები, განსაკუთრებით თხრობითი ჟანრისა, უხვად იჭრებოდა თურქულ ფოლკლორში. რა თქმა უნდა, არც უკუგავლენის უარყოფა შეიძლება. მეზობელ ტომთა და ხალხთა ურთიერთობაში გაზუგადიანი მოვლენა და იგი ცალკე შესწავლას მოითხოვს.

თურქეთის სახელმწიფოს საზღვრებში მოქცეული ეთნოგრაფიული ლაზეთის გარდა ლაზეთი ცხოვრობდნენ აგრეთვე საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში — აჭარაში, აფხაზეთსა და ზუგდიდის რაიონის სოფ. ანაკლიაში.

სარგო საქართველოში ერთადერთი სოფელია, სადაც მთლიანად ლაზები ცხოვრობენ და მათი სალაპარაკო ენა ლაზურია და ზემარსიტყვიერი შემოქმედებაც ლაზურ ენობრივ მასალაზეა აგებული.

აჭარაში სარგის გარდა, ლაზები ცხოვ-

რობენ აგრეთვე ბათუმისა და ქობულეთის რაიონების სოფლებში: გონიოში, კვარიათში, თხილნარში, მახოში, სიმონეთში, ახალშენში, ურეხში, წყავროკაში, ხუტუბანში, აკში და სხვა სოფლებში. ამის გამო მათ მეტყველებას ქართული ენის (აჭარული კილოს) ძლიერი გავლენა განუტედა; გამონაკლისს წარმოადგენს სოფ. გონიო, კვარიათი და ქ. ბათუმი, სადა, უკვე ლაზურ ოჯახში კარგად არის შემონახული როგორც ლაზური მეტყველება, ისე ფოლკლორული ტრადიციები. ხოლო აფხაზეთისა და ზუგდიდის რაიონებშიც შეიმჩნევა ლაზურ მეტყველებაზე მეგრულის გავლენა.

საქართველოში მცხოვრებ ლაზებში გვხვდება როგორც ძველი, რევოლუციამდელი სიტყვიერების ნიმუშები, ისე ახალი ყოფის ამსახველი ხალხური ნაწარმოებები. რევოლუციამდელი შემოქმედების ნიმუშები უმთავრესად ძველი თაობისათვის ნიშანდობლივი არის, ხოლო საბჭოთა პერიოდის ხალხური პოეტური ნაწარმოებები ძირითადად ახალგაზრდა მთქმელთა რეპერტუარში შედის. საგულისხმოა, რომ ძველი თაობის გადმოცემებში დაცულია ლაზეთში დიდი ხნის წინათ გავრავილი ნიმუშები. მათ ჯერ კიდევ კარგად ახსოვთ როგორც ათინაში, არქაბში, ვიწესა და ზოფაში, ისე მათ გარშემო მდებარე სოფლებში შექმნილი ხალხური პოეტური ნაწარმოებები.

თანამედროვე ლაზები თავიანთი მშობლიური ენითა და ეთნოგრაფიული თვითმყოფლობის შეგნებით წარმოადგენენ ოდესღაც მდიდარი ისტორიული წარსულის მქონე ეთნიკური მასივის უმნიშვნელო ნაწილს. ლაზური მეტყველება, ესუძველესი და სამართლიანი მოწამე ლაზთა ისტორიისა, — ამბობს არნ. ჩიქობავა, — ლაზური ფოლკლორი — ესუძვალადღებელი ხალხური საოწხე სა-

8. Е. Гудиашвили — фонетические особенности турецкой речи Ризе и Трапезунда, вопросы диалектологии тюркских языков, том III, Баку, 1963, стр. 103-115.

ერთი ქართული ფოლკლორული შემოქმედებისა — ლაზებმა საუკუნეთა მანძილზე გამოატარეს როგორც თავიანთი ტომობრივი თვითმყოფლობის სიმბოლო და დღესაც ცოცხლობს⁹.

უცხო ტომთა უხეში ზემოქმედებისა

9. არნ. ჩიჭობავა.

და წარმოუდგენელი ჩაგვრის პერიოდებში ლაზებმა თავი დაიცვეს ფიზიკური მოსპობისაგან, შეინარჩუნეს თავიანთი ტომობრივი ინდივიდუალობა მათთვის ნიშანდობლივი ყველა ძირითადი თავისებურებებით, შესძლეს არ დაეკარგათ და დღემდე ცოცხლად მოეტანათ მრავალი ძვირფასი ნიმუში საკუთარი მატერიალური და სულიერი კულტურისა.

მასწავლებელ ქალთა პირველი სამჭედლო

საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ქალების ჩაბმას სხვა მიზეზებთან ერთად მათივე გაუხათლებლობა აფერხებდა. როგორც ცნობილია, აჭარაში 1921 წლისათვის ქალებმა წერა-კითხვა თითქმის სრულიად არ იცოდნენ.

უწინარეს ყოვლისა საჭირო იყო ბრძოლა ქალთა უმეცრებისა და სიბნელის წინააღმდეგ. „ცოდნა ძალაა — წერდა ნ. კრუპსკაია — და თუ ქალს სურს განთავისუფლდეს, მან უნდა დაძაბოს მთელი თავისი ძალები, რათა დაეუფლოს ცოდნას“.¹

აჭარელი ქალი იმთავითვე ხარბად დაეწაფა ახალ ცხოვრებას. ჯერ გაუბედავად, მაგრამ მალე მტკიცედ და დაყინებით მოითხოვდნენ ჭრა-კერვის, წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების გახსნას, ოღონდ ადამ-

წესების შესაბამისად მასწავლებლად აუცილებლად ქალი უნდა ჰყოლოდათ. მასწავლებელი ქალების რაოდენობა კი ისე მცირე იყო, რომ ოდნავადაც ვერ აკმაყოფილებდა მოსახლეობის დიდ მოთხოვნას; აჭარელი მასწავლებელი ქალი კი 1926-1927 წლამდე იშვიათობას წარმოადგენდა.

ცხოვრებამ დღის წესრიგში დააყენა მასწავლებელი ქალების მომზადების საკითხი და ამ მიზნით ბათუმში შეიქმნა ქალთა კადრების პირველი სამჭედლო — ქ. ბათუმის აჭარელ ქალთა № 2 პედაგოგიური ტექნიკუმი.

აი ამ მასწავლებლის მოკლე ისტორია.

აჭარელ ქალთა კლუბთან 1929 წელს ჩამოყალიბდა ორწლიანი პროფსკოლა, რომელიც სოფლებისათვის ჭრა-კერვის მასწავლებლებს ამზადებდა.

1930 წელს 8 მარტთან დაკავშირებით ეს სკოლა აჭარელ ქალთა სამწლიან პედაგოგიურ ტექნიკუმად გადაკეთდა.

1. ნ. კრუპსკაია, — საბჭოების ქვეყნის ქალი — თანასწორუფლებიანი მოქალაქე, 1938, გვ. 7.

ამის თაობაზე „საბჭოთა აჭარისტანი“ 1930 წლის 12 ივნისს (№ 134) წერდა: „აჭარელ მშრომელ ქალთა კადრების მომზადების საქმეში მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს აჭარელ ქალთა პედაგოგიური ტექნიკუმი.“

ამყამად სწავლობს 29 გოგონა, მათ შორის 25 აჭარელია, აღვილობრივი კომპაქშირის უჯრედი აერთიანებს 13 გოგონას¹.

1934 წელს ტექნიკუმმა პირველად მისცა თავის კუთხეს 15 ახალგაზრდა წითელი პედაგოგი, რომელთაგან 11 აჭარელი გოგონა იყო. ესენი არიან: გული ღლონტი, აიშე ხახუტაიშვილი, შუქიფე ინაიშვილი, სურიე გორგილაძე, ბეიჯე ინაიშვილი, სანიე ემირიძე, მერიემ მეგრელიძე, ხატიჯე ხახუტაიშვილი, ნადიე ბეჟანიძე, ნაზიკო კომახიძე და ჰურიე მყავანაძე.

1934 წლის 28 ივნისს განათლების მუშაკთა სახლში მოეწყო პირველი გამოშვება².

თავისი არსებობის 11 წლის მანძილზე ეს სასწავლებელი დაამთავრა 138 ქალმა, მათ შორის 88 აჭარელი იყო. ბევრმა მათგანმა სწავლა განაგრძო უმაღლეს სასწავლებელში. დღეისათვის ბევრი მათგანის საქმიანობა ცოდნის სხვადასხვა სფეროში საზოგადოებისათვის სამაგალითო და თვალსაჩინოა. მათ შორის არიან: ანგელინა გურგენიძე, ნინო ხახუტაიშვილი, ეთერი ცივაძე, ნაზიკო გო-

გიტიძე, ფერიდე აცამბა, ჰურიე ინაიშვილი, ზინა ინაიშვილი, ნინო გული პაპუნიშვილი, თუნთულ ცივაძე და სხვ.

1934 წელს ნადეჟდა კრუპსკაიას დაბადების 65 წლისთავთან დაკავშირებით ტექნიკუმის მოსწავლეებმა აღძრეს შუამდგომლობა აჭარის სახკომსაბჭოს წინაშე, რათა ქალთა პედტექნიკუმისათვის ნ. კრუპსკაიას სახელი მიენიჭებინათ.

მართლაც, 1934 წლის 30 აპრილის აჭარის ასსრ ცაკის პრეზიდიუმის დადგენილებით აჭარელ ქალთა ბათუმის პედტექნიკუმს ამხ. ნ. კრუპსკაიას სახელი ეწოდა³.

მას შემდეგ ნ. კრუპსკაიას ტექნიკუმის მოსწავლეებს შორის დამყარდა მეგობრული მიმოწერა. ერთ-ერთ წერილში პედტექნიკუმის მოსწავლეები კრუპსკაიას წერდნენ:

„ჩვენ, თქვენი სახელობის აჭარელ ქალთა პედტექნიკუმის გოგონებმა, დიდი ინტერესით მოვკიდეთ ხელი სწავლას. ჩვენ ყურადღილეთ თქვენი დარიგება „ვიზრუნოთ უმცროს დებსა და ძმებზე“ (კრუპსკაიას აღნიშნული წერილი გამოქვეყნდა „საბჭოთა აჭარისტანის“ ფურცლებზე 1935 წლის 12 თებერვალს — მ. გ.), ჩვენ, პიონერები ვიბრძვით სწავლის მაღალი ხარისხისათვის.

2. გაზ. „საბჭოთა აჭარისტანი“, 1934, 28/VI, № 147.

3. აჭარის ასსრ სახელმწიფო არქივი, ფონდი რ. 4, საქმე 401, ფ. 2.

ჩვენს შორის ბევრია დამკვრელი, რომელსაც მრავალი „ფრიადი“ აქვს... ჩვენ ვსწავლობთ, ძვირფასო ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულო, თქვენს ცხოვრებას, მუშაობას.

ჩვენ სიყვარულით ვსწავლობთ დაუვიწყარი მეგობრის ლენინის ცხოვრებას“.

მალე მიიღეს ნ. კრუპსკაიას საპასუხო წერილი: — „ძვირფასო გოგონებო! თქვენი წერილი მივიღე, დიდად გმადლობთ, მოხარული ვარ, რომ თქვენი საქმეები კარგად მიდის, იზრდებით შეგნებულ ადამიანებად და ემზადებით მომავალი თაობის აღსაზრდელად. გიძღვნიტ მხურვალე სალამს და გისურვებთ ნაყოფიერ მუშაობას. ნ. კრუპსკაია“.

აჭარელ ქალთა კადრების სწავლა-აღზრდაში დიდი წვლილი მიუძღვით პედსასწავლებლის აღმზრდელ მასწავლებლებს, რომლებიც შრომასა და ენერგიას არ ზოგავდნენ და უანგაროდ ემსახურებოდნენ მასწავლებელ ქალთა აღზრდის კეთილშობილურ საქმეს.

მათ შორის იყვნენ აღმზრდელები: ოლია ჟღენტი, მარო ბანტაძე, ელენე ჯაყელი, ოლია დოლიძე, მარო ჟოჟიკაშვილი, რომლებიც საერთო საცხოვრებელში მოსწავლეებთან ერთად ცხოვრობდნენ. საგნებს ასწავლიდნენ საუკეთესო პედაგოგები: ანა ქავთარაძე, თამარ მაჭუტაძე, მარო ლოლუა, თინა სიხარულიძე, ნატალია ჟორდანი, სემაეთ ვარშანიძე, თებრო სალინაძე, ა. გრიგოლია, ნ. ლორთქიფანიძე, გრ. გორგაძე, ჯ. ნოლაიდელი, გრ. ბაბილოძე, პ. ციცხვია, ა. ხობუა, ა. ჩიხლაძე, ვ. სამსონია და ჩვენი სასიქადულო პოეტი ნესტორ მაღაზონია.

სასწავლებლის დაარსების დღიდან 1938 წლამდე ამ სასწავლებელს ხელმძღვანელობდა ძველი ბოლშევიკი ქალი, საქართველოს სსრ დამსახურებული მასწავლებელი ოლია ჩხიკვიშვილი, რომლის უანგარო შრომას, დედობრივ მზრუნველობასა და მშობლიურ სიტბოს მისი აღზრდილები არასოდეს დაივიწყებენ.

თეიშერაჲ კომახიძე

აჭარის ზღვისპირა დასახლებული კუნძულების განაშენიანების ზოგირთი საკითხი

სუბტროპიკულმა ჰავამ, ზღვამ და საუკეთესო პლაჟმა აჭარის ზღვისპირა რაიონი ჩვენი სამშობლოს საკურორტო მარგალიტად აქცია. ამასთანავე აქ გაშენებული ჩაი, ციტრუსები, ტუნგი, დაფნა და სხვა ძვირფასი კულტურები ამ კუთხისათვის შემოსავლის მთავარ წყაროს წარმოადგენს. ასე რომ, აჭარა სუბტროპიკული კულტურების პროდუქციის ერთ-ერთი ძირითადი მიმწოდებელია საბჭოთა ქვეყნისათვის, მაგრამ მთაგორიანი რელიეფის გამო სუბტროპიკული ნარგავების გაშენება და მოვლა ყველგან შეუძლებელია. ამასთან დაკავშირებით ზღვისპირა სანაპირო ზოლი თავისი დაბლობი ადგილებით, განვითარებული სოფლის მეურნეობით, მრეწველობითა და კურორტებით აჭარის მთაგორიანი სოფლებიდან იზიდავს მცხოვრებლებს, და ზელს უწყობს დასახლებას. ეს კი თავისთავად იწვევს საყოფაცხოვრებო, საბინაო და სამრეწველო მშენებლობის ტემპის ზრდას.

ბოლო წლებში ბევრ კაპიტალისტურ ქვეყანაში მშენებლობისათვის იაფფასიანი მიწების ძებნამ არქიტექტორები მიიყვანა მთაგორიანი ადგილმდებარეობის თავისებურ განაშენიანებამდე.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში ახალი ტენდენციის შესასწავლად სწარმოებს ექსპერიმენტი საკურორტო ქალაქ სანტა-მონიკაში, სადაც მიმდინა-

რეობს ორი დასახლებული დაბის მშენებლობა. ამ დაბების უმეტესი ნაწილი გაშენებულია მთაგორიან ადგილებზე, ხელოვნურ ტერასებზე, ხოლო მისასვლელად გამოყენებულია ორი დახრილი ფუნიკულიორი. ამ პროექტის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს თავისებური შერწყმა სახლებისა ბუნებასთან. მთაგორიანი ადგილმდებარეობა ამწვანებული ტყეებით ამის საშუალებას იძლევა.

ამ პროექტის გაანგარიშებამ უჩვენა, რომ მთაგორიან ადგილებში ცალკეული მშენებლობის წარმოებასთან შედარებით, ერთიანი მოცულობითი დასახლების წარმოება უფრო ეკონომიურია.

იუგოსლავიელი არქიტექტორები ამუშავებენ სხვადასხვა სახის საპროექტო წინადადებებს მთაგორიან ადგილებში საცხოვრებელი სახლების აშენების შესახებ. მაგალითისათვის შეიძლება დავასახელოთ ახალი კურორტი ადრიატიკის ზღვის სანაპიროზე, მილოში სან-სტეფანე, სადაც ტერასულ საფეხუროვანი კომპოზიცია შენობებისა შეესაბამება მთაგორიან რელიეფს და კურორტს აძლევს მშვენიერ სახეს. მშენებლობისას შენარჩუნებული იყო ტყეების მასივები. მშენებლობა სწარმოებდა ცარიელ ადგილებზე. ბუნებრივი ტყის მასივები, რომლებითაც შემოფარგლული არის შენობები, გამოყენებულია დასასვენებელ ადგილებად.

იაფფასიანი მიწების ძებნამ საცხოვრებელი მასივების განაშენიანებისათვის ფრანგი სპეციალისტები მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ მთავორიან ადგილებზე ყველაზე უფრო გამართლებულია ასეთი მშენებლობის წარმოება. ამასთან დაკავშირებით ფრანგი სპეციალისტები ამგვარი დასახლებისათვის აპროექტებენ მსხვილ საცხოვრებელ მასივებს. აქვე გათვალისწინებულია აგრეთვე სკოლების, კინოთეატრების, სავაჭრო და სპორტული ცენტრების მშენებლობაც.

მთავორიანი ადგილმდებარეობის განაშენიანების ერთ-ერთ მაგალითად შეიძლება დავასახლოთ ახალი საცხოვრებელი მასივის მშენებლობა 6 კმ-ის დაშორებით ქალაქ ლიონიდან, სადაც გათვალისწინებულია 9000 ბინის მშენებლობა 40 ათასი კაცისათვის. აქ საშუალო სიმჭიდროვე ერთ ჰექტარზე შეადგენს 45 ბინას, რაც გამოწვეულია სწორი ადგილების უქონლობით, რის გამოც ძნელდება მაღალსართულიანი შენობების აშენება. რაიონი მთლიანად მოქცეულია ბუნებრივ მწვანე ნარგავებში.

ინგლისელმა არქიტექტორებმა დაამუშავეს პროექტი, რომელიც ითვალისწინებს სოფლის მეურნეობისათვის უვარგისი მთავორიანი ადგილების გამოყენებას. გათვალისწინებულია ამ დასახლებულ ადგილებზე ამწვანებული მოედნების შექმნა, რომლის ირგვლივ უნდა აიგოს საცხოვრებელი სახლები, საყოფაცხოვრებო და სპორტული დაწესებულებები.

ძირითადად საცხოვრებელ პუნქტში უნდა აიგოს დაბალსართულიანი ერთბინიანი სახლები, რომელიც შემოფარგლული იქნება ავტომაგისტრალით, საიდანაც საცხოვრებელი სახლებისაკენ მიემართება მისასვლელი გზები.

ტერასისებური შენობები ორგანულად ერწყმიან ბუნებას, ისინი არ საჭიროებენ ცოცხალური საბუთების მოწყობას, რთულ შესასვლელებსა და კიბეებს, არ არიან შეზღუდულნი ადგილმდებარეობის დახრილობით.

აჭარის კლიმატური პირობები იძლევა საშუალებას, ერთი ან ორსართულიანი

სახლებისათვის გამოყენებულ იქნას ღია გარე კიბეები, რაც გაცილებით ეკონომიური და მოსახერხებელია შენობაში მოთავსებულ კიბეებთან შედარებით.

ტერასისებური განაშენიანების წესები აჭარისათვის ძველთაგანვე არის ცნობილი. ხელოვნურ ტერასებს ძირითადად იყენებდნენ ნარგავებისა და საცხოვრებელი სახლების განაშენიანებისათვის. როგორც ირკვევა, აჭარაში ტერასული დასახლების სისტემა ნაკარნახევი იყო მიწის ფართობების ეკონომიისათვის.

კურორტ ციხისძირში ხელოვნურ ტერასებზე დიდი ხანია აშენებულია მშვენიერი ტერასისებური შენობა ე. წ. ლიმონარიუმი, სადაც გაშენებულია ლიმონის პლანტაციები. ეს შენობა თავისი უბრალოებითა და სილამაზით ყველა გამვლელის ყურადღებას იქცევს.

თუ გავითვალისწინებთ როგორც ჩვენი, ისე კავშირისტური ქვეყნების გამოცდილებებს მთავორიანი ადგილების განაშენიანების პრაქტიკიდან და შევიმუშავებთ ჩვენი სინამდვილისათვის ერთიან პროექტს და მასზე დაყრდნობით დასახლებულ პუნქტებს გავანაშენიანებთ, მაშინ შეგვიძლია ვუწინასწარმეტყველოთ ასეთ დასახლებებს დიდი წარმატებები.

უნდა ითქვას, რომ აჭარის ქალაქების მეორეხარისხოვანი ქუჩების განაშენიანებისათვის თითქმის დღემდე დამახასიათებელია ორსართულიანი კერძო საცხოვრებელი სახლები თავისი საკარმიდამო ნაკვეთებით. მიუხედავად ქალაქების დასახლების მცირე სიმჭიდროვისა, ეს იწვევს ქალაქების ტერიტორიის ზრდას. გაფანტული დასახლება დაკავშირებულია აგრეთვე საყოფაცხოვრებო და კომუნალური ობიექტების მშენებლობის ზედმეტ ხარჯებთან. გარდა ამისა, დაბალსართულიანი სახლები ვერ ახდენს კარგ შთაბეჭდილებას. ისინი ამახინჯებენ ქალაქის ხედას.

ბოლო წლებში ჩვენს ქალაქში დამკვიდრდა 5 და 8 სართულიანი სახლების მასობრივი მშენებლობა. სულ მალე აჭარის ქალაქებს დაამშვენებს 9 და 12 სართულიანი მსხვილმანქანოვანი საცხოვრებ-

ბელი სახლები, რომელთა მშენებლობა უკვე დაიწყო. ამავე პანელებისაგან აშენდება სკოლები, ბავშვთა ბაღები, სასტუმროები და სხვა დანიშნულების შენობები.

სპეციალისტების გაანგარიშებით ყველაზე უფრო ეკონომიურია 9 და 12 სართულიანი სახლების მშენებლობა, რომელიც არ საჭიროებს დამატებითი ლიფტების ბლოკების მოწყობას, საძირკველების განსაკუთრებით გაძლიერებას. მათი მშენებლობისათვის პატარა მიწის ნაკვეთის საკმარისობა მოგვცემს საშუალებას უფრო მეტად გავამწვანოთ ჩვენი ქალაქები. შევქმნათ მეტი სასპორტო მოედნები, და-

ვძლიოთ ქალაქის ერთფეროვნება, ვაშენოთ რდოთ კვარტალების განაშენიანების სპეციალური კიდროვე.

პანელოვანი სახლების მშენებლობა აჭარაში მეტყველებს მშენებლობის ინდუსტრიალიზაციის დიდ აღმავლობაზე. თუ მანამდე სახლები შენდებოდა აგურისაგან და მცირე ზომის ბეტონისაგან, 1954 წლიდან სახლების მშენებლობა დაიწყო ბეტონის მსხვილი ბლოკებისაგან.

ტერასისებური და მაღალსართულიანი სახლების მშენებლობის განვითარებით ჩვენ შევძლებთ შევინარჩუნოთ აჭარის სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო მიწის ფართობები.

საქართველო

აბელ სარგულაძე

გულო კაიკაციშვილის უცნობი სიტყვები

რევოლუციამდელ საქართველოში გულო კაიკაციშვილი საკმაოდ ცნობილი პიროვნება იყო. იგი ჯერ კიდევ XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან აქტიურად თანამშრომლობდა ქართულ პრესაში. დაუღალავად იბრძოდა რა ეროვნული თვითშეგნების ამალგებისა და აჭარის სამეურნეო და კულტურული დაწინაურებისათვის, გაბედულად გამოდიოდა მუჰაჯირობისა და ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ, რითაც თავის ხმას უერთებდა ილ. ჭავჭავაძის ხელმძღვანელობით საქართველოში გაჩაღებულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას. თანამედროვენი, კერძოდ აკ. წერეთელი, ს. მესხი, ზაქ. ჭიჭინაძე და სხვები, რომლებიც პირადად იცნობდნენ და მეგობრობდნენ გ. კაიკაციშვილს, მაღალ შეფასებას აძლევდნენ მის პატრიოტულ საქ-

მიანობას. გარდა ამისა, როგორც მაჰმადიან ქართველთა წარმომადგენელი, იგი 1915 წელს მონაწილეობდა აკაკი წერეთლის დაკრძალვაში, სადაც ორატორული ხელოვნების თვალსაზრისით საინტერესო პატრიოტული სიტყვაც წარმოსთქვა².

გულო კაიკაციშვილის მოღვაწეობა დღემდე სათანადოდ არაა შესწავლილი. ამ ხარვეზს რამდენადმე ავსებს მისი ორი საინტერესო სიტყვა, რომელიც თბილისში საქართველოს ლიტერატურული მუზეუმის ფონდებშია დაცული. პირველი სიტყვა წარმოთქმულია ქობულეთში რუსეთის არმიის ქართველთა ლაშქრის შემოსვლასთან დაკავშირებით, ხოლო მეორე — დიდი ილიას საპატრივცემულოდ გამართულ ნადიმზეა თქმული.

თავის დროზე ამ სიტყვების გამოცემა განზრახული ჰქონდა ზაქარია ჭიჭინაძეს. ამიტომ ისინი

1. გ. კაიკაციშვილის პუბლიცისტური მეშვიდრობა განხილული გვაქვს წერილში „გულო კაიკაციშვილი“, ჟურნ. „ლიტერატურული აჭარა“, № 1, 1968, გვ. 78-83.

2. გაზ. „სახალხო ფურცელი“, № 20, 1915.

გულო კაიკაციშვილისეულ სხვა მასალასთან ერთად შეუკრებია, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზის გამო არ დასტამბულა და ამდენად ქართველი საზოგადოებისათვის დღემდე უცნობია. მართალია, აღნიშნულ სიტყვებს წლები არ უზიოთ, მაგრამ პირველის დათარიღება ადვილად შეიძლება. ქობულეთში ქართველთა ლაშქარი 1878 წლის 17 აგვისტოს შემოვიდა. რაც შეეხება ილიასთან წარმოთქმულ სიტყვას, აქ შედარებით რთულდება საქმე. ილია რამდენჯერმე იყო ბათუმში. მაგრამ ტექსტზე დაკვირვება გვაფიქრებინებს, რომ იგი ბათუმში დიდი პოეტის პირველი ჩამოსვლის დროს 1881 წლის მარტში უნდა იყოს წარმოთქმული.

აი ეს სიტყვებიც.

1.

„— ჩვენო ქართველებო, ჩვენო ძმებო, ნათესავებო და ბიძაშვილებო, თქვენი ჭირიმე, თქვენი, რომ ჩემმა თვალებმა დღეს თქვენ, ჩვენი ძველი ძმები... აქ ქობულეთში დაგინახათ. ვმადლობ ღმერთს და პატივს ვცემ მის განგებას. რომ ჩვენი და თქვენი ნატვრა შესრულდა, ღმერთმა შეგვავერთა!

ეხლა მღვთით მე იმედი მაქვს, რომ რაკი ჩვენს ქვეყანაში, ჩვენი ნამდვილი ძმები, ბიძაშვილები და ნათესავთაგან შემდგარი ქართველი ჯარი შემოვიდა,... გაძლიერებით ჩვენ, ავმაღლდებით სულით, გულით. თქვენც ჩვენის და-

ახლოებით გაიხარებთ და მერე ჩვენის ასეთი შეერთებით და ერთიანის სიყვარულით აღსდგება და გაძლიერდება საქართველო და მას შემდეგ ჩვენის შრომით მოგვინდება კიდევ ის საქართველო, როგორც იგი იყო თამარ მეფის დროს. მაშ გაუმარჯოს ჩვენს შეერთებას და თამარ მეფის დროის საქართველოს აღდგენას და გაძლიერებას!

ძმებო, ძია კაცებო და ჩვენო საყვარელო ქართველებო! გისურვებთ, მშვიდობით შესვლას ბათუმის ქალაქში. ღმერთმა გააძლიეროს ქართული მხედრობა!“

2.

„— პატივცემულო ბატონო ილია გრიგოლის ძე! თქვენ დიდათ გულდაწყვეტილი ბრძანდებით და დაღონებული მასზედ, რომ ქართველ მაჰმადიანებმა ოსმალს ხელში ასე მძლავრათ და სასტიკად დაკარგეს ქართული ენა და მოსპეს მათ იგინი ქართველობისათვის.

მართალია, ბატონო ილია, რომ ასე დაკარგვა ქართველი კაცის ვინაობისა არ არის კარგი, მაგრამ რას ვიზამთ. დრო ცუდი გახლდათ და მიძიმე. ოსმალეთი ჩვენ გესპობდა... ჩვენგან შეუძლებელი იყო, რომ ოსმალს ხელში ქართული ენა შეგვენახა და იგი ჩვენს შორის არ დაკარგულიყო. მადლობა ღმერთს, რომ, ჩვენ ქართველები, არც ისე დაკარგულები ვართ, როგორც თქვენა ფიქრობთ.

მე მინდა მოგახსენოთ შემდეგი

სტეფანოვი

სიტყვა და იმედი მაქვს, რომ ეს
სიტყვა თქვენი გულიდან გადაყ-
რის უიმედობას... ქართველ მაჰ-
მადიანებმა მართალია დაკარგეს
ქართული ენა ბევრს ალაც, მაგ-
რამ მიუხედავად ამისა, ჩვენში
დღესაც არის ბევრი ისეთი ადგი-
ლი, სადაც ქართველ მაჰმადიანთ
შორის დაცულია ქართული ენა
და იქ ყველგან ქართულად ლაპა-
რაობენ. ეს თქვენი აჟარა გაზ-
ღავთ.

ამიტომ მოგახსენებ პეტრე
მულო და ძვირფასო სტეფანო
ილია, რომ ქართველ მაჰმადიანე-
ბში, სადაც დღემდე იყო ქართუ-
ლი ენა და მოისპო, დღეის შემ-
დეგ იქ ეს ენა აღორძინდება...
ამას მხოლოდ ცოტა მოცთა უნ-
და და მოთმინება, უცბათ და მა-
ლე ასეთი საქმეები არსად გაკე-
თებულა და მით უფრო იგი ჩვენ-
ში ხომ სულ არ გაკეთდება“.

საქართველო

ალექსანდრე მსხალაძე

ხალხური მუსიკა აჭარაში

აჭარის ხალხური მუსიკის შესახებ ცნობები სამეცნიერო ლიტერატურაში მე-19 საუკუნის 70-იანი წლებიდან გვხვდება. ამ მხრივ საყურადღებოა ქართული მოღვაწეების დ. ბაქრაძისა და გ. ყაზბეგის დაკვირვებანი. ეს ცნობები საქართველოსთან აჭარის შეერთების დროინდელ პერიოდს განეკუთვნება.

რაც შეეხება თ. სახოკიას, ზ. ჭიჭინაძის, ჟან მურიეს, ლისოვსკის, დერჟაივინისა და სხვათა შეხედულებებს, ისინი მეტნაკლები სიზუსტით ახასიათებენ წარსული საუკუნის უკანასკნელი წლების მუსიკალურ ცხოვრებას.

1873 წელს არქეოლოგიური ცნობების შეკრების მიზნით აჭარაში იმოგზაურა დ. ბაქრაძემ. საყურადღებოა მისი ჩანაწერები აჭარული საქორწილო სიმღერების, კერძოდ, „მაყრულის“ შესახებ.

მომდევნო წელს მთავრობის სპეციალური დავალებით აჭარაში ჩამოდის გ. ყაზბეგი. ამ მოგზაურმა შემდეგ რუსულ ენაზე გამოაქვეყნა წერილი „სამი თვე თურქეთის საქართველოში“.

მოგვყავს ადგილი ამ წერილიდან.

„ხალხი ძალიან გულჩახვეული და სევდიანია, — წერს გ. ყაზბეგი, — ყველანი ობლებსა ჰგვანან, ცეკვა-თამაში არსად გვინახავს, სიმღერაც არ მოგვიმენია.... აჭარაში რაიმე ეროვნული სა-

კრავიც კი არა აქვთ“. მაგრამ ავტორი ამის საპირისპირო აზრს ავითარებს, როცა აღწერს შერიფ ბეგის აგარაკს და ამბობს: „ხშირად ესეირნობდი მახლობელ ადგილებში, ვეცნობოდით ქვეყნის ყოფა-ცხოვრებას, სიმღერასა და ცეკვას“.

რა თქმა უნდა, აჭარის ყოფის სიმართლე მხოლოდ ავტორის ამ უკანასკნელ სტრეიტენებშია ნაგულისხმევი.

ცნობები აჭარულ ხალხურ მუსიკაზე დავგიტოვა ქართველმა ეთნოგრაფმა თედო სახოკიამაც, კერძოდ, აჭარული ქორწილის შესახებ. იგი ამბობს: „ქმრის სახლში წასვლის დროს ქალს მისდევნა მაყარნი და მდადენი (ან მხოლოდ მდადე, თუ ღარიბია)... გზის სიშორეს სიმღერით იადვილებენ“ (ეჭვგარეშეა, მაყრულზეა ლაპარაკი).

მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში საქართველოში იმოგზაურა ფრანგმა ორიენტალისტმა ჟან (ჟიულ) მურიემ. მის მრავალრიცხოვან ნაშრომთა შორის საქართველოს შესახებ ყურადღებას იზყრობს „ბათუმსა და ჭოროხის აუზი“, რომელიც 1886 წელს პარიზში დიბეჭდა. ეს წიგნი 1962 წელს აჭარის სახელგამმა ქართულ ენაზე გამოცა.

მურიეს აზრით „ქმრის ოჯახში პატარძლის წაყვანის დროს ნათესავები სიმღერით, ცეკვით და თოფის სროლით

მიაცილებენ მეფე-დედოფალს. სიძის ნათესავები გამოდიან მათ შესახვედრად და იმართება ღვინო. სიმღერა და ცეკვა ისეთივეა, როგორც გურული და მეგრული. მუსიკალურ ინსტრუმენტებს ჰქვია ჩონგური, გიტარა, სტირი და სხვა“.

აჭარის მუსიკალური და ქორეოგრაფიული ფოლკლორის შესახებ ცნობები შემოგვინახეს აგრეთვე ბათუმის გიმნაზიის პედაგოგმა ნ. დერჟავინმა და ექიმმა ქ. ერიკსონმა.

პირველი პროფესიონალი მკვლევარი, რომელმაც აჭარის ხალხური მუსიკის შესახებ მნიშვნელოვანი მოსაზრებანი გამოთქვა, იყო კომპოზიტორი კოტე ფოცხვერაშვილი. 1916 წლის ზაფხულში აჭარაზე ბახმაროზე აჭარელი მომღერლებისაგან კ. ფოცხვერაშვილს რამდენიმე სიმღერა და საცეკვაო მელოდია ჩაუწერია, აგრეთვე წერილები გამოუქვეყნებია გაზეთ „სახალხო ფურცელსა“ და „საქართველოში“. ამ წერილებში მოკლედ და დახასიათებული აჭარული სასიმღერო და საცეკვაო მუსიკა. განსაკუთრებული ინტერესი გამოუწვევია „ხო-რუმსა“ და მის მუსიკას.

30-იან წლებში აჭარაში სიმღერები და საცეკვაო მელოდიები ჩაიწერეს კომპოზიტორებმა შ. მშველიძემ და გრ. კოკელაძემ. მათი ჩანაწერები გაშიფრულია და გადატანილია ნოტებზე. ამ ავტორების ღვაწლი განსაკუთრებით საყურადღებოა იმით, რომ სრულად წარმოგვიდგინეს ედემ სურმანიძის (ცნობილი ქოჩახელას) რეპერტუარი.

1935 წელს ბათუმში გამოვიდა კომპოზიტორ ა. ფარცხალაძის „აჭარის ხალხური ცეკვები და სიმღერები“ — ეს

იყო პირველი ნაბეჭდი კრებული აჭარის მუსიკალური ცხოვრებიდან. კრებულში შევიდა ხულოს რაიონის სოფ. ნინაშირში ჩაწერილი საცეკვაო მელოდიები (შვიდი ედემ სურმანიძისა და სამი ხალხური).

აჭარის ხალხურ მუსიკაზე საყურადღებო მოსაზრებანი აქვს გამოთქმული აგრეთვე აწ განსვენებულ დოც. ჯ. ნოლაიდელს.

აჭარაში ოთხხმიანი სიმღერების არსებობა შეუმჩნეველი არ დარჩენია ქართული ხალხური სიმღერების გამოჩენილ მკვლევარს კომპოზიტორ დიმ. არაყიშვილს. 1952 წელს დ. არაყიშვილმა და მეცნიერმა თ. მამალაძემ ხულოსა და ქედის რაიონებში ჩაიწერეს 97 აჭარული სიმღერა და ცეკვა. ეს მდიდარი მასალა ახლა ისტორიის ინსტიტუტის ეთნოგრაფიის განყოფილებაში ინახება.

აჭარის ხალხური მუსიკის შეკრებაკვლევა ახალი ძალით გაიშალა მას შემდეგ, რაც 1958 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფილება შეიქმნა.

განყოფილებამ მდიდარი მასალები შეაგროვა აჭარის მუსიკალური ფოლკლორიდან. ამ მასალათა ნაწილი ცალკე წიგნად გამოიცა. აღსანიშნავია ელ. ახოზაძის საკმაოდ სქელტანიანი წიგნი „ქართული (აჭარული) ხალხური სიმღერები“, რომელშიც უმეტესად ქართული სიმღერის ოთხხმიანობაა განხილული.

ქართული ხალხური სიმღერის ოთხხმიანობა, რომელიც აჭარაში გვხვდება, მსოფლიოს ხალხურ მუსიკალურ საუნჯეში უნიკალურია და ღრმა შესწავლას მოითხოვს.

ფან 40 ჯვ.

6.16/146 151
632/3
საქართველოს
საბჭოთაო

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ლიტერატურული ადჯარა“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 78118